

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет
Факультет фінансів
Кафедра фінансів ім. С.І. Юрія

**Збірник тез доповідей Четвертої Всеукраїнської науково-
практичної Інтернет-конференції**

**УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ДЕРЖАВИ,
РЕГІОНУ, ПІДПРИЄМСТВА ТА
ДОМОГОСПОДАРСТВА: ПОГЛЯДИ
НАУКОВЦІВ І ПРАКТИКІВ**

**FINANCIAL MANAGEMENT OF THE STATE,
REGION, ENTERPRISE AND HOUSEHOLD: THE
VIEWS OF SCHOLARS AND PRACTITIONERS**

м. Тернопіль, 14 грудня 2018 р.

Тернопіль – 2018

Четверта Всеукраїнська науково-практична Інтернет-конференція
**«УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ДЕРЖАВИ, РЕГІОНУ, ПІДПРИЄМСТВА
ТА ДОМОГОСПОДАРСТВА: ПОГЛЯДИ НАУКОВЦІВ І ПРАКТИКІВ»** м.
Тернопіль, 14 грудня 2018 р.

ГОЛОВА РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Кириленко О.П. – завідувач кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, д.е.н., професор.

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Гупаловська М. Б. – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н.;

Малиняк Б.С. – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н., доцент;

Машико А.І. – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н., доцент;

Мелих О.Ю. – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н.;

Петрушка О.В. – старший викладач кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н.;

Савчук С.В. – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н., доцент;

Сидор І.П. – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н., доцент.

Збірник тез доповідей розглянуто та рекомендовано до друку на засіданні кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ (протокол № 9 від 3 грудня 2018 р.).

Управління фінансами держави, регіону, підприємства та домогосподарства: погляди науковців і практиків: збірн. тез. доп. Третьої Всеукр. Інт.-конф., м. Тернопіль, 14 груд. 2018 р. – Тернопіль: ТНЕУ, 2018. – 130 с.

У збірнику тез доповідей розглянуто коло питань, що стосуються вивчення проблем і розробки основних напрямів вдосконалення управління фінансами на макро-, мезо- та мікрорівнях. Представлені матеріали заслуговуватимуть на увагу викладачів, докторантів, студентів та фахівців-практиків.

За редакцію та достовірність матеріалів, розміщених у збірнику тез доповідей, несуть відповідальність автори.

<i>Багрій Василь Мирославович, Карпишин Наталія Іванівна</i> ОСОБЛИВОСТІ БЮДЖЕТНОГО ФІНАНСУВАННЯ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ.....	7
<i>Берестецький Олег Петрович</i> ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДЕФЦИТУ БЮДЖЕТУ.....	9
<i>Бондарчук Оксана Михайлівна</i> ФІНАНСОВА ПОВЕДІНКА ДОМАШНІХ ГОСПОДАРСТВ: СУТНІСТЬ ТА ЧИННИКИ ВПЛИВУ.....	11
<i>Брик Віталій Григорович</i> ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ДИСКУРС.....	15
<i>Голик Вікторія Богданівна, Квасниця Оксана Василівна</i> ТЕОРЕТИЧНІ ДОМІНАНТИ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ.....	17
<i>Гриньків Тарас Дмитрович, Кізима Тетяна Олексіївна</i> ОСОБИСТІ ДОХОДИ ГРОМАДЯН: СКЛАД, ДИНАМІКА, ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ.....	20
<i>Думин Вікторія Василівна</i> ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ.....	24
<i>Запальська Ірина Вікторівна</i> МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ.....	27
<i>Квас Олександр Петрович</i> ДИНАМІКА ТА СТРУКТУРА ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ.....	30
<i>Книш (Захарків) Тетяна Михайлівна</i> КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГАЛУЗІ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВА.....	33
<i>Крамар Наталія Ігорівна, Дмитрук Олена Василівна</i> ОРГАНІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ.....	36

<i>Кузьмич Андрій Васильович</i> ПОНЯТТЯ ТА ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН І МІЖБЮДЖЕТНИХ ТРАНСФЕРТІВ.....	39
<i>Кузьмич Сергій Васильович</i> СВІТОВИЙ ДОСВІД ЯК ВЕКТОРНИЙ ОРІЄНТИР УПРАВЛІННЯ ЗОВНІШНІМ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ.....	45
<i>Линник Михайло Васильович, Русін Віктор Миколайович</i> НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ БОРГОВИМ ПОРТФЕЛЕМ ДЕРЖАВИ.....	51
<i>Маїшманюк Мар'яна Анатоліївна</i> ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ І ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВ ВОДОПОСТАЧАННЯ ТА ВОДОВІДВЕДЕННЯ.....	55
<i>Морокишка Тетяна Олегівна, Горин Володимир Петрович</i> ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ.....	58
<i>Мороченець Ілона Ярославівна, Мелих Оксана Юріївна</i> ДОМІНАНТИ ПОЛІТИКИ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ.....	61
<i>Олійник Микола Михайлович</i> ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА РЕГІОНУ: ЗАВДАННЯ ТА ЗАГРОЗИ.....	63
<i>Павлик Елена Іванівна, Маїшко Андрій Іванович</i> ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДЕФЦИТУ БЮДЖЕТУ.....	65
<i>Пірог Валерія Олександрівна</i> МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ В СИСТЕМІ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....	68
<i>Попков Сергій Артемович</i> ФОРМУВАННЯ І РЕЗЕРВИ ЗРОСТАННЯ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ.....	72

<i>Проскуненкова Вікторія В'ячеславівна</i> БЮДЖЕТНА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ.....	76
<i>Рак Михайло Михайлович, Кириленко Ольга Павлівна</i> ПІДСУМКИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ.....	79
<i>Рубінський Михайло Михайлович</i> СУТНІСТЬ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ.....	82
<i>Рябоконт Олена Юріївна</i> ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ БЮДЖЕТНИМИ ІНВЕСТИЦІЯМИ У СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ УМОВАХ.....	85
<i>Світлик Дмитро Олександрович</i> ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПІДХОДІВ ДО ФІНАНСУВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ПОСЛУГ З МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ.....	88
<i>Сиротинський Микола Олегович</i> НАПРЯМКИ ОПТИМІЗАЦІЇ ВИДАТКІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ.....	92
<i>Сімків Христина Богданівна</i> СОЦІАЛЬНІ ВИДАТКИ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ.....	95
<i>Склінар Остап Володимирович</i> СТИМУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ.....	97
<i>Смаль Іван Андрійович, Дем'янишин Василь Григорович</i> НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ.....	99
<i>Сович Христина Іванівна, Савчук Світлана Василівна</i> ВПЛИВ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНІВ.....	103
<i>Стрільчук Ірина Василівна</i> РОЛЬ МІСЦЕВИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ У ФІНАНСОВОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....	105

<i>Суша Христина Володимирівна</i> ДОМІНАНТИ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ.....	107
<i>Ткаченко Анастасія Олександрівна</i> ОСОБЛИВОСТІ БЮДЖЕТНОГО ПЛАНУВАННЯ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ.....	110
<i>Фасовий Микола Миколайович</i> ФІНАНСОВА ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ.....	113
<i>Хаблюк Христина Василівна</i> МАЛЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ТА ЙОГО РОЛЬ В ЕКОНОМІЦІ.....	115
<i>Шара Віта Миколаївна</i> КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ.....	117
<i>Шикман Мар'яна Михайлівна</i> УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ УКРАЇНИ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ФІНАНСОВУ БЕЗПЕКУ ДЕРЖАВИ.....	119
<i>Штангрет Любов Володимирівна, Сидорчук Анатолій Андрійович</i> ТРАНСФОРМАЦІЯ ЗАОЩАДЖЕНЬ ДОМОГОСПОДАРСТВ В ІНВЕСТИЦІЙНІ РЕСУРСИ УКРАЇНИ.....	122
<i>Ямелинець Андрій Ігорович, Оленюк Ольга Андріївна</i> ПРОБЛЕМИ ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ.....	124
<i>Ямнюк Віталій Володимирович, Тулай Оксана Іванівна</i> ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСУВАННЯ ОСВІТНЬОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ.....	126

Багрій Василь Мирославович
ст. гр. Фзм-21, ТНЕУ
Карпишин Наталія Іванівна
к.е.н., доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ

ОСОБЛИВОСТІ БЮДЖЕТНОГО ФІНАНСУВАННЯ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ

Реалізація функцій, покладених на заклади охорони здоров'я, неможлива без надійної фінансової бази та ефективного управління нею. Зазначений процес охоплює розробку та реалізацію системи управлінських рішень щодо порядку формування, розподілу й раціонального використання фінансових ресурсів медичних закладів.

За витратами на охорону здоров'я у відсотках до ВВП, Україна в останні роки почала підніматись над критичним рівнем (за визначенням ВВОЗ – 3%), і утримує його на рівні 3,5-4%. У звіті Health at Glance констатується, що в середньому держави-члени ОЕСР витрачають на сферу охорони здоров'я 9% валового внутрішнього продукту (ВВП). Беззаперечним лідером за цим показником є Сполучені Штати Америки - 17,2% ВВП. Далі слідує Швейцарія (12,4%) і Німеччина (11,3 %). Найнижчими витрати на охорону здоров'я у співвідношенні до ВВП країни має Туреччина - 4,3 % [1].

Однак, навіть, якщо Україна досягне показника витрат на охорону здоров'я на рівні 5% від ВВП, це ще не означає, що це забезпечить необхідний обсяг фінансових ресурсів для успішного функціонування галузі. Тому, більш значущим показником є фактичні витрати на охорону здоров'я у розрахунку на одного жителя. Треба зазначити, що Україна за таким показником, як рівень витрат на охорону здоров'я на одну людину, нині займає 89-е місце у світі (зі 184 країн), а за показником тривалості життя – 108-е місце. Така ситуація в охороні здоров'я загрожує національній безпеці [2].

В статті 18 Основ законодавства України про охорону здоров'я визначено що джерелами фінансування охорони здоров'я є:

- кошти Державного бюджету України;
- кошти місцевих бюджетів;
- кошти юридичних та фізичних осіб;
- інші джерела не заборонені законодавством [3].

Вже тривалий період часу в Україні основним джерелом фінансування вітчизняних закладів охорони здоров'я виступають кошти

державного і місцевих бюджетів. Однак, в період побудови ринкової економіки, який супроводжувався такими негативними явищами, як зменшення ВВП і масштабне скорочення бюджетних ресурсів, обсяги фінансування із даного джерела значно зменшились. Суми коштів, які спрямовуються з бюджетів на утримання галузі охорони здоров'я, не відповідають потребам і визначаються на основі реальних бюджетних можливостей.

Результати аналізу видатків державного та місцевих бюджетів України на охорону здоров'я дають підстави констатувати зростання обсягу фінансових ресурсів державних та комунальних закладів охорони здоров'я.

Аналізуючи бюджетне фінансування охорони здоров'я за останні 10 років, можна зауважити кількісне зростання обсягів бюджетних коштів у 2,7 рази коштів державного бюджету і у 3,6 – місцевого бюджету. Однак, таке зростання відбувалось не завжди. Так, якщо у 2007-2013 рр. бюджетні видатки щорічно зростали майже у 2 рази (державний бюджет) і у 2,4 рази (місцевих бюджетів), то, у 2014 р. у зв'язку із нестабільною економічною, політичною та військовою ситуацією в Україні відбулося зменшення видатків на відповідно 7,2% і 4,4% порівняно із 2013 р. Позитивним аспектом є те, що в 2017 р. ситуація з фінансуванням покращилась і видатки зросли до суми 17330 і 73504 млн. грн. [4].

У структурі джерел бюджетного фінансування охорони здоров'я переважають кошти місцевих бюджетів, питома вага яких щороку зростає (з 77,3% у 2005 р. до 78,5% у 2017 р.) на противагу зменшенню частки коштів державного бюджету. Така особливість зумовлена визначенням у Бюджетному кодексі України порядком розподілу видатків на охорону здоров'я між ланками бюджетної системи.

Література:

1. Найбільше на охорону здоров'я серед країн ОЕСР витрачають США – звіт. URL: <https://www.dw.com/uk> (Дата звернення 02.12.2018 р.)
2. Гнидюк І.В. Сучасний стан фінансового забезпечення галузі охорони здоров'я. *Economic Annals-XXI*. 2015. № 155(11-12). С. 73-77.
3. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 2802-ХІІ, поточна редакція — Прийняття від 19.11.1992 URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (Дата звернення 01.12.2018 р.)
4. Звіти про виконання Державного і місцевих бюджетів URL: <http://www.trazery.gov.ua>. (Дата звернення 02.12.2018 р.)

Берестецький Олег Петрович
сл. гр. ПУДСзм-34, ЦПМДС ТНЕУ
Науковий керівник - к.е.н., доцент Машко А. І.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДЕФІЦИТУ БЮДЖЕТУ

Вагому роль у теоретичному та емпіричному дослідженні згаданої проблематики відіграють праці зарубіжних вчених: Р. Барро, Ш. Бланкарта, Дж. Б'юкенена, А. Лернера, Р. Масгрейва, Дж. Стігліц, М. Фрідмена, Дж. Хікса, М. Мейера. Серед відомих сучасних вітчизняних дослідників можемо виокремити напрацювання В. Андрущенка, О. Барановського, С. Буковинського, О. Василика, В. Геєца, В. Опаріна, В. Суторміної, В. Федосова, С. Юрія та багатьох інших.

Як зазначив вітчизняний науковець Юрій С.І., бюджетний дефіцит, як і будь-яка економічна категорія, має такий інтервал розвитку, що визначається, з одного боку законами руху вартості, а з іншого – законами інфляції. Якщо бюджетний дефіцит тяжіє до законів зростання вартості, то він об'єктивно приймає активну економічну форму, а якщо до законів інфляції – то пасивну. Активний дефіцит бюджету дає змогу підштовхнути подальший розвиток економіки і зростання капіталу, бо додаткові фінансові ресурси спрямовуються, насамперед, на активізацію виробництва та комерційну діяльність, що є позитивом [1]. При цьому, держава, здійснюючи регулювання бюджетного дефіциту, повинна забезпечити оптимальне співвідношення між цими двома формами.

Гостра полеміка точиться з приводу впливу бюджетного дефіциту на економіку. Прибічники концепції дефіцитного фінансування бюджетних видатків вважають, що бюджетний дефіцит не повинен оцінюватися як негативне явище, а навпаки – для національної економіки він не є шкідливим, оскільки всі видатки здійснюються на території даної держави, а тому означають збільшення доходів господарюючих об'єктів та населення, і як наслідок – сприяє добробуту держави. Економісти, котрі сповідують протилежні погляди (неокласичного напрямку) стверджують, що хронічні дефіцити завжди потребують високих податків в майбутньому, а для покриття дефіциту повинні залучатися екстраординарні доходи – емісія грошей та запозичення, які, однак, мають неоднозначні економічні ефекти [2].

В умовах демократії бюджетні дефіцити можуть стати додатковим стимулом розвитку, якщо спонукають до пошуку нових способів раціонального використання грошових коштів та посилення бюджетної дисципліни. Зокрема, підвищення ефективності діяльності державних організацій з відповідним ростом віддачі на кожну одиницю бюджетних затрат досягається за допомогою розроблених у західних країнах адміністративно-фінансових технологій, суть яких полягає у використанні державних коштів у режимі приватної ініціативи.

В сучасних інтерпретаціях дефіцитне фінансування державної діяльності економічно раціональне й соціальне виправдане в тих передумовах, коли темпи приросту валового внутрішнього продукту випереджають приріст обсягу бюджетів та видатків на обслуговування державного боргу, і тією мірою, якою додатково залучені кошти та виграш у часі, забезпечувані державним кредитом, використовуються на розвиток реальної економіки та створення ефективної фінансової системи, вигідних і корисних не лише сучасникам, але й майбутнім поколінням громадян - податкоплатників [4].

Для забезпечення фінансової стабільності необхідно запровадити ефективний менеджмент бюджетного дефіциту та суворий контроль за використанням бюджетних коштів. До програми конкретних заходів доцільно включати такі, які б, з одного боку, стимулювали надходження грошових коштів до бюджетного фонду країни, а з другого – сприяли скороченню державних видатків. До них належать:

- зміна напрямків інвестування бюджетних коштів в галузі народного господарства з метою підвищення фінансової віддачі від кожної бюджетної гривні;
- використання фінансових пільг і фінансових санкцій лише з позицій соціально-економічної доцільності та з метою стимулювання суспільного виробництва;
- реалізація обґрунтованої та економічно виправданої політики державних запозичень.

Основними завданнями на майбутнє в сфері вирішення проблем регулювання бюджетного дефіциту в Україні можуть бути:

- структурна перебудова економіки при якій державою повинна здійснюватися інвестиційна підтримка пріоритетних галузей виробництва;
- вдосконалення податкової системи, за якої податки виконуватимуть перш за все стимулюючу функцію, а не роль державного тиску на підприємство;

- проведення активної зовнішньоекономічної політики у напрямку глобальних політичних та економічних тенденцій.

Література:

1. Юрій С.І. Антологія бюджетного механізму. Монографія. Тернопіль: Економічна думка. 2001. 250 с.
2. Андрущенко В.Л. Фінансова думка Заходу в ХХ столітті: (Теоретична концептуалізація і наукова проблематика державних фінансів). Львів: Каменярь, 2000. 303 с.
3. Вахненко Т. Тягар державного боргу: теоретичний аспект. *Економіка України*. 2007. №3. С. 21 – 30
4. Фінанси: Підручник / С.І. Юрій та ін. Київ: Знання, 2008. 611 с.
5. Розвиток бюджетного процесу в умовах економічних перетворень : монографія / С.І. Юрій, В.Г. Дем'янишин, О.П. Кириленко та ін. ; за ред. С.І. Юрія, В.Г. Дем'янишина. Тернопіль : Економічна думка, 2012. 376 с.

Бондарчук Оксана Михайлівна

ст. гр. Фзм-21, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Мелих О.Ю.

ФІНАНСОВА ПОВЕДІНКА ДОМАШНІХ ГОСПОДАРСТВ: СУТНІСТЬ ТА ЧИННИКИ ВПЛИВУ

Значний вплив на економічний розвиток країни чинять фінансові ресурси домогосподарств формування та використання яких визначається фінансовою поведінкою його членів. Фінансові потоки, що є формою руху фінансових ресурсів домашніх господарств, динаміка яких в значній мірі залежить від їх фінансових рішень, забезпечують розподіл ВВП, і пов'язуючи споживання та виробництво, тим самим впливають на відповідні стадії відтворювального процесу в економіці країни.

На даний час стрімко зростає інтерес науковців до вивчення фінансової поведінки домогосподарств. При цьому, значна кількість як вітчизняних, так і зарубіжних вчених найбільше зосереджуються на аналізі доходів сімей, мотивів та цілей споживання й заощаджень домогосподарств, форм заощаджень домогосподарств, мотивів деструктивної фінансової поведінки, тощо.

У науковій літературі спостерігаються різносторонні підходи до трактування сутності вченими фінансової поведінки домогосподарств.

Так, Вдовиченко А.М. у фінансовій поведінці домогосподарств вбачає “вибір (схильність) населення щодо використання власних фінансових ресурсів в цілях споживання, заощадження в організованій або неорганізованій формі” [1, с. 155]. Також автор деталізує поняття фінансової поведінки домогосподарств, як ініціативу вибору певного методу використання власних фінансових коштів.

Цікавим є визначення Кізими Т.О., яка трактує фінансову поведінку домогосподарств як діяльність його членів у сфері розподілу та перерозподілу фінансів, наслідком чого є формування фондів грошових коштів (індивідуальний та спільний фонд споживання, резервний фонд та фонд заощаджень), які згодом використовуються на задоволення певних потреб [2, с. 20].

Отже, можна дійти висновку, що кожен вчений має власні погляди на розуміння сутності поняття “фінансова поведінка домогосподарства”. Це свідчить про складність та неоднозначність даної дефініції. Але разом з тим, кожне визначення заслуговує на увагу, тому що наголошує на найголовніших особливостях фінансової поведінки населення.

З метою визначення стратегій та типів фінансової поведінки населення варто здійснити аналіз її моделей на основі наукових поглядів деяких вчених.

Так, Богомолова Т.Ю. та Тапаліна В.С. умовно поділяють домогосподарства на фінансово активні та фінансово пасивні. До фінансово активних домогосподарств вони відносять ті, які мають у банківських установах рахунки та депозитні вклади, заощаджують кошти та купують іноземну валюту, а до фінансово пасивних – ті домогосподарства, фінансова поведінка яких не передбачає активних дій [3, с. 60 – 62].

Відомий економіст Єкшембієв Р.С., фінансову поведінку населення поділяє на чотири основні типи: споживачі, активні заощадники, позичальники та інвестори [4, с. 226].

В свою чергу, Рощина Я.М., при дослідженні особливостей фінансової поведінки членів домогосподарств, зосереджує свою увагу на їх фінансових стратегіях, при цьому виділяючи наступні стратегії фінансової поведінки домогосподарств: взятих кредитів; наданих кредитів; державних трансфертів; страху; готівкових заощаджень; приватних трансфертів; цінних паперів [5, с. 325].

Дослідивши погляди науковців варто виділити 3 основні моделі фінансової поведінки домогосподарств: споживчу, заощаджувальну та інвестиційну, яким характерні певні стратегії (див. табл. 1.).

Для споживчої моделі фінансової поведінки домашніх господарств характерними є стратегії державних і приватних трансфертів,

мінімалістська і майнова (у невеликих обсягах) стратегії. Для заощаджувальної моделі фінансової поведінки домогосподарств характерними є стратегії запозичень, готівкових заощаджень, організованих вкладів і надання кредитів, а також майнова (у ліквідних формах), соціальна і страхова стратегії. Для інвестиційної моделі фінансової поведінки домашніх господарств характерними є страхова, майнова (у ліквідній формі), соціальна стратегії, а також стратегії готівкових заощаджень, організованих вкладів та цінних паперів.

На фінансову поведінку населення впливають не тільки менталітет та культура населення, а й вік особи, тобто покоління, до якого вона відноситься.

Таблиця 1

Моделі фінансової поведінки домогосподарств

Тип моделі	Фінансові стратегії	Характеристика
Споживча	<i>Стратегія державних трансфертів</i>	Мінімальна диверсифікація стратегій, інструментів, максимальна концентрація пасивних стратегій, наявність неліквідних активів, вирішення поточних проблем.
	<i>Стратегія приватних трансфертів</i>	
	<i>Майнова стратегія (у неліквідній формі)</i>	
	<i>Мінімалістська стратегія</i>	
Заощаджувальна	<i>Стратегія запозичень</i>	Максимальна диверсифікація стратегій, помірна диверсифікація інструментів, помірна концентрація активних і пасивних стратегій, переважання активних і пасивних форм активів, акцент на збереження заощаджень в умовах інфляції та знецінення.
	<i>Стратегія готівкових заощаджень</i>	
	<i>Стратегія організованих вкладів</i>	
	<i>Стратегія надання кредитів</i>	
	<i>Майнова стратегія (у ліквідній формі)</i>	
	<i>Страхова стратегія</i>	
	<i>Соціальна стратегія</i>	
Інвестиційна	<i>Майнова стратегія (у ліквідній формі)</i>	Максимальна диверсифікація інструментів, максимальна концентрація активних стратегій, відсутність неліквідних активів, акцент на дохідні фінансові інструменти.
	<i>Страхова стратегія</i>	
	<i>Стратегія цінних паперів</i>	
	<i>Стратегія готівкових заощаджень</i>	
	<i>Стратегія організованих вкладів</i>	
	<i>Соціальна стратегія</i>	

Цікавим є фактор ставлення людини до грошей. Тому що в підлітковому віці, люди сприймають гроші, як встановлення соціальної справедливості. Юний вік характеризується прагненням розбагатіти, започаткувати власну справу та шикарно влаштуватися у житті. Водночас, люди більш зрілого віку сприймають гроші, як запоруку впевненості у завтрашньому дні.

Однак, на наш погляд, фінансова поведінка домогосподарств найбільш залежить від політичної та соціально-економічної ситуації в країні. За умов коли спостерігається економічне зростання, скорочується

рівень безробіття та стабілізується валютний курс, зростає попит населення на споживчі кредити, рівень витрат на розваги та відпочинок, поживаються інвестиційна діяльність домогосподарств.

Для того аби домогосподарства мали змогу реалізовувати певні активні стратегії фінансової поведінки, його члени повинні володіти хоча б мінімальним рівнем фінансових знань про тенденції фінансового ринку та найелементарнішими азами фінансової грамотності, які дадуть можливість здійснити аналіз процесів, які відбуваються у фінансовій системі держави.

У країнах з високим рівнем економічного розвитку, правлячі еліти переконалися, що фінансова освіченість населення слугує фундаментом утвердження демократії та розвитку економічних процесів.

Проблема низького рівня фінансової грамотності та фінансової культури є актуальною для багатьох країн світу, зокрема й для України, особливо в сучасних умовах фінансово-економічної нестабільності [6, с. 17].

Детально розглянувши фінансову поведінку населення України, можна зрозуміти, що більшість українців неефективно здійснюють розподіл та використання власних фінансових ресурсів. Це підтверджується тим, що більшість домогосподарств України характеризуються споживчою моделлю поведінки, здійснюють заощадження у готівковій формі.

З метою підвищення рівня фінансової грамотності населення нашої країни, необхідно пропагувати фінансову культуру через засоби масової інформації та запровадити на державному рівні обов'язкове вивчення фінансової грамотності у освітніх закладах.

Окрім того, з метою підвищення ефективності фінансової поведінки населення України, і зокрема – переходу домогосподарств від споживчої моделі фінансової поведінки до заощаджувальної, необхідно, на державному рівні, забезпечити всі економічні передумови зростання фінансового благополуччя населення, які нададуть йому впевненість у завтрашньому дні.

Література:

1. Вдовиченко А.М. Фінансовий потенціал населення: нові можливості інноваційного розвитку економіки України : монографія. Ірпінь : Нац. ун-т ДПС України, 2012. 225 с.

2. Кізіма Т.О. Фінансова поведінка домогосподарств: сутність, класифікація, чинники впливу. Світ фінансів. 2011. № 4. С. 19 – 26.

3. Богомолова Т.Ю., Тапилина В.С. Финансовое поведение домохозяйств России в середине 90-х годов. Экономическая наука современной России. 1998. №4. С. 59 – 64.

4. Екшембиев Р.С. Персональные финансы в финансовой системе государства / Под. ред. В. А. Слепова. М.: Магистр, 2008. 302 с.

5. Рощина Я.М. Финансовое поведение. Средние классы в России: экономические и социальные стратегии. / под ред. Т. Малеев. М, 2003. 485 с.

6. Повышение уровня финансовой грамотности – накопление в обществе человеческого капитала. Экономика мегаполисов и регионов. 2010. №3(33). С. 12 – 21.

7. Галишникова Е.В. Финансовое поведение населения: сберегать или тратить. *Финансовый журнал*. 2012. №2. С. 133 – 140.

Брик Віталій Григорович

сл. гр. ПУДСзм-34, ЦМДС ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доц. Машко А.І.

ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ДИСКУРС

Важливою складовою економічної політики держави є її фінансова політика. За допомогою фінансової політики, стратегія і тактика якої варіюється в залежності від характеру панівної соціально-економічної доктрини країни, здійснюється різновекторний вплив на параметри економічних відносин. Фінансова політика – важливий інструмент реалізації функцій держави, пов'язаних з управлінням економікою, підвищенням ефективності виробництва, покращенням життя населення.

Економічна політика – це реалізація економічної теорії; вона здійснюється для піднесення соціально-економічної ефективності суспільного виробництва. В економічній політиці віддзеркалюється рівень державного менеджменту, а це один із засадничих чинників економічного зростання і розвитку.

У науковій літературі зустрічаються різні визначення поняття «економічна політика держави». Так, на думку німецького дослідника Х. Гірша, економічна політика держави – це сукупність заходів, спрямованих на упорядкування їх економічних процесів, впливати на них, або, безпосередньо передбачати і контролювати їх протікання [1, с.102].

У цьому разі мова йде про мету, цільове призначення економічних дій держави, тобто визнається необхідність свідомого регулювання державою спонтанних економічних процесів і явищ.

Деякі вітчизняні дослідники відмічають саме цю рису економічної політики, оскільки підкреслюють, що економічна політика формується як суб'єктивний процес, наповнений нормативними рішеннями, які приймають суб'єкти всіх рівнів вертикальної державної структури відповідно до кола інструментів і визначених цілей, необхідних для їх досягнення. Економічна політика – це державна діяльність органів законодавчої влади й управління, які визначають мету, завдання, пріоритети та методи і засоби їх досягнення в економіці, тобто економічна політика є система заходів і організаційно оформлених дій держави [2, с.31].

Як сукупність державних заходів впливу на економічні процеси тлумачив економічну політику і В. Оукен. Фактично аналогічне розуміння її змісту знайдемо й у сучасному англійському словнику: «Економічна політика – це дії держави відносно економіки. Домінантною метою є оптимум добробуту, виражений у кількісних макропоказниках, досягнутий за даних конкретних умов» [3]. Такої самої позиції трактування економічної політики додержуються Ентоні Б. Аткінсон і Джозеф Е. Стігліц [4], а також автори російського навчального посібника «Економічна політика», які, зокрема, узагальнюючи визначення згаданих авторів, пишуть: «...економічна політика, або державне регулювання економіки, покликана, можливо, виражати сукупну волю суспільства, вона конкретно втілюється в рішеннях і діях уряду, може коригувати економічні процеси» [5, с.14].

У навчальній літературі державне регулювання економіки трактується як безпосередній вплив держави на функціонування суб'єктів господарювання і ринкову кон'юнктуру для забезпечення нормальних умов дії ринкового механізму. Проте не викликає сумнівів те, що державне регулювання економіки – не що інше, як один зі складників економічної політики.

Зміст державного регулювання економіки визначається цілями, які стоять перед державними органами, а також засобами та інструментами, якими розпоряджається держава, здійснюючи економічну політику. За умов ринкових відносин державне регулювання економіки передбачає:

□ інформування суб'єктів ринку про стан економіки країни і перспективи її розвитку;

□ обґрунтування важливих положень економічної політики, яку мають намір провадити державні органи влади на даному етапі розвитку економіки;

□ заходи щодо розвитку державного сектору економіки – одного з важливих інструментів впливу держави на економічні процеси в країні [6, с.13].

Уважаємо, є підстави стверджувати виходячи з запропонованої дефініції сутності економічної політики, що у змістовному контексті відносно складових економічної теорії вона є близькою до політекономії, яка комплексно вивчає систему та механізм функціонування найзагальніших економічних законів у органічному зв'язку із соціально-політичними процесами та явищами.

Література:

1. Зубчанинов В. Научная деятельность и технический прогресс в крупнейших капиталистических странах. Москва: Наука, 1976. С. 102.

2. Нестеренко Л. Економічна політика в соціальному ринковому господарстві. *Економіка України*. 1999. № 2. С. 31.

3. Словарь современной экономической теории Макмиллана. / пер. с англ. Москва. 1997.

4. Аткинсон Э.Б., Стиглиц Дж.Э. Лекции по экономической теории государственного сектора / пер. с англ. Л.Л. Любимова. Москва: Аспект-Пресс. 1995. 832 с.

5. Бункина М.К. Экономическая политика: Учеб. пособие. Москва: ЗАО «Бизнес-школа «Интел-Синтез». 1995. –С. 14.

6. Орешин В. П. Государственное регулирование национальной экономики (в вопросах и ответах): учеб. пособие. Москва: Инфра-М, 2000.

Голик Вікторія Богданівна

ст. гр. ФМ-22, ТНЕУ

Квасниця Оксана Василівна

к.е.н., доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія

ТЕОРЕТИЧНІ ДОМІНАНТИ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ

Дослідженням теоретичних аспектів формування фінансового потенціалу регіону, оцінювання його фактичного рівня та ефективності використання займалися низка вітчизняних та закордонних науковців, проте на сьогоднішній день ученими не сформовано єдиного підходу до розуміння змісту даного поняття, оскільки існують помітні протиріччя та суперечності серед авторських підходів. Крім того, термінологічна невизначеність фінансового потенціалу регіону як економічної категорії обумовлює значну варіацію поглядів науковців щодо ідентифікації алгоритму його формування та оцінювання.

У науковій літературі існує розширене і вузьке тлумачення фінансового потенціалу. Так, згідно з вузьким трактуванням фінансовий потенціал зводиться до визначення «фінансового потенціалу території», тобто сукупності фінансових потенціалів підприємств, розташованих на ній. Розширене розуміння фінансового потенціалу пов'язане з включенням в його зміст наступних елементів: консолідованого бюджету; позабюджетних фондів, міжбюджетних потоків, цінних паперів, емітованих органами влади або органами місцевого самоврядування, фінансового потенціалу підприємств і організацій усіх форм власності, коштів населення, які знаходяться в готівковій формі або в банках і інших фінансових інститутах, а також у вигляді різних цінних паперів; фінансових ресурсів інститутів кредитно-фінансової системи регіону, а також коштів, що залучаються банками з інших територій [1].

Фінансовий потенціал як фінансова категорія відображає соціально-економічні відносини, що виникають у процесі фінансово-господарської діяльності суб'єктів та пов'язані із формуванням, розподілом та перерозподілом, використанням, накопиченням та примноженням фінансових активів, впливають на фінансовий стан, фінансову стійкість та визначають можливості процесу відтворення для забезпечення економічного зростання [2, с.49].

Досліджуючи фінансовий потенціал регіонального розвитку А.Є. Буряченко визначає його як «спроможність акумулювати фінансові ресурси за допомогою використання наявних дохідних джерел та формування сприятливого інвестиційного клімату завдяки застосуванню відповідних фінансових інструментів з метою забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку відповідної території» [3].

Так, більшість науковців схильні визначати головною ціллю оптимізації фінансового потенціалу забезпечення соціально-економічного розвитку території. Однак, такий підхід не повністю відповідає сучасним

тенденціям розвитку світогосподарських відносин, оскільки на наднаціональному рівні ключовим орієнтиром є якісно нова форма розвитку, а саме стале економічне і соціальне зростання. Фактично, сталий розвиток переслідує ті ж самі цілі, що і соціально-економічний, проте досягнення цільових показників здійснюється на більш поміркованій, виваженій та соціально-відповідальній основі з урахуванням не лише поточних потреб членів суспільства, а й потреб майбутніх поколінь. Спираючись на зазначені зауваження, ми вважаємо за доцільне визначати саме сталий розвиток регіону як ключову мету використання його фінансового потенціалу.

Найбільш повним, на нашу думку, є визначення фінансового потенціалу території, запропонованого в дослідженні, присвяченому управлінню розвитком міста [4]. Так, фінансовий потенціал – це загальна сума фінансових ресурсів, що знаходяться в розпорядженні місцевих органів влади, та фінансових ресурсів, які можуть бути залучені для виконання функцій місцевого самоврядування й об'єктивно можуть бути використані у створенні ВВП території та забезпечення населення усіма соціально-економічними благами. Категорія фінансових ресурсів визначає кошти, які, реалізуючи існуючий потенціал, беруть участь у цьому процесі. Тобто фінансовий потенціал може включати резерви, що не використовуються, наприклад, потенційні доходи суб'єкта господарювання [4, с. 332–333]

Отже, фінансовий потенціал дозволяє оцінити фінансові можливості, наявні та потенційні фінансові ресурси, які можуть бути використані для соціально-економічного зростання як окремої територіальної громади, адміністративно-територіальної одиниці, так і країни, у цілому [5, с. 59].

Незважаючи на значимість фінансового потенціалу регіону у вирішенні територіальних проблем, в даний час поки не напрацьована теоретична і практична база методів його комплексної оцінки, що негативно позначається на використанні існуючих можливостей нарощування фінансових потоків конкретних муніципалітетів. Причиною цього є слабке опрацювання проблеми, відсутність комплексних наукових рекомендацій, якими могли б скористатися органи влади і управління. Таким чином, як з теоретичної, так і з практичної точки зору необхідні методологічні та практичні розробки, що забезпечують оцінку фінансового потенціалу регіону та вироблення на цій основі шляхів стимулювання його зростання як основи стійкого розвитку територій.

Література:

1. Финансы: учебник / под ред. С. И. Лушина. Москва: Изд. Рос. гос. экономич. академии, 2000. 384 с.
2. Кучер Г.В. Фінансовий потенціал як економічна категорія. *Актуальні проблеми економіки*. 2014. №9(159). С. 46-52.
3. Буряченко А.Є. Фінансовий потенціал регіонального розвитку: Монографія. Київ: КНЕУ, 2013. 342 с.
4. Управління розвитком міста: навч. посіб. / за ред. В. Вакуленка, М. Орлатого. Київ: Вид-во НАДУ, 2006. 389 с.
5. Квасниця О.В., Вишньовська К.С. Фінансовий потенціал органів місцевого самоврядування в умовах децентралізації. *Збірник науково-методичних праць Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу*. Кам'янець-Подільський: «Аксіома», 2017. Вип.2. С. 57-59.

Гриньків Тарас Дмитрович

ст. гр. ФМ-22, ТНЕУ

Кізима Тетяна Олексіївна

д.е.н., професор кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ

ОСОБИСТІ ДОХОДИ ГРОМАДЯН: СКЛАД, ДИНАМІКА, ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ

Рівень життя кожної людини є одним з основних критеріїв, що характеризує забезпеченість населення матеріальними і духовними благами, а серед показників рівня життя одними із найважливіших є особисті доходи.

Насамперед відмітимо, що доходи окремих категорій громадян істотно різняться за структурою, обсягами та стабільністю їх отримання, що зумовлено різницею у віці, професії, видах трудових відносин (найманий працівник чи підприємець) та індивідуальних схильностях і рисах людини тощо.

Відтак внаслідок індивідуальних особливостей громадян щодо можливості отримання доходу існують різні джерела формування особистих доходів, які за їх економічним змістом виокремлюють у такі групи: заробітна плата; доходи від приватної власності; доходи від індивідуальної трудової діяльності; державні трансфертні платежі; доходи з інших джерел.

Залежно від форми отримання виділяють грошові та натуральні доходи. Формування грошових доходів може здійснюватись за рахунок оплати праці, трансфертних платежів з бюджетів, підприємницького доходу, доходів від власності, від особистого підсобного господарства, індивідуальної трудової діяльності, інших доходів (аліментів, благодійної допомоги тощо). Натуральні доходи включають продукцію з особистого підсобного господарства, що використовується на особисте споживання, трансферти в натуральній формі, а також інші можливі доходи в натуральній формі.

Згідно даних Державної служби статистики, в Україні спостерігається тенденція щодо зростання номінальних доходів населення (табл. 1).

Таблиця 1

**Динаміка структури доходів населення України
у 2008-2017 роках, млн. грн. [1]**

Рік	Доходи, всього	В тому числі				В розрахунку на 1 особу в місяць, грн.
		Заробітна плата	Прибуток та змішаний дохід	Доходи від власності	Соціальні допомоги та поточні трансферти	
2008	845641	366387	131139	28432	319683	1143,1
2009	894286	365300	129760	34654	364572	1197,7
2010	1101175	449553	160025	67856	423741	1540,5
2011	1266753	529133	200230	68004	469386	1803,2
2012	1457864	609394	224920	80769	542781	2100,5
2013	1529406	633737	240871	79217	575581	2180,6
2014	1531070	611656	257426	92016	569972	2245,8
2015	1743979	680386	319943	85185	658465	2675,4
2016	2002383	837250	363898	82068	719167	2894,9
2017	2475826	1096835	433924	73702	871365	2979,1

Безперечно, у структурі доходів громадян найбільшу питому вагу займає заробітна плата, що природно для сучасного стану розвитку економіки України. Частка заробітної плати в 2017 році склала 44,3%, що менше на 2,5% від попереднього 2016 року (табл. 2). Варто також зазначити, що при зростанні абсолютного показника доходів українців впродовж 2008-2017 рр. майже на дві третини, питома вага заробітної плати в сукупних доходах практично не змінилася.

Таблиця 2

**Динаміка структури і темпів зростання доходів населення
України
у 2008-2017 роках, %***

Роки	Заробітна плата		Прибуток та змішаний дохід		Доходи від власності		Соціальні допомоги та поточні трансферти		Всього доходів
	Питома вага в сукупних доходах	Темп росту	Питома вага в сукупних доходах	Темп росту	Питома вага в сукупних доходах	Темп росту	Питома вага в сукупних доходах	Темп росту	Темп росту
2008	43,3	31,3	15,5	37,7	3,4	41,6	37,8	39,6	35,7
2009	40,8	-0,3	14,5	-1,1	3,9	21,9	40,8	14,0	5,8
2010	40,8	23,1	14,5	23,3	6,2	95,8	38,5	16,2	23,1
2011	41,8	17,7	15,8	25,1	5,4	0,2	37,1	10,8	15,0
2012	41,8	15,2	15,4	12,3	5,5	18,8	37,2	15,6	15,1
2013	40,7	3,5	15,7	8,3	5,7	8,9	37,9	8,0	6,2
2014	39,9	-3,0	16,8	5,6	6,0	4,6	37,2	-2,8	-1,1
2015	39,0	-2,3	18,3	8,9	4,9	-18,4	37,8	1,6	13,9
2016	41,8	23,1	18,2	13,7	4,1	-3,7	35,9	9,2	14,82
2017	44,3	31,0	17,5	19,2	3,0	-10,2	35,2	21,2	23,64

*складено на основі даних Державної служби статистики України [1]

Окрім заробітної плати, традиційно вагомим джерелом доходів наших співвітчизників є соціальні допомоги і трансферти, які становлять понад третину загальної величини доходів, що є доволі високим показником і свідчить про значну частку населення, яке потребує підтримки держави та не може з різних причин самостійно себе забезпечувати.

Загалом заробітна плата і соціальні трансферти населенню складають близько 80% від загальних доходів громадян, тоді як питома вага доходів від підприємницької діяльності є досить низькою та коливається в межах 15-18%, що свідчить про суттєву залежність більшості населення від роботодавців або держави, що, на нашу думку, є вкрай негативним явищем. Вважаємо, що в сучасних умовах збільшення доходів від підприємницької діяльності здатне забезпечити певну диверсифікацію доходів, зміцнити фінансовий стан громадян і збільшити особисту зацікавленість у розвитку власної справи.

Неоднозначну динаміку питомої ваги демонструють доходи від власності, які складають близько 3-6% сукупних доходів. Цей вид доходу займає незначну частку в питомій вазі доходів українців і демонструє доволі нестабільну динаміку росту, що є негативною ознакою, оскільки саме в доходах від власності громадян криється значний потенціал збільшення обсягів та диверсифікації джерел доходів вітчизняних домогосподарств.

Необхідно зазначити, що в сучасних умовах розвитку вітчизняної економіки значну частину доходів населення формує трудова міграція. Безперечно, в умовах відкритої економіки цілком закономірним джерелом доходів населення є притік капіталів з-за кордону як форма оплати праці трудових мігрантів. Так, за оцінками різних експертів, кількість українських трудових мігрантів оцінюється в межах від 1 млн. до 7 млн. осіб.

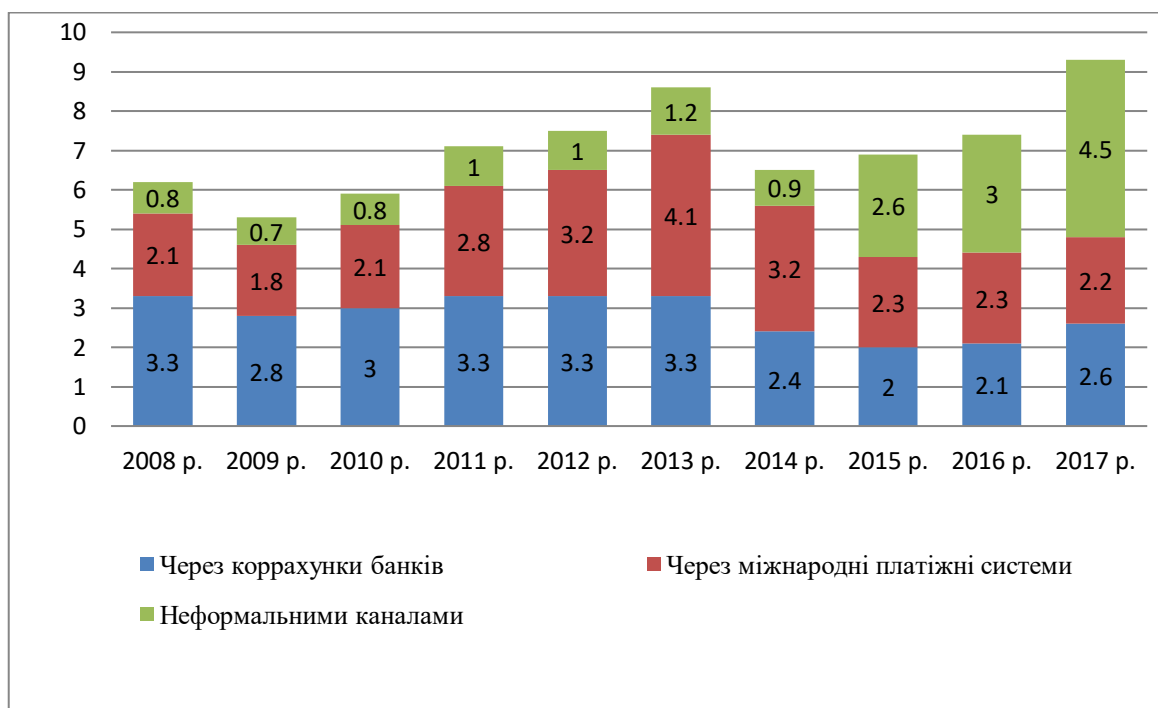

Рис. 1. Динаміка розподілу обсягів приватних грошових переказів з-за кордону за каналами надходження у 2008–2017 рр., млрд. дол. США [2]

При цьому відмітимо, що поступова тенденція до збільшення переказів коштів мігрантами через офіційні платіжні системи змінилась на негативну в 2015-2017 роках (рис. 1). На вибір трудовими мігрантами каналів надходження грошових переказів впливає низка факторів, насамперед, це нелегальний статус у країні перебування, а також недовіра до фінансово-банківських установ та висока вартість послуг.

Насамкінець зазначимо, що зміни в доходах населення і розшарування громадян призводять до низки негативних наслідків. Відбувається моральне й економічне розшарування суспільства, втрачається спільність цілей, інтересів, відчуття здорового патріотизму. В результаті поділу суспільства виникають міжрегіональні і навіть міжнаціональні суперечності, що приводить до руйнування єдності України. Відбувається відтік кваліфікованих працівників із соціально важливих, наукоємних сфер трудової діяльності у сфери із більшим рівнем заробітної плати, що не вимагають відповідних знань. В результаті погіршується освітній, культурний потенціал суспільства, наукоємні галузі деградують, необхідність та потреба в освітніх послугах падає. В результаті низького рівня життя знижується трудова активність населення, погіршується здоров'я, знижується народжуваність, що призводить до демографічних криз. Відтак нерівність доходів громадян та їх низький рівень стають причиною соціально-економічних криз та провокують загрози національній безпеці.

Література:

1. Доходи і витрати населення України у 2008-2017 роках. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 01.11.2018р.).
1. Динаміка структури та обсягів приватних грошових переказів з-за кордону. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення 01.11.2018р.).

Думин Вікторія Василівна

ст. гр. Фзм-21, ТНЕУ

Науковий керівник – д.е.н., професор Кізима Т.О.

ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Існуюча на сьогоднішній день система забезпечення місцевих бюджетів достатніми фінансовими ресурсами для виконання функцій, покладених на органи місцевого самоврядування, не відповідає потребам громад, вона не створює фінансове підґрунтя сприятливого життєвого середовища, необхідного для надання мешканцям територіальних громад

якісних і доступних суспільних благ та послуг на основі забезпечення сталого розвитку території.

Нині показники соціально-економічного розвитку України свідчать, що існуюча система централізованого управління країною та її економікою не змогла комплексно забезпечити оптимальних взаємозв'язків територіальних інтересів із загальнодержавними. З огляду на це особливої значущості набуває впровадження реформ децентралізації в цілому та у регіонах зокрема. Необхідною передумовою здійснення процесу розширеного відтворення та соціального забезпечення територіальної громади є наявність фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування. Обґрунтування сутності, природи виникнення, особливостей формування, розподілу та використання фінансових ресурсів нерозривно пов'язано з розумінням змісту місцевого самоврядування та місцевих бюджетів.

Донедавна діюча система формування місцевих бюджетів характеризувалась низьким рівнем фінансової автономії, зменшенням частки власних доходів та збільшенням трансфертних платежів, а також відсутністю дієвих стимулів соціально-економічного розвитку, що сприяло впровадженню ефективної державної регіональної політики, як одного з головних чинників забезпечення ринкових перетворень та подальшого розвитку економіки України.

Нинішній стан економіки України характеризується поступовим збільшенням диференціації рівнів економічного і соціального розвитку регіонів та обсягів податкових і неподаткових доходів, які надходять до бюджетів.

Процеси децентралізації, що відбуваються сьогодні в Україні, охоплюють майже усі сфери суспільних відносин, у тому числі фінанси. При цьому бюджетна децентралізація реалізується достатньо активно, що приносить свої позитивні результати, перш за все – у вигляді значного збільшення доходів місцевих бюджетів.

Децентралізація є на сьогоднішній день однією з найуспішніших реформ, яка ефективно впроваджується в країні [1].

Фінансова децентралізація розпочалася шляхом прийняття в 2015 році змін до Бюджетного і Податкового кодексів України та низки важливих законів, зокрема щодо передачі органам місцевого самоврядування додаткових бюджетних повноважень і стабільних джерел доходів для їх реалізації; стимулювання територіальних громад до об'єднання та переходу на прямі міжбюджетні відносини з державним

бюджетом з відповідним ресурсним забезпеченням на рівні міст обласного значення, запровадження правових засад формування спроможних територіальних громад шляхом підвищення їх фінансової та економічної спроможності тощо. Зазначені законодавчі акти надали можливість органам місцевої влади розробити та схвалити в регіонах Перспективні плани формування спроможних територіальних громад відповідних областей та подати їх на затвердження Уряду.

Станом на 12 березня 2018 року в Україні створено 725 об'єднаних територіальних громад, з них у 665-ти уже пройшли вибори до ради, обрані голова ОТГ і старости. Їхня кількість суттєво збільшувалася щороку, починаючи з 2015-го, коли загалом було створено 159 ОТГ, в 2016 році - 366, 2017-го - 665, а в 2018 році їх вже нараховується 725. Беззаперечним успіхом реформи стало і суттєве зростання місцевих бюджетів: з 68,6 млрд грн у 2014 році до прогнозованих 221 млрд грн у 2018 році. Кожного року збільшуються субвенції з державного бюджету для формування інфраструктури в ОТГ. У 2017 році субвенція на потреби розвитку інфраструктури становила 1,5 млрд грн, а в 2018 році на ці цілі уряд заклав 1,9 млрд грн. [2].

Відзначимо, що фінансова децентралізація відкрила нові можливості для громад та для місцевих бюджетів, зокрема, розвиток інфраструктури, надання власних послуг, підвищення рівня медичних й освітніх послуг, належний рівень соціального захисту, планування територій та інше, що в свою чергу поступово впливатиме на фінансові результати місцевих бюджетів і на показники соціально-економічного розвитку відповідних територій.

Література:

1. Децентралізація – одна з найбільш прогресуючих реформ: Національна Рада реформ представила звіт за 9 місяців 2016 року. URL: <http://decentralization.gov.ua/news/item/id/3599> (дата звернення 11.11.2018р.).

2. Ярошук О. Рубікон децентралізації – успіхи головної реформи останніх 4 років. URL: <https://agropolit.com/spetsproekty/425-rubikon-detsentralizatsiyi-uspifi-golovnoyi-reformi-ostannih-4-rokiv>. URL: (дата звернення 11.11.2018р.).

Запальська Ірина Вікторівна

ст.г р. ФМНВ -21, ТНЕУ

Науковий керівник - к.е.н., доцент, Румянцева Г.І.

МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ

Проблема управління і обслуговування державного боргу є досить важливим в розумінні економічних труднощів, які Україна переживає впродовж декількох останніх років. Вирішення питання обслуговування державного боргу є одним із найважливіших факторів, які сприяють економічній стабільності в державі. Бюджетна дієздатність держави, стабільність її національної валюти та фінансова підтримка міжнародних фінансових організацій в певній мірі залежать від характеру врегулювання боргової проблеми. Потреба у розв'язанні цих питань вимагає пошуку нових шляхів вдосконалення методів управління і обслуговування державного боргу в Україні.

Важливий внесок в дослідження проблеми державного боргу зробили західні економісти: Д.Рікардо, А.Сміт, М.Браунриг, С.Вайнтрауб, Х.Джонсон, О.Екстайн, Дж.Кейнс, А.Лаффер, А.Лернер, Р.Масгрейв, М.Фрідман та інші. Серед російських вчених варто відмітити праці: М.Б.Богачевсьго, Б.Г.Болдирева, Л.О.Дробозіної, Л.М.Красавіної, І.М.Осадчої, Ю.М.Осипова, Г.П.Солюса, В.М.Усоскіна та інших. Теоретичні основи державного боргу та питання щодо його управління висвітлюються в працях таких українських вчених, як: ОД.Василик, А.С.Гальчинський, Г. Н. Климко, В. В. Корнєєва, О. В. Плотнікова, І. Я. Софіщенко, В. М. Суторміна, В. О. Степаненка, та інших. Проте данна тема залишилась актуальною і на сьогоднішній день.

Державний борг – це загальна сума, на певний момент, непогашених позик, отриманих державою для фінансування дефіциту бюджету та інші визначені законодавством цілі, невикористаних відсотків за обслуговування цих позик, а також наданих гарантій за зобов'язаннями інших державних структур.

Український науковець Козюк В.В. формулює державний борг як загальну суму емітованих, але не погашених позик з нарахованими відсотками, а також прийнятих державою на себе у відповідний спосіб зобов'язань.

На думку Хайхадаєвої О.Д., державний борг є результатом кредитних відносин, що виникають у зв'язку із трансформацією капіталу з

національного приватного сектора або з-за кордону в державний бюджет на підставі принципів запозичення.

Відповідно до законодавства України, державний борг є суверенним боргом і являє собою абсолютне й безумовне зобов'язання держави. Держава несе повну відповідальність за ним згідно з умовами випуску державних боргових цінних паперів та укладених кредитних договорів (договорів позики).

До основних чинників, які впливають на державний борг, належать:

- хронічний дефіцит державного бюджету;
- перевищення темпів зростання державних видатків над темпами зростання доходів;
- розширення економічної функції держави;
- циклічні спади в економіці, особливо якщо вони глибокі та тривалі;
- залучення коштів нерезидентів з метою підтримки стабільності національної валюти;
- вплив політичних бізнес-циклів (надмірне збільшення державних видатків напередодні виборів з метою завоювання популярності у виборців, в періоди соціальних конфліктів) тощо.

Управління державним боргом в цьому контексті може розглядатися в широкому та вузькому розумінні. У широкому розумінні, під управлінням державним боргом мається на увазі формування одного із напрямів фінансової політики держави, пов'язаної з її діяльністю у вигляді позичальника і гаранта. Під управлінням боргом у вузькому розумінні мається на увазі сукупність дій, пов'язаних з підготовкою до випуску, розміщення боргових зобов'язань держави, надання гарантій, а також проведення операцій з обслуговування та погашення боргових зобов'язань.

Для ефективного управління державним боргом потрібно дотримуватись наступних принципів:

- безумовності;
- зниження ризиків;
- оптимальності структури;
- зберігання фінансової незалежності;
- прозорості.

Для ефективного управління державним боргом, розв'язання проблеми зниження боргового навантаження та ризику невиконання боргових зобов'язань держави використовують наступні методи.

- рефінансування;

- конверсія;
- консолідація;
- уніфікація;
- обмін за регресивним співвідношенням;
- відстрочення погашення;
- реструктуризація;
- анулювання.

Найпоширенішим методом управління боргом є рефінансування державного боргу, тобто погашення основної заборгованості і процентів за рахунок засобів, отриманих від розміщення нових позик. Для успішного застосування механізму рефінансування необхідно, щоб держава мала високу репутацію держави-позичальника її досягнення та підтримка являється важливим фактором для успішного управління державним боргом [5]. На сьогодні репутація позичальників на світовому фінансовому ринку виражається в рейтингах, які присвоюються певній державі спеціальними агентствами відповідно до міжнародних правил рейтингування.

Ефективне управління боргом на всіх його етапах дозволить уникнути кризових боргових ситуацій та перевантаження видаткової частини державного бюджету в розрізі витрат на обслуговування державного боргу, сприятиме забезпеченню стабілізації соціально-економічної ситуації та розвитку економіки України.

Література:

1. Бондарчук К.О. Ретроспективний аналіз формування та управління державним боргом. *Науково-дослідний фін. ін-т. Наукові праці*. 2006. Вип. 3. С. 82-87
2. Верховна Рада України: веб-сайт. URL: <http://www.rada.gov.ua/> (дата звернення: 12.10.2018).
3. Козюк В.В. Державний борг в умовах ринкової трансформації економіки України: монографія. Тернопіль: Карт-бланш, 2002. 238 с.
4. Лондар С. Л. Фінанси: навч. посіб. Вінниця. 2009р. 384 с.
5. Розвиток бюджетного процесу в умовах економічних перетворень : монографія / С.І. Юрій, В.Г. Дем'янишин, О.П. Кириленко та ін. ; за ред. С.І. Юрія, В.Г. Дем'янишина. Тернопіль : Економічна думка, 2012. 376 с.

Квас Олександр Петрович
ст. гр. ФМ-22, ТНЕУ
Науковий керівник - д.е.н., проф. Тулай О. І.

ДИНАМІКА ТА СТРУКТУРА ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Економічні реформи, які проводяться на території України, призводять до посилення ролі місцевих органів влади у суспільному та економічному житті територіальних громад. У свою чергу, місцеве самоврядування, для виконання покладених на нього функцій повинно мати міцну фінансову базу, якою зможе вільно розпоряджатися. Одним з основних елементів дохідної частини місцевих бюджетів є податкові надходження. Сучасні темпи розвитку економіки мають суттєвий вплив на динаміку податкових надходжень місцевих бюджетів.

У загальному, податки, що справляються до місцевих бюджетів, можна поділити на закріплені та власні. Під закріпленими податками розуміються доходи, які у повністю або певній частці зараховуються до місцевих бюджетів безстроково чи на довготерміновій основі, законодавчо встановлені вищими органами влади. Власними (місцевими) податками є доходи, які мобілізуються місцевими органами влади самостійно на базі власних рішень, за рахунок джерел визначених даними органами [1, с. 22].

Перелік та порядок зарахування їх до місцевих бюджетів визначено Бюджетним кодексом України [2]. Розглянемо темпи приросту та структуру податкових надходжень у 2015-2017 р. на прикладі зведеного бюджету Лановецького району.

У 2015 р. від сплати податку на доходи фізичних осіб до зведеного районного бюджету Лановецького району надійшло коштів у сумі 13685,7 тис. грн. У 2016 – 21718,5 тис. грн., що на 8032,9 тис. грн., або на 58,7% більше як у попередньому році. У 2017 – 28415,7 тис. грн., що на 6697,2 тис. грн., або на 30,8% більше ніж у 2016 р. Частка даного податку збільшилася протягом дослідженого періоду з 54,3% до 58,3% [3]. Збільшення сум надходження податку на доходи фізичних осіб є позитивним явищем, воно зумовлено зростанням рівня оплати праці, підвищенням рівня мінімальної заробітної плати, проте його досить висока частка робить бюджети залежними від закріплених податків.

Надходження у 2015 р. від акцизного податку, який сплачують суб'єкти роздрібної торгівлі, становили 1893,4 тис. грн. У 2016 – 2638,7 тис. грн., що на 745,3 тис. грн., або на 39,4% більше як у попередньому році. У 2017 – 3068,8 тис. грн., що на 430,1 тис. грн., або на 16% більше ніж у минулому році. Частка надходжень даного податку у зведеному бюджеті має тенденцію до зменшення, так у 2015 р. вона склала 7,5% а у 2017 році – 6,3% [3]. Зростання надходжень акцизного податку зумовлено збільшенням продажів підакцизних товарів, проте зниження темпів його зростання та частки серед місцевих податків ставить запитання чи у майбутньому він буде виконувати закріплену за ним фіскальну роль.

Частка рентної плати та екологічного податку є досить низькою, у 2015 р. вона становила 0,08-0,22% і має тенденцію до спадання під час досліджуваного періоду до 0,03%. Надходження від даних платежів мають тенденцію до зменшення від 20,2 тис. грн., до 13,5 тис. грн. (рентна плата); від 55,2 тис. грн. до 14 тис. грн. (екологічний податок) [3]. Падіння обсягу надходжень у 2017 р. даних податків є негативним явищем і свідчить про те, що вони не виконують ролі наповнення місцевих бюджетів.

До зведеного бюджету Лановецького району у 2015 р. надходження від справляння єдиного податку склали 6008,9 тис. грн. У 2016 – 9106,3 тис. грн., що на 3097,4 тис. грн., або на 51,6% більше ніж у попередньому році. У 2017 – 11115 тис. грн., що на 2008,7 тис. грн., або на 22% більше ніж у 2016 р. Частка даного податку коливається в межах 23% [3]. На нашу думку, досить значне збільшення суми абсолютного приросту даного податку серед податкових надходжень зведеного районного бюджету передусім є досить позитивним явищем, адже це говорить про розвиток малого підприємництва на території району, що у майбутньому дозволить органам місцевого самоврядування бути більш автономними.

Надходження від податку на майно відмінне від земельної ділянки у 2015 р. становили 3538,7 тис. грн. У 2016 – 6077,1 тис. грн., що на 2538,4 тис. грн., або на 71,7% більше ніж у 2015 р. У 2017 – 6134,3 тис. грн., що на 57,2 тис. грн., або на 1% більше ніж у минулому році. Досить стрімкий ріст даних надходжень призвів до зростання частки цього платежу у 2016 р. до 15,5% з 14% у 2015 р. Проте зменшення темпів зростання надходжень у 2017 р. спричинило падіння його частки до 12,6% [3]. Збільшення сум даного податку спричинено покращенням адміністрування, формуванням бази нерухомого майна та проведенням нормативно-грошової оцінки земель на території району. Дана тенденція є

досить позитивною, оскільки, як і у випадку з єдиним податком збільшує автономію місцевих органів влади.

В. Письменний зазначає, що справляння туристичного збору і збору за місця для паркування транспортних засобів є недоцільним та економічно не вигідними у сільській місцевості [4, с. 24]. Ми погоджуємося з цією думкою, оскільки через нерозвиненість інфраструктури Лановецького району, дані збори взагалі відсутні у зведеному бюджеті району.

Отже, найбільшим за обсягом податком, що справляється до місцевих бюджетів, є податок на доходи фізичних осіб. Варто також відзначити стрімке зростання надходжень від сплати даного податку. Досить інтенсивно збільшуються надходження від сплати єдиного податку, що має провідну роль серед місцевих податків та зборів. Податок на майно, відмінне від земельної ділянки є суттєвим при наповненні місцевих бюджетів і має значні резерви зростання. Акцизний податок виконує більш регулюючу роль ніж фіскальну, про що свідчить зменшення його частки серед податкових надходжень. Рентна плата та екологічний податок грають незначну роль при наповненні місцевих бюджетів, проте, як зазначає В. Письменний, щоб збільшилися надходження від даних податків потрібно провести «екологізацію» місцевої системи оподаткування, тобто включити дані податки до складу місцевих шляхом зміни елементів їх оподаткування [4, с. 24]. Ми погоджуємося з цією думкою, адже дані податки повинні відігравати не лише фіскальну функцію, але й регулюючу, оскільки їх платники безпосередньо впливають на екологічні умови адміністративно-територіальних одиниць.

Для того, щоб у подальшому зберегти таку ж динаміку зростання податкових надходжень до місцевих бюджетів, потрібно забезпечити прозорі умови виплати заробітної плати, забезпечити повній облік активів на території району незалежно від форми власності, удосконалити механізм справляння місцевих податків за рахунок перегляду бази оподаткування податку на майно відмінне від земельної ділянки, проведенням нормативно-грошової оцінки усіх земель району та вдосконаленням системи міжвідомчого обміну інформації щодо об'єктів оподаткування.

Література:

1. Сидор І. П. Власні і закріплені доходи місцевих бюджетів: проблеми формування та резерви зростання. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2014. № 3. С. 20–29.
2. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI. Дата оновлення: 11.10.2018. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення: 28.10.2018).
3. Звіти про виконання бюджету Лановецького району за 2015-2017 рр.
4. Письменний В. В. Податкова система України: сучасний стан і шляхи реформування. *Інноваційна економіка*. 2017. С. 41–45.
5. Тулай О. І. Державні фінанси і сталий людський розвиток: концептуальні домінанти та діалектична єдність: монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2016. 416 с.

Книш (Захарків) Тетяна Михайлівна

ст. гр. Фзм-21, ТНЕУ

Науковий керівник - д.е.н., професор Кізіма Т.О.

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГАЛУЗІ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВА

Галузь культури і мистецтва об'єднує різні види діяльності та організації, які надають послуги населенню і вирізняються великою неоднорідністю за своїм комерційним потенціалом. Відтак ринкова рівновага між попитом і пропозицією на культурно-мистецькі блага формується державою за допомогою виваженої фінансової політики насамперед у контексті розвитку джерел фінансового забезпечення галузі.

Розвиток культури і мистецтва в Україні сьогодні значною мірою гальмується обмеженістю фінансових ресурсів та низькою ефективністю їх використання. Існуючі форми і методи бюджетного фінансування не в змозі повноцінно забезпечувати функціонування закладів культури і мистецтва. Водночас в Україні відсутні дієві державні механізми стимулювання спонсорства і меценатства. Відтак розвиток галузі можливий лише за умов достатнього ресурсного забезпечення шляхом формування оптимальної організації фінансових відносин.

Дослідженню поняття «фінансове забезпечення» присвячено чимало наукових праць як зарубіжних, так і вітчизняних вчених. Проте єдиного підходу щодо його визначення серед науковців, на жаль, немає. Думки учених розходяться насамперед при виокремленні елементів і форм фінансового забезпечення.

Найбільш узагальнено фінансове забезпечення трактується як формування цільових грошових фондів у достатньому розмірі та їх ефективне використання [1]. При цьому автори виділяють п'ять основних елементів фінансового забезпечення, а саме: самофінансування; кредитування; бюджетне фінансування; оренда; інвестування. Колектив авторів на чолі з В. Федосовим вважає, що фінансове забезпечення – це структурна підсистема фінансово-кредитного механізму, система джерел і форм фінансування розвитку економічної та соціальної сфер суспільства. Воно здійснюється в трьох формах: самофінансування, кредитування, бюджетне фінансування [2, с. 133].

Необхідно зазначити, що у діяльності бюджетних установ (до яких належать і установи культури та мистецтва) найчастіше поєднуються такі форми фінансового забезпечення: бюджетне фінансування, самофінансування, благодійництво та спонсорство. Проте традиційно найвагомим джерелом фінансового забезпечення бюджетних установ є кошти державного та місцевих бюджетів, тоді як кошти, отримані з інших джерел, – це лише додатковий фінансовий ресурс. Тому основною формою фінансового забезпечення бюджетних установ є саме бюджетне фінансування.

Функціонування механізму бюджетного фінансування пов'язане з використанням його різних форм і методів. У вітчизняній фінансовій літературі виділяють такі форми бюджетного фінансування:

1) бюджетні інвестиції, які можуть здійснюватись у вигляді фінансування капітальних вкладень, проектного фінансування конкретного інвестиційного проекту та придбання частки акцій чи прав участі в управлінні підприємством;

2) бюджетні кредити – це надання коштів з бюджету суб'єктам підприємництва на поворотній і платній основі; вони відрізняються від банківських кредитів дещо нижчим рівнем процентних ставок і більш пільговими умовами;

3) кошторисне фінансування, яке означає виділення бюджетних асигнувань на основі спеціального планово-фінансового документу – кошторису, визначає у безповоротному і безоплатному порядку обсяги

коштів на фінансування певних об'єктів (програм, заходів) з визначенням їх цільового призначення і розподілом за окремими періодами фінансування;

4) державні трансферти – це невідплатні й безповоротні платежі з бюджету юридичним і фізичним особам, які не призначені для придбання товарів чи послуг, надання кредиту або на виплату непогашеного боргу [3, с. 100].

Основною і найпоширенішою формою бюджетного забезпечення є, безумовно, кошторисне фінансування, що полягає у виділенні бюджетних коштів установам соціально-культурної сфери, оборони й управління в межах їхніх кошторисів доходів і видатків.

Рис. 1. Систематизація джерел фінансового забезпечення закладів культури і мистецтва [4, с. 400]

Як бачимо, основні джерела фінансового забезпечення закладів культури і мистецтва в Україні зображено на рис. 1.

Необхідно зазначити, що при дослідженні фінансового забезпечення галузі культури і мистецтва доцільно розмежувати традиційні заклади культури (безпосередньо ті, що належать до галузі культури і мистецтва згідно бюджетного законодавства) та культурні індустрії, метою діяльності яких є отримання прибутку за допомогою використання культурного потенціалу.

Оскільки діяльність потужних культурних індустрій в Україні практично відсутня, а успадкована ще з радянських часів мережа закладів культури не може ефективно працювати, зважаючи на існуючі фінансові проблеми, все це вимагає конкретних дій з боку держави у напрямку стабілізації ситуації у цій важливій сфері фінансових відносин.

Література:

1. Фінанси: підручник / за ред. С. І. Юрія., В. М. Федосова. К.: Знання, 2012. 687 с.
2. Бюджетний менеджмент : підручник [В. Федосов, В. Опарін, Л. Сафонова та ін.] / За заг. ред. В. Федосова. К.: КНЕУ, 2004. 864 с.
3. Ткачук Н. М., Кравчук В. О. Фінансування бюджетних установ: теоретична сутність, форми і методи. Наука і економіка. 2010. № 2 (18). С. 99-105.
4. Крупка А. Я. Напрями модернізації системи фінансового забезпечення закладів культури і мистецтва. Науковий вісник НЛТУ України. 2014. Вип. 24.8. С. 396-402.

Крамар Наталія Ігорівна, Дмитрук Олена Василівна

ст. гр. Ф – 41

Науковий керівник – к.е.н., доцент Гупаловська М.Б.

ОРГАНІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ

Державний фінансовий контроль є важливою складовою частиною контролю будь-якої держави, оскільки він забезпечує своєчасність і точність фінансового планування, наповнення доходної частини бюджетів, розподіл, перерозподіл коштів та їх законне, ефективне, цільове використання. Він спрямований на забезпечення економічної обґрунтованості використання фінансових ресурсів у державі, попередження і виявлення фінансових порушень.

У сучасних умовах розвитку української економіки значний інтерес викликає досвід європейських країн щодо організації державного фінансового контролю [1]. Ефективний контроль є не лише важливою складовою системи управління економікою, а й гарантом фінансово-економічної стабільності держави. Саме тому для нас є цікавим ознайомлення з державним фінансовим контролем у Польщі, оскільки організація фінансового контролю у даній країні є на високому рівні.

У Польщі контроль використання державних фінансів суб'єктами господарювання всіх форм власності від імені уряду здійснює Управління скарбового контролю Міністерства фінансів. Сучасний орган державного контролю називається Вищою Палатою Контролю [2].

Організаційними підрозділами Вищої Палати Контролю Польщі є департаменти. Існує чотири види департаментів: департаменти, які виконують завдання з аудиту, департаменти, які забезпечують проведення аудиту, адміністративні департаменти та регіональні офіси [3]. Кожний департамент, який виконує завдання з аудиту, має свої повноваження у цій сфері.

В Україні одними із органів, що здійснюють Державний фінансовий контроль є Державне казначейство, а також департаменти, які проводять свою діяльність враховуючи функціональний розподіл, затвердженим рішенням Рахункової палати. На відміну від Державного казначейства України Казначейство Польщі по своїй суті являє своєрідний (в українському понятті) симбіоз ревізійного та податкового органів і здійснює лише послідувачий контроль за використанням державних фінансів та державного майна в усіх суб'єктах державної адміністрації, цільовим використанням коштів, наданих Європейським Союзом, а також повнотою сплати суб'єктами контролю державних податків [3].

Висока ефективність бюджетно-фінансового контролю в Польщі забезпечується тим, що керівники вищих органів державного фінансового контролю призначаються й затверджуються парламентами на більш тривалий період, ніж терміни повноважень самих парламентів, а звільненими з посади можуть бути тільки за рішенням парламенту у разі професійної невідповідності чи зловживань. У Польщі такий термін становить 6 років. У той час як в Україні не встановлений чіткий період обрання голови [4].

Перевагами ефективного функціонування Державного фінансового контролю Польщі є :

1. Відсутність дублювання функцій різними державними контролюючими органами;
2. Наявність адміністративної відповідальності за бюджетні правопорушення та невідшкодування спричинених збитків,

неможливість притягнути винних осіб до кримінальної відповідальності або тільки в окремих випадках та інші;

3. Швидке реагування правоохоронних органів у випадках фінансових порушень;
4. Дієве нормативно-правове забезпечення діяльності суб'єктів контролю.

Вирішення основних проблем в Україні може бути досягнуте лише завдяки розробленій стратегії удосконалення, яка має відповідати вимогам сучасності та у своїй діяльності орієнтуватися на Вищу Палату Контролю Польщі. Наприклад, у Польщі досконале нормативно-правове забезпечення діяльності суб'єктів контролю, відкрита інформація щодо руху державних коштів та дотримання принципу гласності контролю.

У діяльності органів державного фінансового контролю варто вдосконалити такі напрями роботи, як:

- покращення матеріально-технічного і фінансового забезпечення функціонування системи державного фінансового контролю та посилення кадрового складу органів фінансового контролю;
- урегулювання питання належного відшкодування фінансових ресурсів за вчинені фінансові порушення, у тому числі за розтрату державних коштів;
- активізація співробітництва з міжнародними спеціалізованими організаціями у цій сфері, запозичуючи й адаптуючи кращі світові напрацювання.

Крім того, адаптація кращого світового досвіду щодо функціонування системи державного фінансового контролю дасть змогу суттєво підвищити результативність контрольної діяльності, створити більш потужний інструмент забезпечення держави та суспільства якісною, об'єктивною інформацією, необхідною для підвищення ефективності державного управління й прийняття важливих управлінських рішень на всіх рівнях влади.

Література:

1. Гупаловська М.Б. Сучасні світові тенденції і моделі організації бюджетного контролю та можливості їх використання в Україні. *Формування ринкових відносин*. 2009. № 11 (102). С. 18-22.

2. Функціонування системи державного контролю в Польщі
URL:<http://uristinfo.net/adminpravo/2-2010-12-16-12-41-31/31-rozdil11.html?start=4> (дата звернення 20.11.2018 р.)

3. Нагайчук В. В. Державний фінансовий контроль в сучасних умовах. *Розвиток освіти, науки, економіки в умовах інтеграційних процесів*. Вінниця : ВННІЕ ТНЕУ, 2017. - Т. 1 : Ч. 1. - С. 29-30.

4. Піхоцький В. Зарубіжний досвід організації державного фінансового контролю та можливість його використання в Україні-2016.URL:

file:///C:/Users/lenovo%20ideapad%20110/Downloads/econ_2016_1_9.pdf

(дата звернення 20.11.2018 р.)

Кузьмич Андрій Васильович

ст. гр. ФМНВ -21, ТНЕУ

Науковий керівник – д.е.н., доцент Тулай О.І.

ПОНЯТТЯ ТА ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН І МІЖБЮДЖЕТНИХ ТРАНСФЕРТІВ

Міжбюджетні відносини становлять економіко-правову категорію, оскільки пов'язані з розмежуванням за кожним рівнем влади доходів, видаткових повноважень, передачі коштів у формі міжбюджетних трансфертів.

Однак сутність міжбюджетних відносин містить не тільки розмежування видаткових і дохідних джерел за рівнями бюджетної системи та розподіл фінансової допомоги. У даному дослідженні міжбюджетні відносини розглядаються як інструмент забезпечення фінансової стійкості місцевих бюджетів. У зв'язку міжбюджетні відносини слід розуміти як відносини між державним і місцевими бюджетами з приводу розмежування видаткових повноважень, дохідних джерел відповідних органів влади та перерозподілу бюджетних коштів у вигляді міжбюджетних трансфертів за умови узгодження їх інтересів і забезпечення фінансової стійкості місцевих бюджетів.

Категорії «міжбюджетні відносини» і «регулювання міжбюджетних відносин» тісно пов'язані між собою, проте визначення останньої не знайшло свого відображення в жодному нормативному акті, у тому числі у Бюджетному кодексі України. У ньому зазначається тільки мета регулювання міжбюджетних відносин без визначення його сутності, що свідчить про недосконалість нормативно-правової бази.

На наш погляд, регулювання міжбюджетних відносин є ширшим поняттям, що охоплює багато напрямів, а не тільки надання міжбюджетних трансфертів. Міжбюджетні відносини – це зв'язки між бюджетами різного рівня, сформовані під час заснування бюджетної системи. Регулювання міжбюджетних відносин – це процес, який виникає у сфері міжбюджетних відносин, цілеспрямований вплив на них з боку органів державної влади. Воно є частиною міжбюджетних відносин та виникає у процесі збалансування місцевих бюджетів шляхом закріплення

за ними додаткових джерел доходів або надання фінансової допомоги у вигляді міжбюджетних трансфертів.

Міжбюджетні трансферти є лише однією із форм реалізації засад міжбюджетного регулювання. Обмін коштами між бюджетами у вигляді міжбюджетних трансфертів обумовлений нерівномірністю в розподілі податків та відповідальності щодо їх використання між органами влади різних рівнів. Міжбюджетні трансферти слід розглядати як важливий інструмент бюджетного регулювання, що безпосередньо впливає на забезпеченість громадян суспільними послугами та виконання важливих економічних і соціальних програм.

Загалом, трансферти (від франц. *transfert*, від лат. *transfere* – переказувати, переносити) відображають процес передачі майнових цінностей між суб'єктами економічних відносин на безповоротній та безоплатній основі. У міжбюджетних відносинах трансфертні операції є операціями з переказу грошових коштів з бюджету більш високого рівня до бюджету більш низького рівня і навпаки [5].

Зауважимо, що сутність даної дефініції знайшла своє відображення в працях деяких вітчизняних вчених-практиків, підходи яких щодо визначення сутності міжбюджетних трансфертів в Україні наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Визначення сутності міжбюджетних трансфертів

Автори	Визначення
В.І. Кравченко [4]	Трансферти – головний інструмент організації міжбюджетних взаємовідносин, проведення державної регіональної політики, а дотації, субсидії та субвенції є інструментами міжбюджетних відносин, які регулюють доходи місцевих бюджетів
Т.Г. Бондарук [1]	Міжбюджетні трансферти необхідно розглядати: 1) як систему фінансових відносин між державним і місцевими бюджетами різних рівнів, між місцевими бюджетами і господарюючими суб'єктами й домогосподарствами з приводу планування, формування, розподілу і використання певних бюджетних ресурсів та контролю за їх витрачанням; 2) як організаційно-правову форму мобілізації частини фінансових ресурсів одних рівнів у розпорядження бюджетів інших рівнів як за допомогою податкового розщеплення, так і прямого надання коштів
Л. В. Фещенко П. В. Проноза, Н. В. Кузьминчук [5]	Міжбюджетні трансферти визначають також як кошти, що передають з одного бюджету до іншого у формі дотацій, субвенцій та в інших формах субсидій на підставі бюджетно-правового акта з метою збалансування та вирівнювання доходів і видатків бюджетів-отримувачів, а також для виконання визначених законодавством програм і заходів

Чинне вітчизняне законодавство і, зокрема, Бюджетний кодекс України визначає міжбюджетні трансферти як кошти, які безоплатно і безповоротно передаються з одного бюджету до іншого [2].

Отже, на наш погляд, міжбюджетні трансферти в Україні є основною формою реалізації міжбюджетних відносин і спрямовані на збалансування та вирівнювання фінансової спроможності відповідних бюджетів.

Міжбюджетні трансферти надаються з метою:

1) коригування вертикальних фіскальних дисбалансів - покриття фіскального розриву між видатковими потребами і плановими обсягами закріплених доходів місцевих бюджетів;

2) фінансування, компенсації витрат (втрат) місцевих бюджетів, що пов'язані з реалізацією загальнодержавної політики;

3) коригування горизонтальних фіскальних розривів (фінансового вирівнювання). Трансферти використовуються для вирівнювання фінансових умов надання суспільних послуг органами місцевого самоврядування та забезпечують максимально однакові можливості надання базових суспільних послуг їх кінцевим споживачам;

4) коригування зовнішніх ефектів, що виникають при наданні суспільних послуг або впливають на якість їх надання - для компенсації органам місцевого самоврядування витрат на суспільні послуги, надання яких спричиняє позитивний або негативний вплив на інші адміністративно-територіальні одиниці;

5) координації, гармонізації витрат місцевих бюджетів, що пов'язані з реалізацією державних цільових програм. Здійснюється для непрямого стимулювання органів місцевого самоврядування до участі в реалізації заходів у пріоритетних галузях державної політики. Надання трансфертів має забезпечити управлінську гнучкість і фінансову автономію органів місцевого самоврядування та не повинне призводити до встановлення адміністративного контролю пріоритетів витрачання коштів місцевих бюджетів;

6) забезпечення ефективності справляння місцевих податків і зборів, фінансового управління на місцевому рівні. Умови надання трансфертів місцевим бюджетам мають забезпечити мінімізацію ризиків утворення негативних стимулів для органів місцевого самоврядування при формуванні доходів і проведенні видатків місцевих бюджетів. Водночас надання трансфертів може стимулювати діяльність органів місцевого самоврядування у сфері бюджетного чи податкового менеджменту;

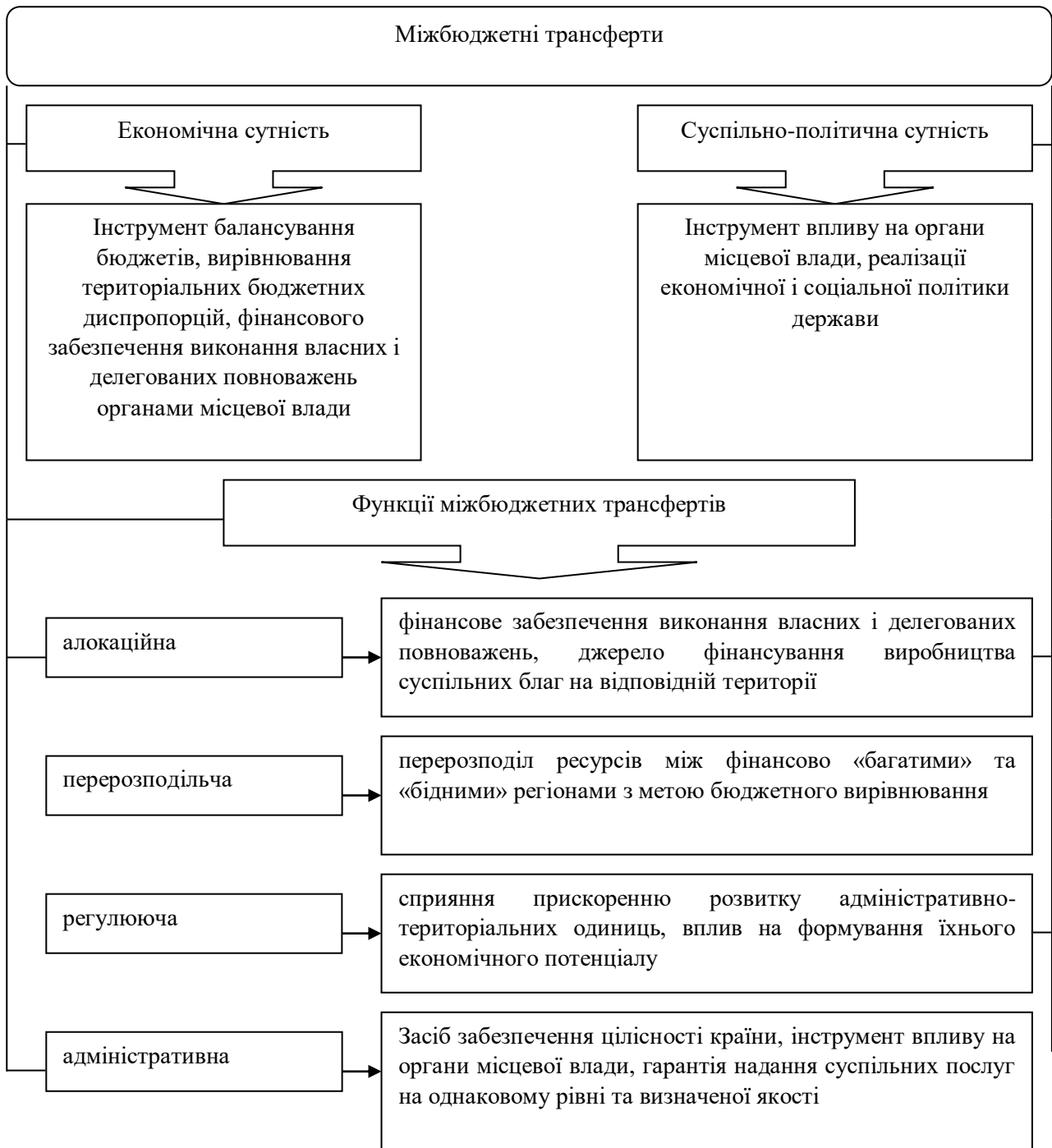

Рис. 1. Сутнісні властивості та функції міжбюджетних трансфертів [3]

7) забезпечення гнучкості реалізації макроекономічної й соціальної політики центрального уряду.

Необхідний рівень ділової активності в пріоритетних галузях економіки адміністративно-територіальних одиниць може забезпечуватися й підтримуватися через використання міжбюджетних трансфертів або їх комбінацій.

Міжбюджетні трансфери є феноменом, який має дуалістичну економічну та суспільно-політичну природу (рис. 1).

Так, економічна сутність міжбюджетних трансфертів полягає, головним чином, у збалансуванні бюджетів усіх рівнів, вирівнюванні бюджетних диспропорцій між адміністративно-територіальними одиницями, фінансовому забезпеченні виконання власних і делегованих державних повноважень.

Суспільно-політична сутність міжбюджетних трансфертів полягає у здатності здійснювати планомірний вплив на органи місцевої влади з метою забезпечення реалізації економічної та соціальної політики держави.

Вивчення сутності міжбюджетних трансфертів потребує розгляду функцій, які вони виконують. Потрібно враховувати єдність та ієрархічну підпорядкованість категорій і понять «державні фінанси», «бюджет» і «міжбюджетні трансферти». Оскільки ці поняття співвідносяться між собою як філософські категорії «загального» та «часткового», можна припустити, що коло функцій міжбюджетних трансфертів перебуває в межах функцій категорій вищого рівня.

У цьому контексті під перерозподільчою функцією розуміється переміщення бюджетних коштів між учасниками бюджетних відносин, коли одні з них отримують, а інші втрачають частину вартості. Алокаційна функція полягає у здатності за рахунок формування бюджетних ресурсів створювати/постачати суспільні блага населенню, фактично виробляючи нову вартість при гіпотетичній можливості відсутності перерозподілу корисності між окремими учасниками. Останньою є функція регулювання соціально-економічних, а особливо макроекономічних процесів, яка іманентно є притаманною бюджетним інструментам.

Визначений концептуальний поділ вважаємо продуктивним і щодо пояснення сутності та функцій міжбюджетних трансфертів. Попри переважаюче традиційне трактування міжбюджетних трансфертів як платежів «чистого» перерозподілу – переміщення коштів між окремими учасниками бюджетних відносин з метою бюджетного вирівнювання, вони виконують і інші функції. Насамперед, оскільки переміщення між окремими регіонами має на меті забезпечити у суб'єкта-отримувача фінансове покриття делегованих повноважень, трансферти забезпечують виробництво суспільних благ на відповідній території. При цьому, суто теоретично, це можуть бути за обсягами саме «повернені» ресурси (попередньо сформовані на відповідній території), що виключає перерозподіл у міжтериторіальному аспекті.

Отже, є підстави говорити про виконання міжбюджетними трансфертами алокаційної, або, інакше кажучи, «виробничої» функції, що полягає у фінансовому забезпеченні виконання власних і делегованих повноважень, і є джерелом фінансування виробництва суспільних благ на відповідній території.

Поряд із завданнями перерозподілу ресурсів між «бідними» та «багатими» у фінансовому значенні регіонами, а також забезпеченням алокації ресурсів з метою постачання суспільних благ на відповідних територіях, міжбюджетні трансферти виконують і регулюючу функцію – сприяння прискоренню розвитку окремих територій. Тобто ряд трансфертів (особливо це характерно для субвенцій) призначений не для перерозподілу ресурсів або ж виробництва суспільних чи локальних благ, а саме для впливу на економічний потенціал певного регіону.

Суспільно-політична сторона міжбюджетних трансфертів та їх здатність виступати важелем централізації, інструментом управлінського впливу дає змогу стверджувати про виконання ними також адміністративної функції. Забезпечення на локальному рівні постачання делегованих державою благ можна досягти з різним рівнем централізації бюджетних ресурсів – залишаючи частину загальнодержавних доходів, або у іншому випадку – шляхом надання трансфертів. Останні є засобом забезпечення цілісності країни, реалізації фінансової політики держави, яка втілюється через механізм надання міжбюджетних трансфертів (правила, умови, принципи). Оскільки це використовується з метою впливу суб'єктів вищого рівня на нижчі для досягнення не лише економічних, але й політичних, управлінських цілей, міжбюджетні трансферти виконують адміністративну функцію.

Відповідно, міжбюджетні трансферти є засобом забезпечення цілісності країни, інструментом впливу на органи місцевої влади, гарантією надання суспільних послуг на однаковому рівні та визначеної якості.

Таким чином, здатність міжбюджетних трансфертів до конвергенції економічного та соціального розвитку держави проявляється через їхню економічну та суспільно-політичну складові. Виокремлення означених сутнісних властивостей повніше розкриває роль міжбюджетних трансфертів в економічній системі держави та обґрунтовує напрямки їх вдосконалення в контексті досягнення соціальних цілей, забезпечення повної реалізації заходів соціальної політики, підвищення ефективності використання бюджетних коштів.

Література:

1. Бондарук Т. Г. Щодо визначення місцевого самоврядування. *Економіст*. 2006. № 6. С. 44–46.
2. Бюджетний кодекс України: від 08.07.2010 р. № 2456-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 50-51. Ст. 572.
3. Костирко Л.А., Велентейчик Н.Ю. Механізм регулювання міжбюджетних відносин в Україні: пріоритети, інструменти, перспективи: монографія Северодонецьк: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2016. 280 с.
4. Кравченко В. І. Місцеві фінанси України: навч. посіб. Київ: Т-во «Знання», КОО, 1999. 487 с.
5. Фещенко Л.В., Проноза П.В., Кузьминчук Н.В. Бюджетна система України: навч. посіб. Київ: Кондор, 2008. 440 с.

Кузьмич Сергій Васильович

ст. гр. ФМНВ-21, ТНЕУ

Науковий керівник д.е.н., професор Чорна Н.П.

СВІТОВИЙ ДОСВІД ЯК ВЕКТОРНИЙ ОРІЄНТИР УПРАВЛІННЯ ЗОВНІШНІМ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ

Проблема ефективного управління державним боргом належить до питань економічної безпеки країни. На сучасному етапі розвитку економік та глобалізації світового господарства для країн з різним ступенем розвитку ефективно управління зовнішньою державною заборгованістю є одним з ключових завдань. При цьому суттєва роль належить макроекономічному регулюванню, оскільки управління державним боргом є значущим елементом у структурі такого регулювання й спрямоване на забезпечення стабільності на макроекономічному рівні. У ринковій економіці менеджмент державного боргу інструментом макроекономічної координації і водночас є загальною компонентою відношення держави до фінансових ресурсів, до процесу їх перерозподілу між секторами економіки та верствами населення. Розгляд питань ефективного обслуговування державного боргу, поставив завдання необхідності чіткого розмежовувати таких понять, як “обслуговування боргу” та “погашення боргу”. У міжнародній статистиці під час оцінювання платоспроможності позичальника державних кредитів подається тлумачення зазначених понять у такій редакції: « Погашення боргу – це операції повернення суми основного боргу кредиторів, котрі відбуваються за рахунок здійснення амортизаційних платежів; а

обслуговування боргу – це операції погашення суми основного боргу та сплати відсотків й компенсаційних виплат за борговими зобов'язаннями». Досить слушним є потреба визначення сутності поняття «управління зовнішнім державним боргом».

На думку автора, під управлінням державним боргом слід розуміти сукупність заходів, котрі здійснюються державою в особі її уповноважених органів з приводу визначення місць і умов розміщення та погашення державних позик, а також ефективного поєднання інтересів позичальників, інвесторів та кредиторів». Управління зовнішнім боргом включає низку заходів у процесі його погашення та обслуговування. Ефективне управління державним боргом потребує додержання певних принципів, серед яких доцільно зазначити:

- безумовності, суть якого полягає у безумовному виконанні усіх взятих на себе зобов'язань усіма сторонами договору під час підписання договору позики;
- забезпечення полягає у тому, що держава безумовно зобов'язана виконати усі зобов'язань перед інвесторами і кредиторами, які вона, як позичальник, взяла на себе при укладанні договору позики;
- зниження ризиків передбачає вигідне розміщення та погашення позик з метою максимального знизити вплив мінливості кон'юнктури світового ринку капіталів і спекулятивних операцій ринку цінних паперів на ринок державних зобов'язань;
- оптимальності структури означає факт підтримання державою оптимальної структури боргових зобов'язань, враховуючи терміни обертання і погашення;
- зберігання фінансової незалежності, принцип котрий передбачає забезпечення оптимальної структури боргових зобов'язань держави між інвесторами-резидентами та інвесторами-нерезидентами;
- прозорості. Цей принцип дотримується шляхом відкритості інформації про випуск позик, забезпечення доступу міжнародних рейтингових агентств до достовірної інформації про економічний стан у державі. Саме цей принцип сприяє отриманню державою високої кредитної репутації і рейтингу держави-позичальника.

В процесі управління державним боргом дуже важливим є врахування особливостей держави, до яких належать: економічна та політична ситуація в державі; рівень інфляції; ділова активність суб'єктів

підприємницької діяльності; ступінь ризику країни стосовно неповернення боргу тощо.

На наш погляд, необхідно звернути увагу та врахувати роль певних складових, котрі є суттєвими складовими елементами у процесі управління державним боргом, зокрема:

- джерела мобілізації коштів з метою забезпечення фінансування програм, не покритих іншими (крім пов'язаних з державним боргом) джерелами;

- організація ефективного використання мобілізованих ресурсів, яке передбачає здійснення сприятливого як для держави, так і для кредиторів погашення одержаних у борг коштів за умовами договору позики. При цьому значущу роль відіграє цільове використання позики й спрямування її не на «проїдання», а на інноваційно-інвестиційний розвиток економіки.

В Україні несуть відповідальність за розроблення та реалізацію ефективної боргової стратегії держави покладені на групу державних органів, різні міністерства та відомства, які тісно між собою пов'язані. Конкретизуємо їх: Кабінет Міністрів України, Міністерство фінансів, в особі якого діють Департамент Міністерства державного боргу та Департамент співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями, Національний банк України, Державна казначейська служба України, Державна фінансова інспекція України, Рахункова палата України.

На сучасному етапі існує низка найбільш пріоритетних ризиків для економіки держави, що пов'язані зі зростанням зовнішнього боргу. Нами проведена систематизація ризиків й наведена на рисунку 1.

Вважаємо за доцільне також виділити моделі управління державним боргом, які застосовують розвинуті країни світу, з метою вибору найбільш оптимальної для України на даному етапі найбажанішим варіантом є повне, безумовне своєчасне виконання державою своїх зобов'язань [6]. Однак за умови неспроможності держави через певні причини забезпечити погашення позик і виплат за ними процентів можуть прийматися рішення щодо новації, уніфікації, конверсії, консолідації, відстрочки погашення боргів або ж анулювання державного боргу, які використовуються в розвинутих країнах.

З позиції інвесторів, найбільш жаданим варіантом є повне, безумовне своєчасне виконання державою своїх зобов'язань. Проте, за умови неспроможності держави через певні причини забезпечити погашення позик і виплат за ними процентів можуть прийматися рішення щодо новації, уніфікації, конверсії, консолідації, відстрочки погашення

боргів або ж анулювання державного боргу, які використовуються в розвинутих країнах.

У контексті нашого дослідження вважаємо за доцільне водночас виокремити моделі управління державним боргом, які застосовують у розвинутих країнах світу, з метою вибору найбільш оптимальної та ефективної моделі для України з врахуванням сучасного економічного розвитку держави (табл. 1).

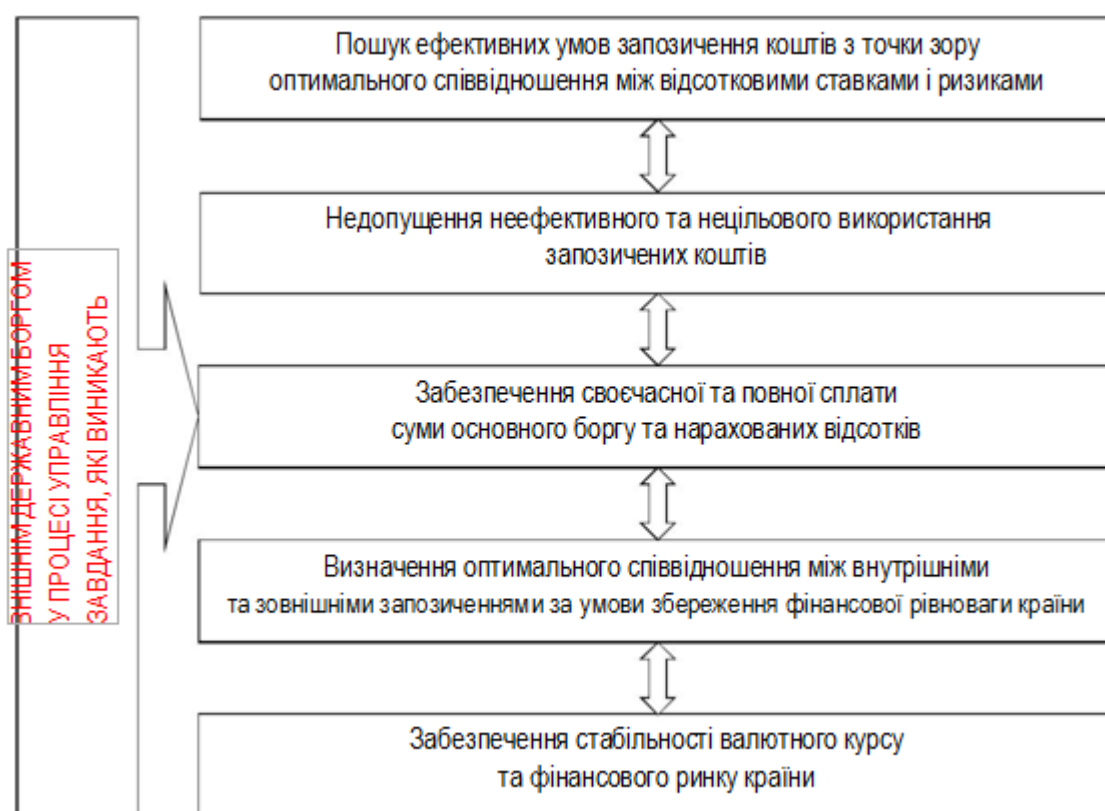

Рис. 1. Завдання, які вирішуються при управлінні зовнішнім державним боргом [5]

Моделі управління зовнішнім державним боргом у зарубіжних країнах*

Модель управління	Суть моделі управління	Країни, які застосовують модель	Можливі застосування в Україні
Урядова	Управління державним боргом здійснює певна урядова структура, зазвичай Міністерство фінансів чи Державне казначейство	Іспанія, Литва, Польща, Чехія, Естонія, Італія, Люксембург, Словенія	Загалом можливо застосовувати в Україні, проте, зважаючи на тіньову економіку та строге підпорядкування Кабміну главі держави, робить цю модель непринятною для України
Банківська	Центральний банк здійснює управління зовнішнім державним боргом	Філіппіни, Данія, Мальта, Кіпр, Індія	Неприпустимо застосовувати в Україні, оскільки необхідний високий рівень незалежності центрального банку
Агентська	Окрема структура (агентство) обирає найбільш оптимальні методи управління державним боргом. Агентство повинно притримуватися основних напрямів боргової стратегії, встановлених урядом, і підпорядковуватися Міністерству фінансів, главі уряду, центральному банку або казначейству	США, Австрія, Бельгія, Латвія, Нідерланди, Німеччина, Швеція, Франція, Ірландія, Греція, Велика Британія, Португалія, Словачія	Найбільш прийнятна для економічної ситуації в Україні, оскільки має вищу цілеспрямованість, більшість можливостей хеджування ризиків, можливість застосування сучасних систем управління ризиками

*Побудовано автором

Варто зауважити, що в разі застосування урядової моделі основними завданнями є завдання для таких органів - Міністерства фінансів або ж Державної казначейської служби, а саме: умови випуску та обігу державних цінних паперів; емісія та погашення цінних паперів; розробка боргової стратегії; забезпечення ефективного управління державним боргом.

Банківська модель управління державним боргом передбачає створення та управління зовнішнім державним боргом певним підрозділом, котрий створюється у структурі центрального банку країни. , що зовнішнім державним боргом керує певний підрозділ з управління боргом, що створюється при центральному банку країни. Перш за все за такої моделі центральні банки країн спрямовують свій вплив на поточні операції на фінансових ринках, виконують певні консультативні функції, беруть посильну участь у розробленні боргової стратегії країни. Дані таблиці, яскраво ілюструють практику використання банківської моделі управління державним боргом більшістю країн світу, зокрема це стосується й країн Європейського Союзу. Проте окремі країни світу використовують

агентську модель управління зовнішнім державним боргом. Доцільно також підкреслити, що ступінь автономності цих агентств, а також сфера повноважень при управлінні зовнішнім державним боргом у різних країнах є досить різною.

Більшість агентств підпорядковуються Міністерству фінансів. Ця модель найбільш прийнятна, враховуючи її цілеспрямованість, оскільки використання ринкових методів і прийомів в управлінні державним боргом, застосування сучасних систем управління ризиками є позитивним явищем. Однак, враховуючи всі позитивні наслідки створення зазначеного агентства в Україні, слід відзначити й негативні наслідки, зокрема: зростуть витрати на утримання такого апарату (заробітна плата спеціалістів , витрати на здійснення постійного моніторингу кон'юнктури ринків капіталу та підготовку аналітичних матеріалів, застосування передових методів і прийомів хеджування ризиків.) Нині в Україні для управління зовнішнім боргом застосовується банківська модель управління.

Упродовж останніх років перебудова системи управління боргом Україні відбувалася дуже повільно та не відповідала сучасним тенденціям розвитку світових фінансових ринків та економічного розвитку. ЦЕ пояснюється відсутністю достатнього закордонного досвіду для використання при побудові моделі управління зовнішнім державним боргом. Та нерозвиненістю фінансового ринку в Україні. Нами и виділено основні недоліки сучасної системи управління зовнішнім боргом в Україні, зокрема:

- заходів стосовно управління державним боргом і здійснення запозичень носять короткостроковий характер;
- нестача чіткої координації на ринку зовнішніх і внутрішніх запозичень;
- несформована ефективна система контролю, управління й оптимізації ризиків;
- відсутність прозорості у борговій політиці для інвесторів і кредиторів;
- відсутність диференційованості у виборі зовнішніх кредиторів, строків погашення, джерел, валюти і умов повернення запозичень. Це підкреслюється тим, що найбільшим кредитором України на сучасному етапі розвитку є Міжнародний валютний фонд (МВФ).

Тому, на нашу думку, з метою удосконалення управління зовнішнім державним боргом та поліпшення взаємовідносин з головним міжнародним кредитором країни (МВФ) вважаємо за потрібне запропонувати напрями активізації зовнішньоекономічної діяльності у сфері зовнішніх запозичень за такими напрямками: проведення структурних реформ в економіці країни;

- дерегуляція підприємницької діяльності та спрощення умов ведення бізнесу;
- реформування економіки з метою проведення прозорої приватизації;
- підвищення ефективності бюджетного процесу як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях;
- максимізація зусиль щодо збалансування державних фінансів шляхом удосконалення податкової системи та реформи міжбюджетних відносин;
- посилення реформ фінансового і банківського секторів та подальший їх ефективний розвиток;
- подолання корупції тощо;
- розроблення й прийняття Закону України «Про зовнішній державний борг» та подальший контроль за виконанням його норм;
- розроблення стратегії управління зовнішнім державним боргом та припинення практики внесення змін після отримання позик;
- подолання корупції у вищих органах влади, котра є одним з гальмівних чинників у наданні позик міжнародними кредиторами.

Література:

1. Сич Н.О. Світовий досвід як векторний орієнтир в управлінні зовнішнім державним боргом. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України*. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ». 2013. Вип. 37. С.350-358.

2. Бруслиновська І.В., Матвійчук В.І. Державний борг України: причини виникнення та шляхи його скорочення. *Вісник студентського наукового товариства*. ДонНУ. 2016. Т.2. С.192-196.

3. Лещенко О.С. Критерії визначення оптимального обсягу золотовалютних резервів. *Управління розвитком*. 2010. № 12 (88). С.124-126.

4. Розвиток бюджетного процесу в умовах економічних перетворень : монографія / С.І. Юрій, В.Г. Дем'янишин, О.П. Кириленко та ін. ; за ред. С.І. Юрія, В.Г. Дем'янишина. Тернопіль : Економічна думка, 2012. 376 с.

Линник Михайло Васильович
ст. гр. ФМНВ-21, ТНЕУ

Русін Віктор Миколайович
к.е.н., доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ

НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ БОРГОВИМ ПОРТФЕЛЕМ ДЕРЖАВИ

Управління боргом – складний аспект державного управління й економічної політики, оскільки передбачає сумісну роботу декількох міністерств та відомств. Його мета – допомогти Урядові здійснювати свої зобов'язання щодо погашення внутрішнього й зовнішнього боргу без створення у майбутньому проблем в сфері платіжного балансу й державного бюджету. Державний борг можна розглядати із двох позицій, з одного боку, державне запозичення сприяє економічному зростанню, з іншого – борг збільшує навантаження на державний бюджет. Тому перед урядом кожної країни постає завдання віднайти оптимальне співвідношення між інвестиціями, економічним зростанням й внутрішніми та зовнішніми запозиченнями. Державний борг є предметом дослідження багатьох учених. Важливий внесок у дослідження проблеми державного боргу зробили Т. Вахненко, В. Дудченко, Н. Зражевська, О. Карапетян, В. Козюк, В. Корнєв, Н. Кравчук, Г. Кучер, І. Лютий, М. Макарєнко, Л. Новосад, Г. Осадчий та інші.

Політика управління державним боргом є обов'язковим компонентом здійснюваної фінансової політики та важливою складовою процесів макроекономічного регулювання. Стратегічна мета управління державним боргом – забезпечення необхідними обсягами ліквідних коштів загального державного управління та мінімізації витрат, пов'язаних з ризиками, погашенням та обслуговуванням державного боргу; створення передумов макроекономічної стабільності у коротко- та довготерміновому періодах [1].

Ефективне управління державним боргом як у розвинених, так і в країнах, що економічно розвиваються, здійснюється в загальному руслі економічної політики уряду. В процесі управління державним боргом враховується економічна і політична ситуація в країні, рівень інфляції, ділова активність, інвестиційний клімат, стан фінансово-економічної безпеки країни, з урахуванням кон'юнктури зовнішніх ринків, розвиток інноваційного середовища та ін.

Дослідження стану державного боргу в Україні засвідчує існування цілої низки проблем, що негативно впливають на розвиток нашої країни. Серед них можна виокремити дві основних:

1. Швидке зростання обсягів державного боргу як за абсолютною величиною, так й відносно до ВВП країни.

2. Неоптимальна структура боргу з переважанням зовнішньої заборгованості у структурі державного боргу й значним розміром гарантованого державою боргу [2].

Впродовж останніх чотирьох років спостерігається тенденція перевищення граничних меж боргових показників, передбачених чинним українським законодавством. Хронічне зростання державного боргу зумовлено впливом та первинного дефіциту бюджету, покриття якого здійснювалось за рахунок запозичень. Небезпечним викликом фінансовій безпеці упродовж останніх років став зростаючий борговий тиск на державний бюджет за рахунок збільшення платежів на виконання зобов'язань за державним боргом. Особливо критичним для боргової стійкості є зростання сукупних боргових платежів в середньостроковій перспективі, що значною мірою може спровокувати кризу неплатоспроможності держави: за попередніми даними в 2019 р. їх загальний обсяг перевищуватиме 339 млрд грн, а в 2020 р. – 341 млрд грн. [3].

Зберігається тенденція щодо утримання відсоткового ризику як показника підвищення вартості боргу оскільки зміни відсоткових ставок боргу як у національній, так і в іноземній валюті є чинником впливу на вартість обслуговування боргу як відносно нових випусків при рефінансуванні боргу із фіксованою ставкою, так й для боргу із плаваючою ставкою на дати перегляду ставок. Використання значних обсягів зобов'язань із плаваючою ставкою свідчить про необхідність більш зважених підходів в борговій політиці стосовно вибору типу боргових інструментів й відображає рівень ризику зростання майбутніх витрат на його обслуговування.

Розпочаті в Україні структурні реформи за фінансової й технічної підтримки ЄС, МВФ й інших міжнародних організацій сприяли її частковій посткризовій макроекономічній стабілізації із поступовим відновленням економічного зростання в 2016 р. на рівні 2,3 % та продовженням такої тенденції й у поточному році [4].

Однак зауважимо, що необхідними умовами для стійкого економічного зростання й підвищення рівня національної безпеки є посилення дієвості боргової політики держави, що передбачає прийняття комплексних заходів щодо бюджетного коригування, зниження ключових боргових показників до безпечних меж й побудові альтернативних напрямків управління борговим портфелем держави, а саме :

- виконання норм середньострокової Стратегії управління державним боргом на 2018-2020 рр.;

- встановлення обмежень на запозичення у іноземній валюті на внутрішньому ринку через відповідні зміни в Бюджетному кодексі, а також загального рівня зовнішнього боргу не вище 50 % із метою скорочень валютного ризику;

- оптимізація нормативно-правового регулювання стосовно індикаторів боргової безпеки й їх граничних показників, а саме закріплення на законодавчому рівні поетапного переходу до показника співвідношення боргу до ВВП в розмірі 40 % (що є економічно обґрунтованим);

- посилення координації дій державних органів в сфері фінансової політики, зокрема Міністерства фінансів України й Національного банку України у частині узгодження планів, передусім відносно прийнятного рівня інфляції й дефіциту державного бюджету;

- розробка механізмів ревізій щодо цільового використання фінансових ресурсів, отриманих в рамках державних запозичень;

- посилення якості планування й рівня відповідальності за формування показників надходження коштів від приватизації державного майна, зменшення впливу на збільшення дефіциту державного бюджету й підвищення рівня прозорості системи державних фінансів;

- збільшення прямих іноземних інвестицій як альтернативи нарощуванню запозичень шляхом покращення інвестиційного клімату в Україні;

- забезпечення покращення показника співвідношення гарантованого та державного боргу України до рівня 10 % в 2021 р. (в рамках задекларованих показників Меморандуму про економічну та фінансову політику між Україною і МВФ, Міністерства фінансів України, Угоди про асоціацію Україна-ЄС) шляхом усунення недосконалості норм вітчизняного законодавства щодо переліку квазіфіскальних операцій й їх ідентифікації згідно вимог МВФ;

- створення захисних механізмів під час надання державних гарантій в відповідності Стратегії управління державними фінансами на 2017-2021 рр.

Література:

1. Заверуха, І. Б. Проблеми правового регулювання державного боргу України : дис. ... доктора юрид. наук : спец. 12.00.07. Львів, 2007. 445 с.
2. Федосов В. Фінансова реструктуризація в Україні: проблеми і напрями : [монографія] К. : КНЕУ, 2002. 387 с.
3. Інститут стратегічних та соціально-економічних досліджень. Офіційний сайт. URL: <http://www.ibser.org.ua>.
4. Волкова О.Г. Моніторинг боргових ризиків України. - European Journal of Economics and Management, 2017. №1. С.20-29.

Машманюк Мар'яна Анатоліївна

ст. гр. ФМНВ-21, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Самольотов П.В.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ І ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВ ВОДОПОСТАЧАННЯ ТА ВОДОВІДВЕДЕННЯ

Фінансові ресурси підприємств водопостачання та водовідведення – це сукупність джерел грошових коштів, які сформовані під час реалізації економічних відносин суб'єктів господарювання та місцевих органів, та використовуються на задоволення потреб фінансово-господарської діяльності, модернізацію інфраструктури, забезпечення високої якості послуг [1].

Процес формування і використання фінансових ресурсів підприємств водопостачання та водовідведення має свої особливості. У момент їх створення єдине джерело фінансових ресурсів – статутний капітал. Кошти статутного капіталу вкладають в основні засоби та оборотні кошти підприємства.

Структура фінансових ресурсів водопровідно-каналізаційного підприємства представлена власними, залученими та позиченими коштами. Власні фінансові ресурси – кошти, якими володіє підприємство на правах власності чи господарського віддання та використовуються на власний розсуд згідно статутних умов (доходи, прибуток, амортизаційні відрахування). Залучені фінансові ресурси – це кошти, що тимчасово використані в своїй діяльності у вигляді кредиторської заборгованості за товари, роботи і послуги та фінансових зобов'язань і бюджетних коштів. Позичені фінансові ресурси (кредити банків) використовують на

модернізацію інфраструктури водопостачання та водовідведення і галузі в цілому [3].

Основним джерелом формування фінансових ресурсів є виручка від реалізації. Надходження своєчасної та рівномірної виручки в касу чи на рахунки банку забезпечує відшкодування витрат діяльності, підвищуючи ефективність використання фінансових ресурсів. Коли виручка надходить не вчасно, то це загрожує зниженню прибутку, оборотних коштів, виникненням кредиторської заборгованості [2].

Доходи водопровідно-каналізаційного підприємства - це сума доходів від основної діяльності, інших операційних доходів, фінансових та інших доходів, а також надзвичайних доходів.

Чистий дохід (дохід від реалізації) займає найбільшу частку в структурі доходу водопровідно-каналізаційного підприємства. На його розмір впливає розмір собівартості послуг, норма прибутку, рівень тарифу та обсяг реалізації. Операційні, фінансові й інші доходи формуються виходячи з собівартості виконаних робіт чи наданих послуг, норм прибутку та тарифу.

До складу інших операційних доходів водопровідно-каналізаційних підприємств відносять : дохід від реалізації іншої продукції чи послуг, дохід від підсобних сільських господарств та інших госпрозрахункових підрозділів, що перебувають на балансі підприємств тощо; від реалізації основних засобів та іншого майна.

До фінансових та інших доходів підприємств водопровідно-каналізаційного господарства відносять доходи, які не пов'язані з основною діяльністю: від пайової участі в капіталі інших суб'єктів господарювання; від здачі майна в оренду; дивіденди, відсотки, отримані за акції і паї, облігації та інші види цінних паперів, що є у власності підприємства; сума отриманих економічних санкцій.

Кінцевим результатом фінансово-господарської діяльності підприємства є прибуток, який розраховується як різниця між доходами та видатками. Його додатне значення свідчить про ефективне використання усіх ресурсів, виконання зобов'язань перед контрагентами. Від'ємна величина прибутку свідчить про фінансові труднощі, які виникають з різних причин та про необхідність оптимізації фінансових ресурсів для виведення суб'єкта господарювання з критичних умов [2].

Прибуток одне з найважливіших джерел фінансування в ринкових умовах та умовах науково-технічного і соціально-економічного розвитку. У статуті можуть бути прописані плани використання прибутку у формі кошторисів витрат або фондів накопичення і споживання.

Чистий прибуток використовується за напрямками, що передбачені в статуті підприємства:

- розвиток виробництва (науково-дослідні, конструкторські, проектно-технічні роботи, вдосконалення технології виробництва, модернізацію устаткування, сплату кредитів);
- соціальні заходи (витрати на експлуатацію соціально-побутових об'єктів, оздоровчі, культурно-масові заходи для робітників)

Прибуток водопровідно-каналізаційного підприємства також використовується для матеріального заохочення працівників.

Отже, використання чистого прибутку здійснюється за 2 напрямками: нагромадження та споживання, які матеріалізовані у фондовій формі.

Призначення фонду нагромадження – створювати нове чи збільшувати наявне майно, шляхом купівлі основних засобів та примноженням оборотних засобів. Збільшення фонду нагромадження свідчить про ріст власних фінансових ресурсів, а зменшення фонду нагромадження – відбувається внаслідок списання витрат за первісною вартістю, розподілі фонду між засновниками, погашення збитку.

Невикористання у звітному періоді прибутку свідчить про наявність фінансового потенціалу, а його протягом декількох років – про стабільну ефективність роботи.

Отже, сутність та структура фінансових ресурсів підприємств водопостачання та водовідведення нічим не відрізняється від сутності та структури фінансових ресурсів інших суб'єктів господарювання, проте специфіка їх формування і використання обумовлюється особливостями наданих послуг з водопостачання та водовідведення, а також організаційно-правовими формами власності.

Література:

1. Перевознюк В. Організаційно-теоретичні засади функціонування підприємств водопостачання. Методологічні проблеми фінансової теорії і практики в умовах світової економічної кризи: наук. конф. проф.-викл. складу: зб. Матеріалів. Тернопіль: ТНЕУ, 2010. С.103-108.
2. Кириленко О. Теоретичні і практичні аспекти фінансів підприємств водопостачання та водовідведення. *Наука й економіка*. 2010. Випуск 4(20). С.23-33.
3. Зятковська Л. Методологічні засади фінансового забезпечення підприємств. *Фінанси України*. 2007. № 6. С.148-155.

Морокишка Тетяна Олегівна
ст. гр. ФМНВ-21, ТНЕУ
Горин Володимир Петрович
к.е.н., доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Організаційно-правова база функціонування міжбюджетних трансфертів передбачає аналіз видів міжбюджетних трансфертів, їх призначення, порядок та умови надання їх з Державного бюджету місцевим бюджетам, а також розподіл міжбюджетних трансфертів між місцевими бюджетами. До складу організаційно-правової бази функціонування міжбюджетних трансфертів відносять:

- Бюджетний кодекс України [1];
- Закон України «Про Державний бюджет на 2018 рік»; [5]
- Постанова Кабінету Міністрів від 15 грудня 2010 р. № 1132 «Про внесення змін до Порядку перерахування міжбюджетних трансфертів» зі змінами [6];
- Постанова Кабінету Міністрів від 23 січня 2015 р. № 11 «Деякі питання надання медичної субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам» зі змінами [2];
- Постанова Кабінету Міністрів від 14 січня 2015 р. № 6 «Деякі питання надання освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам» зі змінами [3];
- Постанова Кабінету Міністрів від 14 січня 2015 р. № 7 «Деякі питання надання субвенції на підготовку робітничих кадрів з державного бюджету місцевим бюджетам» зі змінами [4].

Однак, уся ця нормативно-правова база передбачає дуже складну систему визначення розподілу трансфертів, безліч коефіцієнтів і коригувальних факторів, які призводять до порушення всією системою принципів прозорості і відповідальності.

Основним нормативно-правовим актом, на основі якого функціонують міжбюджетні трансферти є Бюджетний кодекс України [1].

Так, згідно з частиною першою ст. 85 Бюджетного кодексу України держава може передати (делегувати) органам місцевого самоврядування право на здійснення видатків лише за умови відповідної передачі бюджетних ресурсів у вигляді закріплених за відповідними бюджетами загальнодержавних податків і зборів (обов'язкових платежів) або їх частки, а також трансфертів з Державного бюджету України.

У Державному бюджеті України можуть передбачатися такі трансферти місцевим бюджетам:

- базова дотація;
- субвенції на здійснення державних програм соціального захисту;
- додаткова дотація на компенсацію втрат доходів місцевих бюджетів внаслідок надання пільг, встановлених державою;
- субвенція на виконання інвестиційних проектів;
- освітня субвенція;
- медична субвенція;
- субвенція на фінансування заходів соціально-економічної компенсації ризику населення, яке проживає на території зони спостереження;
- субвенція на проекти ліквідації підприємств вугільної і торфодобувної промисловості та утримання водовідливних комплексів у безпечному режимі на умовах співфінансування (50 відсотків);
- субвенція на фінансове забезпечення будівництва, реконструкції, ремонту і утримання автомобільних доріг загального користування місцевого значення, вулиць і доріг комунальної власності у населених пунктах;
- інші додаткові дотації та інші субвенції [1].

Порядок та умови надання субвенцій з Державного бюджету місцевим бюджетам визначаються Кабінетом Міністрів України.

Порядок та умови надання субвенції з Державного бюджету місцевим бюджетам, яка вперше визначена законом про Державний бюджет України, затверджуються Кабінетом Міністрів України не пізніше 30 днів з дня набрання ним чинності.

Розподіл додаткових дотацій між місцевими бюджетами здійснюється на підставі критеріїв, визначених Кабінетом Міністрів України.

Порядок перерахування міжбюджетних трансфертів з державного бюджету місцевим бюджетам, реверсної дотації, а також порядок перерахування міжбюджетних трансфертів між місцевими бюджетами визначаються Кабінетом Міністрів України і мають забезпечувати своєчасність, рівномірність, гарантованість та повноту перерахування трансфертів.

Відповідно до розпису Державного бюджету України органами Казначейства України здійснюється перерахування базової дотації та реверсної дотації щодавно, а освітньої субвенції, субвенції на підготовку робітничих кадрів і медичної субвенції двічі на місяць [7].

Кабінет Міністрів України за погодженням з Комітетом Верховної Ради України з питань бюджету може здійснювати розподіл та

перерозподіл обсягів субвенцій та додаткових дотацій з державного бюджету місцевим бюджетам між місцевими бюджетами у межах загального обсягу відповідних субвенцій та додаткових дотацій. Особливості розподілу обсягів освітньої субвенції, субвенції на підготовку робітничих кадрів і медичної субвенції щодо резерву коштів та перерозподілу обсягів таких субвенцій між місцевими бюджетами можуть визначатися законом про Державний бюджет України.

Місцева державна адміністрація може приймати рішення щодо розподілу та перерозподілу обсягів трансфертів з державного бюджету місцевим бюджетам у період між сесіями відповідної місцевої ради за умови делегування нею таких повноважень місцевій державній адміністрації з наступним внесенням змін до рішення про місцевий бюджет.

У даній статті ми дослідили організаційно-правову базу функціонування міжбюджетних трансфертів, проаналізувавши ряд постанов Кабінету Міністрів України, Закону України «Про Державний бюджет України на 2018 рік», а також Бюджетний кодекс України зі змінами.

Література:

1. Бюджетний кодекс України : від 08.07.2010 р. № 2456-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 50-51. Ст. 572.
2. Деякі питання надання медичної субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам: Постанова Кабінету Міністрів України : від 23.01.2015 р. №11. *Офіційний вісник України*. 2015. №2. Ст.289
3. Деякі питання надання освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам: Постанова Кабінету Міністрів України : від 14.01.2015 р. №6. *Офіційний вісник України*. 2015. №2. Ст.160
4. Деякі питання надання субвенції на підготовку робітничих кадрів з державного бюджету місцевим бюджетам: Постанова Кабінету Міністрів України : від 14.01.2015 р. №7. *Офіційний вісник України*. 2015. №2. Ст.180.
5. Дорош В. Ю. Фінансовий механізм регулювання міжбюджетних відносин в Україні : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.08; Львів. нац. ун-т ім. І.Франка. Львів: 2010. 20 с.
6. Плєскач В. Статистичний аналіз податкових надходжень до зведеного бюджету України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: економіка*. 2012. №139. С. 5–10.

7. Про затвердження Порядку казначейського обслуговування місцевих бюджетів : Наказ Міністерства фінансів України : від 23.08.2012 р. №938. *Офіційний вісник України*. 2012. № 72. Ст. 2918.

Мороченець Ілона Ярославівна

ст.гр. Фзм-21, ТНЕУ

Мелих Оксана Юрївна

к.е.н., доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ

ДОМІНАНТИ ПОЛІТИКИ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ

Згідно з розробленими і прийнятими генеральною Асамблеєю ООН принципами захисту інтересів споживачів до інтересів споживачів було віднесено [1]:

- забезпечення фізичної безпеки споживачів;
- захист економічних інтересів споживача забезпеченням задовільних експлуатаційних і технічних характеристик продукції;
- розробку норм якості і безпеки споживчих послуг і товарів;
- сприяння у створенні споживчих кооперативів та асоціацій;
- розробку процедур компенсування споживачам збитків, понесених в результаті порушення їх прав споживача;
- розробку просвітницьких програм для споживачів як невід'ємної частини системи освіти.

Розвиток системи особистих потреб відбувається на основі певних закономірностей, що є відображенням реалізації загального закону підвищення потреб. Дані закономірності є численними і відображають, за суттю, всі сторони відтворювального процесу. Серед них можна виділити наступні [2]:

1) ступінь задоволення системи соціально-економічних потреб населення, що залежить від:

- рівня економічного розвитку країни й ефективності функціонування національної економіки;
- пануючих в суспільстві принципів розподілу національного доходу і механізмів його державного перерозподілу;

2) системний характер потреб населення, постійно ускладнюється, в міру зростання доходів і розвивається від нижчих потреб до вищих;

3) зміни в темпах і структурі потреб, обумовлених розвитком галузей, що випускають товари споживацького призначення, виробництво яких, у свою чергу, залежить від темпів розвитку та ефективності галузей

виробництва засобів виробництва, що працюють на галузі другого підрозділу валового суспільного продукту;

4) розвиток системи потреб населення за допомогою постійного розв'язання суперечності між тенденцією до безмежного росту потреб населення і обмеженими в кожен даний момент можливостями для їх задоволення. Ця суперечність вирішується на основі економічно ефективної реалізації світових досягнень науково-технічного прогресу, що забезпечує скорочення часу на виробництво традиційних потреб і сприяє народженню нових;

5) узагальнення практики економічного розвитку країн світу, яке дозволяє зробити висновок, що зі зростанням доходів населення спостерігаються певні зміни в структурі споживання і потреб населення.

В результаті глобалізації економіки політика захисту споживачів стала міжнародною проблемою, оскільки:

- інтернаціоналізація, зокрема, за допомогою нових технологій, вимагає транснаціонального контролю, вирішень та засобів компенсації;

- для створення механізмів регулювання використовується порівняльне право, а у галузях із низьким рівнем регулювання працюють споживацькі організації;

- створення економічно інтегрованих регіонів і пов'язаний з цим процес поширення доступу прискорили процес гармонізації законів, у тому числі, законів про захист прав споживачів у різних частинах світу;

- у рамках такого процесу глобалізації захист споживачів став яскравою ілюстрацією потреби узгодження соціальних інтересів або інтересів громадян із вимогами економіки та вільної торгівлі, та умов, які слід визначити для захисту інтересів споживачів в епоху глобалізації [3].

Головним завданням держави у сфері захисту інтересів споживачів є створення умов для розвитку інституціонального середовища, надання населенню прав і можливостей вибору між „кращим і найкращим” серед безпечних товарів та послуг, а також розвиток взаємодії усіх гілок національної системи захисту інтересів споживачів, спрямований на гармонізацію законодавства про захист прав споживачів із діючими нормами в країнах ЄС.

Стратегічною метою державної політики у сфері захисту прав споживачів є створення реальних умов реалізації громадянами-споживачами своїх законних інтересів і прав на території України. Перед державою стоїть завдання забезпечити наявність правових та організаційних основ, які дозволяють, адекватно рівню розвитку економіки і суспільства, формувати та розвивати державну політику у сфері захисту прав споживачів.

Література:

1. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН «Керівні принципи для захисту інтересів споживачів». URL: <http://consumers.unian.ua/356993-rezolyutsiya-generalnoji-asambleji-oon-kerivni-printsipi-dlya-zahistu-interesiv-spojivachiv.html> (дата звернення 03.02.2018).
2. Мандибура В.О. Розвиток системи захисту прав споживачів як умова зростання якості життя населення України. *Україна: аспекти праці*. Київ, 2007. № 8. С. 3-9.
3. Дудла І. О. Захист прав споживачів: навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2009. 448с

Олійник Микола Михайлович

ст. гр. Фзм-21, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Русін В.М.

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА РЕГІОНУ: ЗАВДАННЯ ТА ЗАГРОЗИ

В сучасних умовах розбудови і розвитку фінансової системи України особливої актуальності набувають завдання забезпечення фінансової безпеки регіонів. Розвиток регіону в швидкозмінних умовах загострення політичної і економічної ситуації в країні вимагає завчасного виявлення загроз його фінансовій безпеці, швидкого реагування на негативні чинники, постійного моніторингу зовнішнього та внутрішнього становища. Виникає потреба у наявності обмеженої кінцевої множини індикаторів, зміна яких сигналізує про зміну стану фінансової безпеки регіону.

Важливою складовою фінансової безпеки держави є фінансова безпека регіону, котра представляє собою індикатор стану фінансового розвитку регіону, що характеризується рівнем стабільності державних фінансів, веденням підприємницької діяльності, інвестиційним кліматом, рівнем життя населення, розвитком банківського сектору [1, с.128].

Проблематика фінансової безпеки регіонів ще не достатньо розкрита. Хоча робота в цьому напрямку ведеться вітчизняними вченими. Так В.Г. Маргасова, Н. В. Ткаленко у [2] розглянули сутність фінансової безпеки регіону і передумови її формування. М. І. Виклюк у [3] досліджує структурну побудову фінансової безпеки регіону, зміст та призначення основних її складових. М. М. Медвідь в [4] провів аналіз методичних підходів оцінювання стану фінансової безпеки регіону та надав власну

класифікацію станів фінансової системи регіону за ступенем вияву фінансових загроз та небезпек.

У Методиці розрахунку рівня економічної безпеки України (наказ Міністерства економіки України від 02.03.2007 р. № 60) [5] визначено окремий блок індикаторів у контексті окремих секторів фінансової безпеки. На регіональному рівні уніфікованої методики вибору секторів і індикаторів фінансової безпеки не існує. Сектори фінансової безпеки на рівні регіону, на нашу думку, повинні враховувати пріоритетні завдання, спеціалізацію і структуру регіону, а також соціальну спрямованість економіки України.

Вирішення проблеми розробки системи показників є одним із найважливіших і першочергових напрямів досліджень інструментів управління фінансовою безпекою регіону [6, с.141]. Множина індикаторів фінансової безпеки повинна дозволити провести аналіз становища регіонів з метою виявлення та оцінки поточних і потенційних загроз, реалізації сукупності необхідних програмно-цільових заходів задля зменшення дії загрозливих чинників на їх фінансову безпеку.

Забезпечення фінансової безпеки є процесом управління, який передбачає створення умов відповідності граничним значенням всіх елементів фінансової безпеки регіону та протидії загрозам порушення їх стану.

Основними загрозами, які впливають на рівень фінансової безпеки регіонів України є наступні [1 с.130]:

- дестабілізація фінансового сектору економіки;
- відсутність законодавства щодо регулювання фінансової безпеки;
- нестача та неефективність використання фінансових ресурсів;
- зростання внутрішнього та зовнішнього боргу держави;
- високий рівень інфляції;
- нестабільний курс національної валюти;
- нерівномірність розміщення виробництв;
- зростання рівня тіньового сектору та корупції;
- воєнні дії та зростання соціальної напруженості в державі.

З метою забезпечення належного рівня фінансової безпеки доцільно:

- розробити нову концепцію фінансової безпеки України, яка б враховувала актуальні загрози і відповідала вимогам часу;
- розширити нормативну базу в області фінансової безпеки регіонів та держави;
- прийняти методику щодо оцінки та забезпечення боргової безпеки регіонів на законодавчому рівні;
- розмістити у вільному доступі всю необхідну інформацію для оцінки фінансової безпеки регіонів.

Підвищення рівня фінансової безпеки кожного регіону надасть змогу забезпечити фінансову стабільність, незалежність від міжбюджетних трансфертів, стимулювання власного виробництва, підвищення рівня життя в регіоні.

Література:

1. Матвійчук В.І. Нешко Р.М. Фінансова безпека регіону як складовий елемент фінансової безпеки держави. *Фінанси, облік, банки*. 2017. №1(22). С.125-135.
2. Маргасова В. Г. Ткаленко Н. В. Передумови формування фінансової безпеки регіону *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2010. № 2. С.139-146.
3. Виклюк М. І. Структура фінансової безпеки регіону та характеристика її складових. *Ефективна економіка* 2012. № 10. URL: <http://www.economy. nauka.com.ua>.
4. Медвідь М. М. Фінансова безпека регіонів України (на прикладі Харківської області): автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.05 / Полтавський національний технічний ун-т ім. Юрія Кондратюка. Полтава, 2008. 20 с.
5. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України (наказ Міністерства економіки України від 02.03.2007 р. № 60) / URL: <http://consultant. parus.ua/?doc=03WN62B99B>.
6. Лелюк С.В. Методичний підхід до оцінювання фінансової безпеки регіонів України. *Економічний аналіз*. 2014 рік. Том 17. № 1. С.139-145.

Павлик Елена Іванівна

ст. гр. ФМ-21, ТНЕУ

Машко Андрій Іванович

к.е.н., доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДЕФІЦИТУ БЮДЖЕТУ

Вагому роль у теоретичному та емпіричному дослідженні згаданої проблематики відіграють праці зарубіжних вчених: Р. Барро, Ш. Бланкарта, Дж. Б'юкенена, А. Лернера, Р. Масгрейва, Дж. Стігліц, М. Фрідмена, Дж. Хікса, М. Мейера. Серед відомих сучасних вітчизняних дослідників можемо виокремити напрацювання В. Андрущенка, О. Барановського, С. Буковинського, О. Василика,

В. Геєца, В. Опаріна, В. Суторміної, В. Федосова, С. Юрія та багатьох інших.

Як зазначив вітчизняний науковець Юрій С.І., бюджетний дефіцит, як і будь-яка економічна категорія, має такий інтервал розвитку, що визначається, з одного боку законами руху вартості, а з іншого – законами інфляції. Якщо бюджетний дефіцит тяжіє до законів зростання вартості, то він об'єктивно приймає активну економічну форму, а якщо до законів інфляції – то пасивну. Активний дефіцит бюджету дає змогу підштовхнути подальший розвиток економіки і зростання капіталу, бо додаткові фінансові ресурси спрямовуються, насамперед, на активізацію виробництва та комерційну діяльність, що є позитивом [1]. При цьому, держава, здійснюючи регулювання бюджетного дефіциту, повинна забезпечити оптимальне співвідношення між цими двома формами.

Гостра полеміка точиться з приводу впливу бюджетного дефіциту на економіку. Прибічники концепції дефіцитного фінансування бюджетних видатків вважають, що бюджетний дефіцит не повинен оцінюватися як негативне явище, а навпаки – для національної економіки він не є шкідливим, оскільки всі видатки здійснюються на території даної держави, а тому означають збільшення доходів господарюючих об'єктів та населення, і як наслідок – сприяє добробуту держави. Економісти, котрі сповідують протилежні погляди (неокласичного напрямку) стверджують, що хронічні дефіцити завжди потребують високих податків в майбутньому, а для покриття дефіциту повинні залучатися екстраординарні доходи – емісія грошей та запозичення, які, однак, мають неоднозначні економічні ефекти [2].

В умовах демократії бюджетні дефіцити можуть стати додатковим стимулом розвитку, якщо спонукають до пошуку нових способів раціонального використання грошових коштів та посилення бюджетної дисципліни. Зокрема, підвищення ефективності діяльності державних організацій з відповідним ростом віддачі на кожну одиницю бюджетних затрат досягається за допомогою розроблених у західних країнах адміністративно-фінансових технологій, суть яких полягає у використанні державних коштів у режимі приватної ініціативи.

В сучасних інтерпретаціях дефіцитне фінансування державної діяльності економічно раціональне й соціальне виправдане в тих передумовах, коли темпи приросту валового внутрішнього продукту випереджають приріст обсягу бюджетів та видатків на обслуговування державного боргу, і тією мірою, якою додатково залучені кошти та

виграш у часі, забезпечувані державним кредитом, використовуються на розвиток реальної економіки та створення ефективної фінансової системи, вигідних і корисних не лише сучасникам, але й майбутнім поколінням громадян - податкоплатників [4].

Для забезпечення фінансової стабільності необхідно запровадити ефективний менеджмент бюджетного дефіциту та суворий контроль за використанням бюджетних коштів [5]. До програми конкретних заходів доцільно включати такі, які б, з одного боку, стимулювали надходження грошових коштів до бюджетного фонду країни, а з другого – сприяли скороченню державних видатків. До них належать:

- зміна напрямків інвестування бюджетних коштів в галузі народного господарства з метою підвищення фінансової віддачі від кожної бюджетної гривні;
- використання фінансових пільг і фінансових санкцій лише з позицій соціально-економічної доцільності та з метою стимулювання суспільного виробництва;
- реалізація обґрунтованої та економічно виправданої політики державних запозичень.

Основними завданнями на майбутнє в сфері вирішення проблем регулювання бюджетного дефіциту в Україні можуть бути:

- структурна перебудова економіки при якій державою повинна здійснюватися інвестиційна підтримка пріоритетних галузей виробництва;
- вдосконалення податкової системи, за якої податки виконуватимуть перш за все стимулюючу функцію, а не роль державного тиску на підприємництво;
- проведення активної зовнішньоекономічної політики у напрямку глобальних політичних та економічних тенденцій.

Література:

1. Антологія бюджетного механізму: монографія / за ред. проф. С. І. Юрія. Тернопіль: Економічна думка, 2001. 250 с.
2. Андрущенко В. Л. Фінансова думка Заходу в ХХ столітті: (Теоретична концептуалізація і наукова проблематика державних фінансів). Львів: Каменяр, 2000. 303 с.
3. Вахненко Т. Тягар державного боргу: теоретичний аспект. *Економіка України*. 2007. №3. С. 21-30.
4. Фінанси: Підручник / за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова. Київ: Знання, 2008. 611 с.

5. Розвиток бюджетного процесу в умовах економічних перетворень : монографія / С.І. Юрій, В.Г. Дем'янишин, О.П. Кириленко та ін. ; за ред. С.І. Юрія, В.Г. Дем'янишина. – Тернопіль : Економічна думка, 2012. – 376 с.

Пірог Валерія Олександрівна

ст. гр. ФМНВ-21, ТНЕУ

Науковий керівник - к.е.н., доцент Горин В.П.

МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ В СИСТЕМІ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Нині в науці не існує єдиного підходу щодо місця і ролі місцевих бюджетів в системі органів місцевого самоврядування (місцевих фінансів). У новітній науковій літературі підходи до з'ясування суті місцевих бюджетів істотно різняться.

Розглянемо окремі з них, які є досить актуальними й цікавими. Так науковець О.П. Кириленко [1] вважає, що «місцевий бюджет» - це сукупність економічних відносин, які виступають інструментом розподілу та перерозподілу ВВП і національного доходу країни, забезпечуючи тим самим створення фінансової бази місцевих органів влади з метою задоволення економічних та соціальних потреб суспільства. Особливістю місцевих бюджетів як економічної категорії є те, що вони:

- є робочим господарським планом, за яким діє виконавчий орган і від якого він самостійно може відхилитись лише у чітко визначених незначних межах. Тобто, бюджет можна вважати демократичним засобом регулювання, який впроваджує політичні плани ради (представницького органу) в реальність життя;

- дає можливість відобразити фінансовий стан і розвиток громади, оскільки порівняння доходів і видатків бюджету засвідчує загальні тенденції і проблеми громади. Отже, з'являються підстави для визначення причин і пошуку засобів подолання фінансових проблем самоврядування;

- є носієм політичних пріоритетів правлячої більшості представницького органу, а окремі статті надходжень до бюджету, наприклад промисловий податок, характеризують потенціал місцевих підприємств. Бюджет обшин статусу, який містить основні показники муніципального господарства, а також загальні суми доходів і видатків [2, ст. 112].

Як відомо, до складу місцевих бюджетів входять: бюджет Автономної Республіки Крим, обласні, районні бюджети та бюджети місцевого самоврядування.

Бюджетами місцевого самоврядування є бюджети територіальних громад сіл, їх об'єднань, селищ, міст (у тому числі районів у містах).

Разом з тим місцеві бюджети слід розглядати як важливу фінансову категорію, основу якої становить система фінансових відносин, а саме:

- відносини між бюджетами і населенням даної території, що складаються при мобілізації і витраченні коштів місцевих бюджетів;
- відносини між місцевими бюджетами різних рівнів з перерозподілу фінансових ресурсів;
- відносини між місцевими бюджетами і Державним бюджетом.
- між місцевими бюджетами і господарськими структурами, що функціонують на даній території;

Місцеві бюджети складаються із загального і спеціального фондів. Розподіл бюджету на загальний і спеціальний фонди визначається законом про Державний бюджет на відповідний рік (відповідно п. 4 ст. 13 БКУ). Бюджетний кодекс дозволяє здійснювати передачу коштів між загальними та спеціальними фондами бюджету, але тільки в межах бюджетних призначень і лише шляхом внесення змін до рішення відповідної ради (ст. 13 БКУ). До складу видатків загального фонду відповідного місцевого бюджету входить резервний фонд, який не повинен перевищувати одного відсотка обсягу видатків загального фонду відповідного бюджету. Резервний фонд формується для здійснення непередбачених видатків, що не мають постійного характеру і не могли бути передбачені при складанні проекту бюджету. Порядок використання коштів резервного фонду визначається Кабінетом Міністрів України.

Складовою частиною спеціального фонду місцевих бюджетів є бюджет розвитку. БКУ визначає конкретні джерела формування бюджету розвитку напрями, за якими можуть витратитися його кошти. Складовою частиною бюджету розвитку є субвенції з інших бюджетів на виконання інвестиційних проектів.

Розмежування повноважень між рівнями влади визначає особливості формування дохідної частини державного і місцевих бюджетів. Останніми роками приблизно 60-70 % бюджетних ресурсів акумулюється у Державному бюджеті України, а у місцевих, відповідно, - від 30 до 40%.

Доходами бюджету є кошти, які надходять у постійне користування на безповоротній основі. Вони забезпечують стабільність бюджету і фінансування його видатків.

Бюджетний кодекс України поділяє джерела доходів місцевих бюджетів на чотири розділи, а саме:

- 1) податкові надходження;
- 2) неподаткові надходження;
- 3) доходи від операцій з капіталом;
- 4) трансферти.

Основу самостійності місцевого бюджету становлять власні та закріплені доходи.

Районні та обласні ради затверджують районні та обласні бюджети, які формуються з коштів державного бюджету для їх відповідного розподілу між територіальними громадами або для виконання спільних проектів та з коштів, залучених на договірних засадах з місцевих бюджетів для реалізації спільних соціально-економічних та культурних програм, контролюють їх виконання.

Основними складовими фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування є: доходи місцевих бюджетів, кошти цільових фондів, фінансові ресурси підприємств комунальної власності, благодійні, спонсорські внески, пожертвування, інші ресурси згідно із законодавством.

Залежно від місця формування фінансових ресурсів, їх можна поділити на: 1) власні фінансові ресурси, сформовані на території місцевого самоврядування в процесі створення там валової доданої вартості; 2) фінансові ресурси, створені на інших територіях країни, які за допомогою перерозподільних процесів спрямовуються органам місцевого самоврядування при недостатності власних коштів.

Головне місце в складі фінансових ресурсів місцевого самоврядування займають доходи місцевих бюджетів. Прийняття Бюджетного кодексу України і практичне втілення його положень сприяло зміцненню дохідної бази місцевих бюджетів, збільшенню частки власних доходів в її складі, запровадженню прозорих і об'єктивних процедур надання бюджетних трансфертів. Такі зміни загалом мали позитивний вплив на процес формування фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування і утвердження його фінансової незалежності.

Найбільше фіскальне значення для місцевих бюджетів мають податки: загальнодержавні (податок на доходи фізичних осіб, плата за землю) та місцеві податки і збори.

Серед неподаткових надходжень слід відзначити адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційного і побічного продажу, в тому числі плату за оренду цілісних майнових комплексів, державне мито, а також власні надходження бюджетних установ.

У складі доходів від операцій з капіталом найбільш вагомими є надходження від продажу основного капіталу, землі і нематеріальних активів, що знаходяться у комунальній власності.

Цільові фонди місцевих рад так і не стали вагомим елементом фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування.

Кошти підприємств комунальної власності в складі сукупних фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування також переважно не відіграють суттєвої ролі. Питання комунальної, земельної власності в даний час в Україні остаточно не врегульовано, що породжує багато непорозумінь конфліктів, не сприяє розвитку підприємств й установ, які працюють на території місцевих рад та входять до складу місцевого господарства.

Серед позитивних тенденцій останніх років слід відзначити зростання обсягів благодійних, спонсорських внесків і пожертвувань, які надходять на території місцевого самоврядування і, зокрема, бюджетним установам, що утримуються за рахунок коштів місцевих бюджетів.

Нові завдання, які постають перед місцевим самоврядуванням на сучасному етапі формування незалежної Української держави, вимагають суттєвого збільшення фінансових ресурсів, що знаходяться у розпорядженні місцевих рад та їх виконавчих структур [4]. У зв'язку з цим особливої актуальності набувають питання наукового обґрунтування обсягів фінансових ресурсів місцевого самоврядування, проведення ретельного аналізу стану наявних коштів, здійснення планування і прогнозування їх обсягів, залучення альтернативних джерел доходів. Слід зазначити, що такий підхід до ролі місцевих бюджетів озвучений науковцем Кириленко О. П. ще до моменту започаткування бюджетної децентралізації в Україні. Проте, нині науковці мають полярні точки зору щодо ролі місцевих бюджетів в системі органів місцевого самоврядування. Такі підходи зумовлені змінами у бюджетній сфері, розпочатими у 2015 році. Розглянемо позицію науковця Полинюк Н.І. Вчена відстоює свою точку зору, науково обґрунтовує необхідність

забезпечення фінансової самостійності місцевих органів влади, виявляє основні тенденції у формуванні та використанні фінансових ресурсів бюджету, оцінює фінансову стійкість місцевих бюджетів.

Автором підкреслюється значущість місцевих бюджетів, за допомогою фінансових ресурсів яких вони активно впливають на економічні та соціальні процеси адміністративно-територіальних одиниць і створюють можливості для розв'язання загальнодержавних проблем на регіональному рівні та підвищення якості життя громадян. У зв'язку з цим, створення та використання фінансових ресурсів місцевими органами державної влади повинно визначатися на основі пріоритетів і стратегічних цілей розвитку держави.

Література:

1. Кириленко О. П. Місцеві бюджети України (історія, теорія, практика). К.: НІОС, 2000. 384с.

2. Клець Л. Є. Місцеві фінанси: термінол. словник /за ред. Л. Є. Клець, М. Б. Тристан. Донбаська держ. машинобудівна академія. Краматорськ: ДДМА, 2007. 223 с.

3. Климчук С. В., Вожжов А. П., Колодий С. Ю., Корчинский В. Е., Бондарь А. П. и др. Финансово-кредитный механизм обеспечения развития региона: монография. Симферополь: ООО "ДиАйПи", 2010. 375 с.

4. Гупаловська М.Б. Сучасні тенденції функціонування місцевих бюджетів України URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/27900/1/30.PDF> (дата звернення 27.10.2018).

Попков Сергій Артемович

ст. гр. ФМНВ-21, ТНЕУ

Науковий керівник - д.е.н., професор Чорна Н.П.

ФОРМУВАННЯ І РЕЗЕРВИ ЗРОСТАННЯ ДОХОДІВ ДЕРЖАВОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Державний бюджет є одною із головних ланок фінансової системи. Державний бюджет впливає на всі процеси, які відбуваються у соціальній та економічній сферах суспільства. Він фактично забезпечує існування країни, розвиток її економіки і культури, соціальний захист населення [5].

Через бюджет держава акумулює кошти для фінансування пріоритетних напрямів виробництва, соціального розвитку, активізує заходи щодо збільшення надходжень до бюджетів усіх рівнів, а також цільового і економного витрачання державних коштів. Специфіка доходів бюджету полягає у тому, що правильне їх формування, організація та використання зумовлюють підвищення ефективності соціально-економічного розвитку країни та подальшу його стабілізацію. Державний бюджет є головним ланцюгом бюджетної системи. Формування надходжень до бюджету проводиться шляхом перерозподілу доходів, що створюються в країні. Доходи Державного бюджету - це частина централізованих фінансових ресурсів держави, яка необхідна для виконання її функцій. Доходи Держбюджету є суттєвим комплексним фактором впливу на соціально – економічне становище держави, що забезпечує її фінансову стійкість, соціальну стабільність, дає можливість здійснювати перерозподіл коштів на користь пріоритетних галузей економіки, вирішувати проблеми соціального захисту населення. Склад доходів визначений Бюджетним кодексом України. Науковцями виділяються дві основні групи джерел формування доходів бюджету: зовнішні (прямий перерозподіл, міжнародний кредит фінансових організацій або іноземних держав, оподаткування експортно-імпоротної діяльності, валютне регулювання та ціновий механізм) та внутрішні (валовий внутрішній продукт і національне багатство) Усі процеси, що пов'язані з формуванням бюджету та регламентацією доходів відбуваються згідно з бюджетним законодавством України, у склад якого входять наступні закони та нормативно – правові акти: Конституція України, Бюджетний кодекс України, Податковий кодекс України, Закон України «Про Державний бюджет» на відповідний рік, інші закони та нормативно – правові акти, що регулюють бюджетні відносини. Питання наповнення Державного бюджету завжди було й буде актуальним для України, оскільки існує велика кількість невирішених проблем стосовно формування дохідної частини бюджету. Серед них можна виділити такі, як проблема щорічного невиконання бюджету; прийняття Державного бюджету з дефіцитом; наявність порушень та недоліків у формуванні доходів Державного бюджету, що викликані неналежним контролем за процесом формування дохідної частини бюджету; відсутнє чітке визначення складу доходів, що закріплені за 84 загальним та спеціальним фондами; проблема реалізації стратегічного планування на практиці; неефективна бюджетно-податкова політика тощо. Перелічені проблеми створюють загрозу своєчасного та в

повному обсязі надходження доходів Державного бюджету. Результати оцінювання дохідної частини Державного бюджету протягом 2016 – 2017 років свідчать, що основне навантаження з наповнення дохідної частини бюджету лягає на податкові надходження, однак їх частка в структурі доходів щороку зменшується. За період, що підлягає аналізу, податкові надходження зросли на 147,8 млрд. грн. або майже в 1,6 разів і у 2015 році склали 409,4 млрд. грн. Частка податкових надходжень у структурі дохідної частини Державного бюджету скоротилася на 6,58 в. п. і станом на 2015 рік дорівнювала 76,57 в. п. Серед податкових надходжень домінують податок на додану вартість, акцизний податок, податок на доходи фізичних осіб та податок на прибуток. Роль неподаткових надходжень, на відміну від податкових, за останні роки суттєво зросла. Неподаткові надходження за період 2016-2017 рр. збільшилися на 70,9 млрд. грн. і у 2015 році дорівнювали 120,0 млрд. грн. Їх питома вага зросла на 6,83 в. п. і у 2016 році склала 22,44 в. п. Доходи від операцій з капіталом та трансферти займають досить незначну частку у структурі доходів Державного бюджету. На них припадає, щонайбільше, 2 %. Річний план доходів за останні п'ять років було виконано лише у 2011 та 2015 роках. У 2011 році план було виконано на 100,4%. Головним результатом виконання дохідної частини Державного бюджету у 2011 році став вищий порівняно з попереднім роком рівень фіскальних надходжень. Так, податків до бюджету було сплачено на 56,7% більше, ніж у попередньому році. Річний план 2015 року перевиконаний на 2,4 млрд. грн., або на 0,5%. Головним і єдиним результатом виконання дохідної частини Державного бюджету став вищий (на 8,6%) порівняно з планом рівень неподаткових надходжень. Усі фактори впливу на обсяг доходів Держбюджету можна розділити на фактори внутрішнього і зовнішнього характеру, які мають економічне, соціальне і 85 політичне спрямування. У ході проведеного дослідження було виявлено, що на доходи Державного бюджету впливає велика сукупність факторів, але різною мірою. Серед показників, які впливають на обсяг доходів Державного бюджету наступні: ВВП, індекс споживчих цін, середня заробітна платня, експорт, імпорт, обсяг прямих іноземних інвестицій та обсяг державного і гарантованого державою боргу тощо. До заходів удосконалення надходжень до Державного бюджету України слід віднести: здійснення моніторингу із застосуванням аудиту, аналізу та постійного контролю за стягненням податків, зборів і обов'язкових платежів та мобілізацією доходів бюджету; своєчасна розробка,

експертиза, всебічне обговорення й затвердження Верховною Радою проекту «Закону про Державний бюджет» не пізніше грудня кожного поточного року на черговий рік; інвестування бюджетних коштів у розвиток галузей, які втілюють у виробництво наукові досягнення та визначають рівень економічної потужності держави; залучення іноземного капіталу до України; впровадження цивільно-правових методів державного контролю за правильністю та своєчасністю сплати податків фізичними і юридичними особами; забезпечення стабільності, простоти й однозначності в трактуванні податкового законодавства; проведення інвентаризації діючих пільг та пільгових режимів з метою оцінки їх ефективності та доцільності; переорієнтація податкової політики із суто фіскальних цілей на стимулювання економічного зростання тощо. Враховуючи комплекс макроекономічних проблем та загроз, які супроводжують процес позичкового фінансування державних видатків, економічна стратегія держави має бути спрямована на пошук альтернативних джерел поповнення дохідної частини бюджету. В якості такої альтернативи можуть виступити: підвищення податку на прибуток для великих підприємств, тобто фінансових та промислово-фінансових груп, які мають значні річні обороти або ж, навпаки, застосування стимулюючої моделі податку на прибуток, де оподаткуванню за звичайною ставкою підлягатиме та частина прибутку, яку акціонери бажатимуть отримати в якості дивідендів. На іншу частину прибутку, яку підприємство планує інвестувати, будуть поширюватися спрощені податкові режими у формі знижених податкових ставок на прибуток, або загалом звільнення від оподаткування тієї частини податку на прибуток, яку підприємство реінвестує у модернізацію; запровадження підвищеної ставки ПДВ на товари розкоші; розширення групи підакцизних товарів: стягувати податок з операцій придбання товарів, які є товарами преміям - класу та / або шкідливі для здоров'я; підвищення ставок екологічного податку; оптимізація системи податкових пільг; посилення боротьби з мінімізацією оподаткування та ухилянням від сплати податків; збільшення кількості послуг, що надаються державними органами та пошук нових видів платних послуг; запровадження стратегічного бюджетного планування.

Вивчення і дослідження світового досвіду формування центрального бюджету є важливою передумовою для його удосконалення в Україні. Це несе у собі широкі можливості для ефективного впровадження в нашій країні в умовах утвердження в країні ринкових відносин. Практичне

значення одержаних результатів полягає в тому, що проведене дослідження дало змогу виявити низку проблемних моментів у процесі формування дохідної частини Державного бюджету, що можуть стати предметом подальших наукових дискусій та досліджень.

Література:

1. Бабич Т. С., Жибер Т. В. Макрофінансове бюджетування: навч. посіб. / за ред. В. М. Федосова. К. : КНЕУ, 2011. 311 с.
2. Бачо Р. Й., Иллар Е. Й., Бачо Є. Й. Стан формування дохідної частини бюджету України в сучасних кризових умовах. *Науковий вісник Ужгородського університету. Економіка*. 2014. Вип. 42, Ч. 1. С. 140-145.
3. Боронос В. Г. Особливості реалізації бюджетно-податкової політики України та визначення напрямів її розвитку. *Бізнес Інформ*. 2012. № 6. С. 145-148.
4. Буздуган Я. Відкриті питання податкової реформи. *Віче*. 2012. № 14. С. 2-14.
5. Гупаловська М.Б. Бюджет як основний інструмент фінансового забезпечення реалізації функцій держави. *Перші наукові читання пам'яті С.І. Юрія*: збірн. наук. праць. Тернопіль: Вектор, 2015. С.70-73 URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/12971>

Проскуненко Вікторія В'ячеславівна

ст. гр. ФМНВ-21, ТНЕУ

Науковий керівник - д.е.н., професор Чорна Н.П.

БЮДЖЕТНА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ

Децентралізація є однією з базових умов незалежної та ефективної діяльності органів місцевої влади, саме тому в умовах кризового періоду української державності дослідження питання бюджетної децентралізації є особливо актуальним і виходить на перший план [1].

Бюджетна децентралізація являє собою процес передання повноважень (функцій, компетенцій і відповідальності) від центральних органів влади до місцевих [2].

Своєрідним стартом до бюджетної децентралізації стало внесення змін до Бюджетного та Податкового кодексів України, згідно яких [3, 4]:

- розширено самостійність місцевих бюджетів через можливість їх прийняття незалежно від прийняття державного бюджету;

- за місцевими бюджетами закріплено близько 50 джерел доходів з метою підвищення платоспроможності громад;

- замінено систему балансування системою бюджетного вирівнювання;

- закріплено за галузевими міністерствами розподіл коштів освітньої та медичної субвенції для передачі трансфертів ОМС;

- здійснено перерозподіл видаткових повноважень органами державної влади та місцевого самоврядування за принципом субсидіарності;

- запроваджено стимулювання територіальних громад до об'єднання та переходу на прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом.

Виходячи з цього, уряд має на меті створити систему, за якої наявний фінансовий ресурс має ефективно працювати на українських громадян. Тому у рамках бюджетної децентралізації мають збільшуватись не тільки доходи, а й зобов'язання, за якими місцеві громади мають діяти в інтересах місцевих мешканців.

За період реформи в Україні об'єдналося 665 об'єднаних територіальних громад, аналіз яких показав позитивний вплив децентралізації:

- після об'єднання громади мають достатній рівень фінансових можливостей для здійснення своїх повноважень та покращення рівня життя кожного жителя;

- посилилася незалежність громад у зв'язку із збільшенням питомої ваги власних надходжень в загальному обсязі доходів бюджетів;

- стрімкий розвиток інфраструктури населених пунктів громад, що пов'язано із тенденцією до збільшення обсягу капітальних видатків на 1-го мешканця;

- зменшилися затрати на утримання апарату управління, що вказує на поступове перетворення бюджетів «проїдання» в бюджети розвитку.

Згідно реформи бюджети об'єднаних територіальних громад (ОТГ) наділяються додатковими повноваженнями та відповідними фінансовими ресурсами, як міста обласного значення, в яких залишається:

- 60% податку на доходи фізичних осіб (ПДФО),
- 100% податку на майно (нерухомість, земля, транспорт),
- 100% єдиного податку,
- 100% акцизного податку з роздрібною торгівлі (тютюн, алкоголь, нафтопродукти),

- 100% податку на прибуток установ комунальної власності ОТГ,
- 100% платежів за надання адміністративних послуг,
- 25% екологічного податку, інші збори та платежі, міжбюджетні трансферти та надходження в рамках програм і допомог [5].

Згідно Кодексу [3], бюджетам ОТГ передбачаються такі міжбюджетні трансферти: базова дотація, освітня субвенція, медична субвенція, інші субвенції та дотації.

Бюджети ОТГ беруть участь у горизонтальному вирівнюванні [6, с.19]. Вирівнювання здійснюється за одним податком – ПДФО. Для підвищення їх фіскальної спроможності бюджетам ОТГ, які мають рівень надходжень нижче 0,9 середнього показника по Україні, надається базова дотація. Із бюджетів ОТГ, які мають рівень надходжень вище 1,1 середнього показника по Україні, передається реверсна дотація.

Отже, на сьогоднішній день бюджетна децентралізація є найбільш ефективним та дієвим способом забезпечення фінансової автономії та стійкості місцевих органів влади через передачу їм потужних джерел бюджетних надходжень, раніше закріплених за центральним урядом, та розширенням фінансової бази адміністративно-територіальних формувань.

Література:

1. Децентралізація в Україні: досягнення, надії та побоювання. URL: http://www.international-lert.org/sites/Ukraine_Decentralisation_UK_2017.pdf (дата звернення 07.10.2018р.).

2. Соколова О.М., Ковальчук А.В. Теоретичні засади фінансової децентралізації в умовах реформування системи державного управління. URL: http://visnyk.academy.gov.ua/pages//03055491-6112-48aa-87dc_97f5.pdf (дата звернення 08.10.2018р.).

3. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи: Закон України від 28 грудня 2014 року. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/914-19> (дата звернення 08.10.2018р.).

4. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи: Закон України від 28 грудня 2014 року. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/71-19> (дата звернення 10.10.2018р.).

5. Фінансова децентралізація в Україні. Перший етап успіхів. URL: http://old.decentralization.gov.ua/pics/attachments/Buklet_finansova_decenrt (дата звернення 07.10.2018р.).

6. Возняк Г. Особливості міжбюджетних відносин в контексті досягнення фінансової спроможності територіальних громад. *Світ фінансів*. 2017. № 2 (51). С. 17-28.

Рак Михайло Михайлович

ст. гр. ФМ-21, ТНЕУ

Кириленко Ольга Павлівна

д.е.н., професор кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ

ПІДСУМКИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

У 2014 році в Україні була прийнята Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади, що стало першим вагомим кроком у запровадженні фінансової децентралізації. За цим рішенням слідувало ще декілька вагомих кроків, зокрема прийняття законів «Про співробітництво територіальних громад» від 17 червня 2014 р., «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 5 лютого 2015 р., та внесення змін щодо фінансової децентралізації до Бюджетного й Податкового кодексів. Завдяки цим крокам стало можливим становлення та формування відповідно до положень Європейської хартії місцевого самоврядування дієвих інститутів місцевого рівня - об'єднань територіальних громад.

Станом на 12 лютого 2018 року в Україні було створено 710 об'єднаних територіальних громад (ОТГ), та ще 45, які чекають рішення про вибори від ЦВК. Ці ОТГ об'єднали 6,1 млн. осіб (що становить, приблизно, 14,4% населення України) та займають площу у 173,9 тис. кв. км. (що становить близько 30,2% загальної площі України) [1, с. 5].

Процес децентралізації у країні надав громадам фінансові ресурси і повноваження для забезпечення повноцінного і ефективного розвитку місцевих територій. Саме створення комфортного та безпечного середовища для життя людей в Україні стало головною стратегічною метою даної реформи. Для її досягнення необхідними умовами є передача максимально можливої кількості повноважень органам влади, які найближчі до громадян – громадам, побудова ефективної системи влади на усіх її рівнях, створення умов для динамічного розвитку регіонів та надання суспільних послуг людям на високому якісному рівні.

Неможливо не відмітити таке явище як добровільне об'єднання та укрупнення територіальних громад, які завдяки реформі місцевого

самоврядування, змогли отримати повноваження і ресурси такого обсягу, що раніше надавався щонайменше містам обласного значення. Тобто органи місцевої влади стали ще більш наближені до інтересів і потреб звичайних громадян, а їхні повноваження і фінансові можливості при цьому зросли. Тепер інтереси громадян, що проживають на території певної об'єднаної громади, представляє обраний голова, депутатський корпус та виконавчі органи влади громади, що реалізують на практиці свої повноваження в інтересах громади. У населених пунктах, які увійшли до складу ОТГ, право жителів на місцеве самоврядування та надання послуг громадянам забезпечують обрані ними старости.

Укрупнення і об'єднання громад проводиться добровільно і з урахуванням думки громадян. Також обов'язковим при плануванні створення громад є визначення потенційних ресурсних можливостей цих громад для соціально-економічного розвитку території та якісного надання соціальних послуг їх жителям. До того ж, держава стимулює процес добровільного об'єднання за рахунок фінансової підтримки для формування необхідної інфраструктури для функціонування об'єднань територіальних громад. Субвенції, виділені державою на інфраструктуру ОТГ, у 2016 році склали 1 млрд. грн., при кількості проектів – 1451. Вже у 2017 році вони склали 1,5 млрд. грн. наданих коштів, і 2280 реалізованих проектів. А на 2018 рік заплановано на дану ціль використати 1,9 млрд. грн. У 2018 році у 39 разів порівняно з 2014 роком зросла державна підтримка на розвиток територіальних громад та розбудову їх інфраструктури і становитиме 19,37 млрд. грн. (проти 500 млн. грн.). Крім того, на 2018 рік передбачена субвенція на будівництво, реконструкцію, ремонт та утримання доріг загального користування місцевого значення – в сумі 11,5 млрд. грн. [1, с. 21].

Очевидно, що для стабільного економічного розвитку території та якісного надання суспільних послуг органами місцевої влади повинна зростати фінансово-ресурсна база даних територій. Децентралізація повноважень влади без надання у повне розпорядження органам місцевого самоврядування відповідної фінансово-матеріальної бази буде, як мінімум, не ефективна, а при певних умовах та в нестабільних соціально-політичних ситуаціях може й нести деструктивний ефект як на економіку, так і на суспільство. Відтак були внесені вагомі зміни до Податкового кодексу України та Бюджетного кодексу України від 1 січня 2015 року. Ці зміни мають за мету підвищення економічної спроможності та посилення незалежності органів місцевої влади. Об'єднані територіальні громади

здобули ресурси та повноваження такого рівня як міста обласного значення, зокрема – зарахування до місцевих бюджетів об'єднаних громад 60% податку на доходи фізичних осіб, надходження від єдиного податку, податку на прибуток підприємств і фінансових установ комунальної власності та податку на майно у повному обсязі залишаються на рівні місцевих бюджетів. До того ж об'єднані територіальні громади беруть участь у прямих міжбюджетних відносинах з державою і, відповідно, отримують дотації і субвенції на розвиток інфраструктури, освіти, медичну сферу тощо. Особливістю також є те, що органи місцевого самоврядування отримали право на затвердження місцевих бюджетів незалежно від дати, коли приймається закон про Державний бюджет України.

Перелічені вище зміни вже дали свої результати, на основі яких можна прослідкувати та проаналізувати динаміку та особливості децентралізації в Україні за майже чотири роки її впровадження і реалізації. Власні доходи місцевих бюджетів у 2014 році становили 68,6 млрд. грн. і займали частку 5,1% доходів місцевих бюджетів (загальний фонд) у в ВВП України. А на обсяг цих доходів на 2018 рік за прогнозом міністерства фінансів України становить 231 млрд. грн., що складатиме вже близько 7,1%. Фактичний обсяг за попередній 2017 рік становив 192,7 млрд. грн. Стає очевидним факт того, що власні доходи місцевих бюджетів за 4 роки вирости ледь не в 4 рази, що стало гарним стимулом для місцевих органів влади щодо залучення коштів до місцевих бюджетів, так і однією з причин покращення соціальних послуг на місцевому рівні.

Значно зросла державна фінансова підтримка з Державного фонду регіонального розвитку, з 2015 року більше ніж в 2 рази. Станом на 2015 рік її обсяг був 2,908 млрд. грн., що використано у 876 проектах. Плановий обсяг на 2018 рік становить 6 млрд. грн. Проте у 2017 році він становив 3,5 млрд. грн. у 803 проектах.

Окрім зростання власних фінансових можливостей завдяки децентралізації були отримані й інші суттєві інструменти для належного забезпечення економічного розвитку регіонів, а саме можливість здійснення зовнішніх запозичень, самостійне обрання установ з обслуговування коштів місцевих бюджетів відносно розвитку та власних надходжень бюджетних установ. Навіть право самостійного визначення містобудівної політики було надано органам місцевого самоврядування, та децентралізовано повноваження в архітектурно-будівельному контролі. Надані повноваження та ресурси органам місцевої влади надали більше

можливостей для розвитку освітньої, медичної, транспортної, житлово-комунальної галузей. Завдяки децентралізації місцева влада стала зацікавлена у розвитку інвестиційної привабливості своїх територій на благо громади, тому що отримані податкові надходження з цих територій будуть використані в ній же. Спростилися також багато бюрократичних процедур щодо одержання низки дозволів та реєстраційних документів для ведення бізнесу, які можна отримувати на місцях, а місцеві громади тепер можуть самостійно залучати інвестиції, сприяючи соціально-економічному розвитку та реалізуючи найбільш оптимальні проекти на думку громадян.

Якісні зміни від децентралізації вже відчули безліч громад. Особливо сильно це проявляється на нижчих місцевих рівнях, саме там, де реформа була так необхідна. В багатьох містах, селах і селищах почалися капітальні ремонти доріг, медичних та освітніх закладів та їх модернізація, а це ті проблеми, які десятиліттям не могли бути вирішені. Громадяни отримали реальний поштовх і зацікавленість в участі у соціально-політичному житті своїх територій з метою поліпшення життя у своїх населених пунктах та в Україні загалом і самостійно господарювати на своїй території.

Література:

1. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування. URL: <https://decentralization.gov.ua>. (дата звернення 01.11.2018 р.).

Рубінський Михайло Михайлович

ст. гр. Фзмі-21, ТНЕУ

Науковий керівник - к.е.н., доцент Карпущин Н.І.

СУТНІСТЬ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Фінансова політика є ваговою складовою економічної політики країни, за допомогою якої здійснюється регулюючий вплив на ринкові відносини та процес розширеного відтворення. Фінансова політика держави - це важливий інструмент реалізації функцій держави, пов'язаних з управлінням економікою, підвищенням ефективності розвитку

національного виробництва та покращанням добробуту населення.

Фінансова політика держави залежить від багатьох об'єктивних та суб'єктивних чинників, зокрема від характеру й спрямованості панівної економічної доктрини країни, рівня розвитку ринкових відносин, стратегії її економічного розвитку, стану бюджету і платіжного балансу тощо. Неврахування об'єктивних та суб'єктивних чинників, а також зовнішніх і внутрішніх факторів впливу на соціально-економічний розвиток країни під час формування фінансової політики може мати негативні наслідки при її реалізації. Саме тому в умовах розвитку ринкових відносин в Україні першочерговим завданням постає розробка дієвої, виваженої фінансової політики, спроможної сприяти розвитку науково-технічного прогресу, інвестиційно-інноваційної активності, розв'язанню нагальних соціально-економічних проблем.

Західні економісти С. Фішер, Р. Дорнбуш, Р. Шмалензі та інші не дають чіткого тлумачення фінансової політики. Вони не виокремлюють фінансову політику як самостійне поняття, а ототожнюють її з фіскальною політикою. Кемпбелл Р. Макконнелл і Стенлі Л. Брю ототожнюють поняття фінансово-бюджетної й фінансової політики. Вони трактують їх як зміни, що вносяться урядом у порядок державних витрат та оподаткування, спрямовані на забезпечення повної зайнятості та неінфляційного національного продукту. Виходячи з розуміння політики як правил прийняття рішень, що визначають результат раціональних дій індивіда, Ш. Бланкарт визначає фінансову політику як правила прийняття рішень продуктивною державою. Він підкреслює, що обсяг державної діяльності залежить від правил прийняття рішень [1, с.12].

С. І. Юрій та В. М. Федосов, визначаючи фінансову політику як «...сукупність розподільних і перерозподільних заходів, які держава здійснює через фінансову систему щодо організації і використання фінансових відносин з метою забезпечення зростання валового внутрішнього продукту і підвищення добробуту всіх членів суспільства» [2, с. 80], підкреслюють її взаємозв'язок з фінансовою системою, структура і принципи формування якої залежать від державного устрою.

О. Р. Романенко наголошує, що «більш структурованим є визначення фінансової політики як сукупності заходів, спрямованих на мобілізацію фінансових ресурсів, їх раціональний розподіл і використання, які держава здійснює через фінансову систему». Насамперед фінансова політика повинна сприяти формуванню максимально можливого обсягу фінансових ресурсів, оскільки вони - матеріальна база будь-яких

перебудов [3, с.71].

Як управлінське поняття фінансова політика повинна ґрунтуватися на адекватних фінансових концепціях та передбачати механізми її реалізації. Інакше вона залишається декларацією про наміри. Процес реалізації фінансової політики на практиці може здійснюватися шляхом використання всієї сукупності організаційно-економічних категорій управління фінансовими відносинами: фінансового процесу, фінансового права, системи фінансів, фінансової системи, фінансового механізму.

У цілому можна охарактеризувати фінансову політику як систему управління фінансовими відносинами в процесі утворення та використання фондів грошових коштів держави і фондів, що перебувають у державній та комунальній власності.

Головним завданням фінансової політики до останнього часу було пом'якшення наслідків економічної кризи та вихід з неї. Віднині домінантою фінансової політики є реалізація політики фінансового зростання. Основа цієї стратегії – забезпечення держави і підприємницького сектору достатніми фінансовими ресурсами, а також створення передумов їх раціонального й ефективного використання.

Фінансова політика є дієвим інструментом регулювання соціально-економічних процесів суспільства, тому виступає основним важелем впливу на реалізацію сучасних системних економічних реформ в Україні. Вона має здійснюватися з урахуванням тенденцій економічного розвитку держави та відповідного досвіду країн з розвиненою та трансформаційною економікою.

Таким чином, підсумовуючи результати проведеного аналізу, можна зробити такий висновок: розглянуті трактування сутності фінансової політики принципово не розрізняються між собою, оскільки їх автори акцентують увагу на різних аспектах цього поняття - ролі фінансової політики, співвідношенні цілей і завдань, методів та інструментів фінансової й економічної політики в цілому.

Література:

1. Карлін М. І. Фінанси зарубіжних країн. К.: Кондор, 2004. 384 с.
2. Фінанси / за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова. К.: Знання, 2012. 611 с.
3. Романенко О. Р. Фінанси. К.: Центр навчальної літератури, 2004. 312 с.
4. Адаменко І. П. Фінансові аспекти нової регіональної політики

держави. *Економічний вісник Переяслав-Хмельницького державного університету імені Григорія Сковороди*. 2015. Вип. 26/2. С. 392-397.

5. Мельниченко С. І. Державна фінансова політика соціально-економічного розвитку країни. *Вісник КНТЕУ*. 2015. № 1. С. 12-22.

Рябоконт Олена Юрївна

ст. гр. Фзм-21, ТНЕУ

Науковий керівник - к.е.н., доцент Русін В.М.

ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ БЮДЖЕТНИМИ ІНВЕСТИЦІЯМИ У СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ УМОВАХ

Однією із основних умов досягнення довготривалих позитивних темпів зростання української економіки є активна діяльність держави у фінансовому забезпеченні інвестиційної діяльності через бюджетні важелі, які мають забезпечувати нарощення фінансових ресурсів через механізми бюджетних інвестицій та опосередковано сприяти скорочення непродуктивних державних видатків і відповідного збільшення чистих заощаджень у розпорядженні недержавних секторів економіки.

Для подальшого розвитку економіки країни та стабілізації фінансової системи, Україна потребує величезного обсягу бюджетних інвестицій. Разом з тим, система управління бюджетними інвестиціями в Україні має низку недоліків, зокрема – це відсутність чіткого визначення змісту державного інвестиційного проекту, що дозволяє виконавцям багатьох проектів уникати перевірки з боку громадськості; відсутність чіткого зв'язку між державними інвестиційними проектами і стратегіями розвитку на загальнодержавному і галузевому рівнях, що дало б змогу встановлювати пріоритети державних інвестиційних проектів; відсутність ефективного оцінювання проектів і процедур перевірки оцінки ефективності використання бюджетних коштів.

У результаті цього має місце значне недовиконання завдань державних інвестиційних програм, причому багато проектів залишаються незавершеними або їх реалізація затримується, а вартість проектів суттєво зростає. Наприклад, середня вартість бюджетних інвестиційних програм у будівництві в Україні приблизно на 23% вища, ніж у Німеччині, на 20% – ніж у Польщі та загалом на 22% – ніж у більшості країн ЄС, хоча витрати на оплату праці набагато нижчі в Україні [1, с. 85].

Негативними чинниками, що впливають на незадовільний рівень управління бюджетними інвестиціями і, відповідно, на ефективність реалізації бюджетних програм, є:

1. Відсутність структурованої та повної системи планування й управління бюджетними інвестиціями.

2. Відсутність чіткого інституціонального розуміння основ управління бюджетними інвестиціями, вигід від існування кращої системи і затрат та ризиків, притаманних існуючій системі реалізації бюджетних програм.

3. Відсутність погодженого юридичного визначення державного інвестиційного проекту, що зумовлює різні підходи до управління проектами. Це призводить до нечіткої і суб'єктивної класифікації та створює різні підходи до фінансування державних інвестиційних проектів.

4. Часта зміна урядом стратегії, що створює додаткові труднощі для установ, які впроваджують проекти і програми в умовах відсутності будь-якої визначеності.

5. Майже повна відсутність чіткої концепції встановлення цілей, орієнтованих на результати та підходи до економічної оцінки варіантів запропонованих бюджетних програм.

6. Корупція, що впливає на зменшення ефективності при виконанні державних інвестиційних проектів та призводить до збільшення незапланованих затрат на реалізацію бюджетних програм.

7. Плинність кадрів державної служби, що створює інституціональну нестабільність, яка обмежує побудову реальної спроможності щодо ефективного управління державними інвестиційними проектами в найближчому майбутньому.

8. Низький рівень виконання запланованих капітальних витрат, що відображає слабкість системи управління бюджетними інвестиціями і, відповідно, недостатню спроможність правильно планувати надходження і капітальні витрати [1, с. 86].

Для нівелювання зазначених недоліків Україна потребує термінових заходів.

Насамперед, уряд має чітко визначити характер державних інвестиційних програм і проектів на основі юридично закріплених норм, так щоб усі проекти, що фінансуються з бюджету, а також через державно-приватні партнерства, проходили належну оцінку та відбір до впровадження [2, с. 87]. Необхідно розглянути питання розроблення інструменту середньострокового стратегічного планування інвестицій, що

має пов'язати державні інвестиційні програми зі стратегіями розвитку на загальнодержавному і галузевому рівнях. Окрім того, організації, що пропонують проекти, повинні нести за них повну відповідальність, від їх підготовки та подання до реалізації. Уряд має забезпечити адекватний інституційний потенціал і необхідні людські ресурси, оскільки належна наявність висококваліфікованих фахівців і навчання є важливими для таких центральних установ, як Міністерство економічного розвитку і торгівлі та Міністерство фінансів України, а також для інших урядових установ, що започатковують і впроваджують державні інвестиційні проекти.

Проведене дослідження дає підстави для висновку, що діючий механізм державного фінансування інвестиційної діяльності є вкрай незадовільним. Він не відповідає сучасним вимогам, гальмує соціально-економічний розвиток, оскільки не сприяє якісному відбору пріоритетних інвестиційних проектів, не зосереджує обмежені бюджетні ресурси, виділені на інвестиційні програми (проекти), на пріоритетних цілях проведення модернізації економіки та досягнення стратегічних завдань суспільного розвитку.

Для виправлення ситуації необхідно докорінно змінити підходи у сфері управління державною інвестиційною діяльністю. Інвестиційні програми (проекти) мають бути тісно пов'язані з інноваційним розвитком вітчизняної економіки, забезпечувати створення, приріст або оновлення основних фондів, досягнення соціального та екологічного ефекту, зростання прибутку (доходу) тощо [3, с. 59].

Реалізувати цю мету можливо за умов:

- врегулювання на законодавчому рівні поняття «бюджетні інвестиції», що дасть можливість чітко структурувати та ідентифікувати бюджетні видатки;
- дотримання прозорого конкурсного відбору інвестиційних програм (проектів);
- усунення бюджетних порушень і неухильного виконання всіма учасниками бюджетного процесу законодавчих та нормативно-правових норм, які регулюють питання інвестиційної діяльності;
- направлення бюджетних інвестицій тільки у пріоритетні сектори економіки;
- фінансування переважно об'єктів з високим ступенем будівельної готовності;

– посилення відповідальності розпорядників коштів за ефективність використання бюджетних інвестицій.

Бюджетні кошти мають направлятися виключно у найбільш ефективні, соціально значимі сфери, зокрема, для створення нових робочих місць, забезпечення працівників роботою і заробітною платою, наповнення споживчого ринку товарами і послугами. Бюджетні інвестиції мають не розпорозуватись, а навпаки, концентруватися на стратегічних напрямках, передусім, забезпечувати реструктуризацію економіки для підвищення рівня її конкурентоспроможності, що спричинить у майбутньому економічне зростання, зміцнення української економіки на внутрішньому ринку та вихід на зовнішні ринки. При цьому мають бути закладені основи державної інвестиційної політики, яка здатна забезпечити адекватне реагування держави на найважливіші виклики, у тому числі, пов'язані зі світовими кризовими процесами, тенденціями економічного розвитку – глобалізацією і постіндустріальною модернізацією. За таких обставин ключовим завданням має стати випереджальне нарощування державних інвестицій, що засвідчить покращення ділової активності в державі, а також буде потужним імпульсом економічного зростання.

Зазначені нами напрями ефективного використання бюджетних важелів у інвестиційному процесі мають стати концептуально важливим інструментом реалізації фінансової політики держави в сприянні економічного зростання на основі проведення модернізації економіки держави й підвищення її конкурентоспроможності на світових ринках.

Література:

1. Рожко О. Бюджетні інвестиції та ефективність бюджетних програм. *Світ фінансів*. 2013. № 4. С. 80-88.
2. Гриценко Л. Л. Взаємодія держави і бізнесу в контексті реалізації державної інвестиційної політики: монографія. Суми: Університетська книга, 2013. 327 с.
3. Радіонов Ю. Д. Проблеми реалізації бюджетних інвестицій. *Економіка України*. 2015. № 2(639). С. 48-60.

Світлик Дмитро Олександрович

ст. гр. ФМ-21, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Горин В.П.

ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПІДХОДІВ ДО ФІНАНСУВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ПОСЛУГ З МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Задоволення соціальних потреб населення в сучасних умовах продовжує залишатись одним із провідних функціональних напрямів видатків місцевих бюджетів. На фінансування послуг соціальної сфери, а також соціальний захист населення щорічно з місцевих бюджетів виділяють сотні мільярдів гривень. У 2017 році на ці потреби було спрямовано понад 380,0 млрд. грн., а на 2018 рік відповідні показники фінансування мають скласти майже 435,0 млрд. грн. В розрахунку на одного мешканця країни ці видатки склали у 2017 році 8,9 тис. грн./рік, у 2018 році – орієнтовно 10,3 тис. грн./рік. Незважаючи на щорічний приріст фінансування соціальних зобов'язань, які покладені на органи місцевої влади, якість суспільних послуг, які отримує населення за рахунок бюджетних коштів продовжує залишатись невисокою. Головною причиною такої ситуації стала довготривала відсутність реформ у соціальній сфері, спрямованих на її адаптацію до функціонування в ринковій економіці, відмова від впровадження ринкових підходів до процесу надання суспільних послуг. Внаслідок цього, перехід до прогресивних механізмів їх фінансування слід розглядати як один із ключових пріоритетів реформування усєї вітчизняної економіки. Провідним завданням такого реформування має стати підвищення якості суспільних благ і послуг, які отримує населення за рахунок бюджетних коштів за одночасного забезпечення економного їх витрачання.

У вітчизняній науковій літературі питання впровадження інноваційних підходів до фінансування соціальної сфери розглядають доволі широко. При цьому однією із найбільш перспективних новацій є перехід до надання послуг за принципом замовлення, коли розпорядник бюджетних коштів та структура, яка безпосередньо надає послугу, організаційно та юридично відокремлені. За цієї схеми фінансування розпорядник бюджетних коштів виступає замовником відповідних послуг, має можливість оцінювати і порівнювати пропозиції різних надавачів за критерієм «ціна – якість», висувати вимоги до кількісних, якісних параметрів цих послуг, їхньої вартості. При укладанні за підсумками відкритого тендеру угоди між надавачем послуг та їх замовником в особі органу влади чи іншого розпорядника відбувається юридичне закріплення домовленостей про постачання певного обсягу суспільних послуг за рахунок бюджетних коштів. Завдяки впровадженню такого підходу, відбувається відхід від фінансування діяльності закладів соціальної сфери, коли кількісні та якісні параметри послуг слабо контрольовані, до

фінансування власне самих послуг, коли суб'єкт їх надання неважливий. Перевагою схеми є також те, що до участі в освоєнні бюджетних коштів можуть бути допущені приватні структури, а формування замовлення на суспільні послуги відбувається на умовах конкурсу, що апріорі стимулює підвищення їхніх якісних характеристик.

Перші елементи непрямого фінансування суспільних послуг впроваджені в Україні в рамках медичної реформи. Медичні заклади, які підписали угоди про замовлення медичних послуг з Національною службою здоров'я України, отримують фінансування з бюджету за схемою «гроші ходять за пацієнтом». При цьому розподіл бюджетних коштів на потреби первинної ланки медичних послуг (тобто безпосередньо між лікарями сімейної практики) відбувається відповідно до кількості укладених ними контрактів з пацієнтами. Більш того, чинне законодавство передбачає можливість залучення до процесу надання послуг первинної медичної допомоги недержавного сектору, тобто лікарів приватної практики, які укладуть відповідні угоди з пацієнтами. За такої схеми фінансування охорони здоров'я головним критерієм при розподілі коштів з бюджету на медичні потреби є затребуваність пацієнтами послуг конкретного лікаря, а не кількість ліжок-місць, медичного персоналу медичного закладу чи інші чинники.

Впровадження нової моделі фінансування медичних закладів вимагає їх автономізації, або отримання економічної самостійності з правом укладання угод з іншими суб'єктами господарювання, управління активами і майном, взяття зобов'язань. Без цього втрачається сам зміст розмежування замовника і надавача суспільних послуг, адже останній позбуватиметься гарантованого обсягу бюджетного фінансування, натомість не маючи можливості проводити господарські операції, залучати кошти, надавати платні послуги та інше. Тобто, бюджетні заклади охорони здоров'я залишатимуться безправними, а отже, безвідповідальними [1, с. 82].

Серед можливих негативних наслідків автономізації бюджетних установ, які продукують суспільні послуги, називають послаблення контролю з боку контролюючих органів за цільовим та ефективним використанням коштів, розширення масштабів розкрадання та марнотратства. На наш погляд, такі судження не мають під собою підстав, адже в умовах жорсткої конкуренції за пацієнтів, а отже й бюджетне фінансування, медичні заклади як ніхто інший будуть зацікавлені у тому, щоб якомога більш раціонально використати кошти, що надійдуть від Національної служби охорони здоров'я, а ефект та якість послуг для пацієнтів були максимально високими. В іншому випадку, це загрожуватиме таким закладам втратою клієнтської бази і стабільного

джерела фінансування. До слова, слабкість контролю за ефективністю використання бюджетних коштів є об'єктивною реалією сьогодення, адже діяльність органів фінансового контролю спрямована на виявлення фактів порушення чинного законодавства, нецільового використання бюджетних коштів, тобто оцінювання законності видатків. Однак те, що видатки на відповідні цілі проведені без порушення законодавства аж ніяк не означає, що вони є ефективними. Так що будь-які кроки, покликані впровадити елементи контролю саме за ефективністю видатків бюджету можна оцінювати тільки позитивно.

Додатковим стримуючим чинником для упередження зловживань у сфері надання суспільних послуг могло б стати активне залучення громадськості до вироблення пріоритетів державної політики у соціальній сфері, нагляду за цільовим використанням бюджетних коштів при укладанні контрактів на надання послуг. Зарубіжна практика містить приклади залучення громадських інституцій до управління суспільними коштами: наглядові ради при медичних і мистецьких закладах, створені на колегіальній основі з представників як адміністрації, так і громадськості; шкільні ради та батьківські комітети. Однак, неодмінною умовою їх створення має бути наділення цих структур реальними повноваженнями, можливістю впливати на прийняття рішень. Наприклад, до повноважень громадських інституцій можуть бути зараховані повноваження щодо участі у прийнятті рішень щодо оновлення та зміцнення матеріальної бази закладів соціальної сфери, проведення ремонтних робіт, здійснення закупівель; повноваження призупиняти виділення коштів на цілі, які сумнівно відповідають пріоритетам діяльності закладу та слабо пов'язані із потребами підвищення кількісно-якісних параметрів суспільних послуг, які він надає. Між тим, вітчизняне законодавство практично не передбачає механізмів залучення громадськості до контролю за використанням бюджетних коштів на надання суспільних послуг, а засновані при бюджетних закладах громадські чи наглядові ради мають у більшості випадків бутафорський характер. Вирішення цієї проблеми стане потужним стимулом для підвищення прозорості роботи закладів, які продукують суспільні послуги, сприятиме зростанню ефективності використання коштів на їх надання.

Література:

8. Досвід країн Європи у фінансуванні галузі охорони здоров'я: уроки для України / А. Гук та ін.; за ред. У. Матілла. Київ: Проект Європейської комісії «Takis Bistro», 2002. 101 с.

Сиротинський Микола Олегович

ст. гр. ФМНВ-21, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., ст. викладач Самольотов П.В.

НАПРЯМКИ ОПТИМІЗАЦІЇ ВИДАТКІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Визначення оптимального обсягу державних видатків є одним із домінуючих чинників впливу на соціально-економічний розвиток суспільства. У кожній країні обсяг видатків державного бюджету залежить від історичних, соціальних та макроекономічних факторів.

Дослідження Державного бюджету України за 2014 – 2017 рр., дає можливість зробити висновок про те, що в останні роки спостерігається уповільнення темпів зростання видатків і, таким чином, актуалізує своє значення проблема оптимізації бюджетної політики держави.

Проаналізувавши роботи вітчизняних науковців з питань шляхів оптимізації державних витрат, ми дійшли висновку, що усі заходи можна поділити на організаційні та структурні.

Головне місце в процесі оптимізації державних видатків займають структурні заходи, до яких варто віднести:

– заходи у сфері економічної діяльності – збільшення видатків на розвиток державних підприємств. При цьому, першочергово повинні фінансуватись паливно-енергетичний комплекс, обробна промисловість та сільське господарство, що зумовлено сприятливими природно-кліматичними умовами та значним, у зв'язку з цим, експортним потенціалом. Окрім того, в процесі оптимізації бюджетної політики в Україні варто приділити увагу приватизації державного майна, що дасть можливість зменшити навантаження на державний бюджет;

– заходи у соціальній сфері – збільшення видатків на соціальну сферу (зміни рівня мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму), надання відстрочки/розстрочки сплати податків чи надання податкових пільг, підтримка проектів у сфері культури (для прикладу, у Європі надходження від продажу культурного продукту становлять близько 30% державних надходжень [2]), недержавних організацій;

– заходи у сфері управління – зменшення видатків на утримання органів державної влади, прокуратури.

Отже, зменшення видатків на управління дасть можливість збільшити фінансування соціальної сфери та економіки. Водночас, наведені вище заходи забезпечать оптимізацію видатків державного бюджету, але вони не в змозі на сто відсотків забезпечити раціональне витрачання державних коштів.

В Україні найбільш проблемною ланкою вважається соціальна сфера. Адже такі установи як школи, інтернати та лікарні не є прибутковими. Щоразу, коли постає питання про недофінансування соціальних зобов'язань, здійснюється або скорочення персоналу, або відміна конкретної соціальної програми. Та це не завжди коректно, адже затримка допомоги по безробіттю або заробітної плати працівникам бюджетних установ не є підставою для скорочення і недофінансування в майбутньому чи відмови від них взагалі. Тому, певні соціальні зобов'язання варто розглядати як певні орієнтири, які будуть виконані лише при сприятливому економічному стані.

Разом з тим, враховуючи обмеженість бюджетних ресурсів, вирішити усі проблеми в соціальній сфері та економіці практично неможливо. Тому, потрібно здійснювати вибір пріоритетних завдань, які потребують першочергової уваги. Тобто, у кожному як національному, так і регіональному проекті, потрібно чітко сформулювати цілі та критерії досягнення. Запровадження інноваційно-інвестиційної моделі розвитку економіки, дасть можливість без ризику для економіки збільшити видатки на соціальне забезпечення. Адже більша частина соціальних видатків буде спрямовуватися на забезпечення економічного розвитку та оптимального відтворення людського капіталу [2].

Досягнути оптимального обсягу державних видатків можливо при наявності законодавчої бази, чинність якої не призводить до збільшення державних витрат. Прикладом служить прийнятий закон про підвищення заробітної плати державним службовцям [2]. Такі закони повинні прийматися тільки при наявності відповідних коштів. Також, одним із способів обмеження зростання видатків є встановлення часу дії державних програм. Тобто, прийняття нових програм має супроводжуватися одночасно із зазначенням дати її завершення. Водночас, при обмежених бюджетних ресурсах, вирішити всі проблеми соціального та економічного забезпечення неможливо. Потрібно, в першу чергу, виділяти кошти, на ті заходи, які потребують першочергової уваги.

Використовуючи досвід розвинених країн, одним із джерел фінансування видатків є спонсорство та меценатство. Для України благодійність є новим явищем. Її можна розглядати як інвестування у соціальну сферу, а також –некомерційну діяльність (неприбуткову діяльність окремих осіб або цілих організацій).

Разом з тим, головним моментом реформування видаткової частини державного бюджету є не тільки скорочення витрат, а й збільшення доходів. При цьому, збільшувати доходи не потрібно за допомогою адміністративного тиску, потрібно створити стимул для сплати податків. Потрібно скоротити податкові пільги, але щоб це не стало тягарем для

платників податків. Адже надання податкових пільг для одних платників, зумовлює посилення податкового тягаря на інших, що, в свою чергу, зумовлює приховування доходів від оподаткування. Одержання податкових пільг має, в першу чергу, залежати від виду діяльності та її корисності і важливості для суспільства.

Окрім того, потрібно створити відповідну систему формування державного бюджету, яка б могла зацікавити як органи влади, так і виробників збільшувати доходи та ефективно їх використовувати. Для цього потрібна податкова реформа, внаслідок якої будуть встановлені нові ставки податку.

Водночас, крім проблеми фінансування соціальних програм, існує проблема фінансування державного боргу. Наявність боргу не вважається негативним явищем, адже багато високорозвинених країн мають значні боргові зобов'язання. Та ці держави ведуть чіткий контроль державних позик і методів їх покриття. Для України характерне стрімке збільшення державного боргу без чіткого пошуку джерел його покриття. Це призводить до пришвидшення інфляційних процесів, нестабільності грошових потоків і як наслідок – дестабілізації економіки.

Для оптимізації державних видатків в Україні доцільно провести наступні заходи:

- реформування системи державного контролю в процесі використання бюджетних коштів. Виділяючи міжбюджетні трансферти регіонам, спочатку потрібно перевірити чи ефективно вони була використані у минулі роки. При неефективному використанні наданих трансфертів, недоцільно надавати регіону допомогу;

- узгодження Бюджетного та Податкового кодексів України, зменшення до мінімуму кількості змін до законів протягом бюджетного року;

- реформування систему бюджетного прогнозування з урахуванням досвіду Швеції, Австрії, Австралії та США. Досвід високорозвинених країн надасть можливість розробити дієву бюджетну та фіскальну політику, що сприятиме оптимізації державних видатків;

- подальше проведення бюджетної децентралізації, що здійснюється в Україні з 2015 р. Разом з тим, успіх французької децентралізації доводить, що економічного розвитку місцевого самоврядування можливо досягнути лише досягнувши консенсусу політичних лідерів та схвалення реформи громадянами. Децентралізовані рівні управління здобули більшу автономію і стали відповідальнішими за свої дії, а надання публічних послуг населенню стало ще ефективнішими [4]. Територіальні колективи мають право приймати рішення в межах компетенції, вільно управляти виборними радами і володіти регламентарною владою. Однак, надання

місцевим бюджетам додаткових повноважень не тільки не дало змоги для повноцінного фінансування власних видатків, але й додало додаткових зобов'язань, які раніше виконувала центральна влада [5].

Література:

1. Інформація щодо виконання Державного бюджету України за 2017 рік. URL: <http://www.ac-rada.gov.ua>.
2. Бюджетна система : інтегр. навч. комплекс / під ред. Л.О. Омелянович. Донецьк: ДонНУЕТ, 2008. 237 с.
3. Павлюк К.В. Видатки бюджетів на розвиток людського капіталу як чинник економічного зростання. *Фінанси України*. 2006. № 9. С. 30 – 46.
4. Кодацький В. Щодо питання поліпшення використання державних ресурсів. *Економіка України*. 2007. № 2. С.85 – 87.
5. Жибер Т.В. Удосконалення процесу бюджетування в Україні. *Фінанси України*. 2009. № 8. С. 76 – 81.
6. Телюк К. Формування та місце видатків державного бюджету в управлінні державними фінансами. *Регіональна економіка*. 2006. № 1. С. 135 – 140.
7. Розвиток бюджетного процесу в умовах економічних перетворень : монографія / С.І. Юрій, В.Г. Дем'янишин, О.П. Кириленко та ін. ; за ред. С.І. Юрія, В. Г. Дем'янишина. Тернопіль : Економічна думка, 2012. 376 с.

Сімків Христина Богданівна

ст. гр. Фзмі-21, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Карпишин Н.І.

СОЦІАЛЬНІ ВИДАТКИ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Сучасний період розвитку України характеризується розгортанням процесів реалізації реформ фінансової децентралізації, а також комплексу секторальних реформ, спрямованих на посилення спроможності територіальних громад. На сьогоднішній день першочерговою проблемою бюджетного фінансування соціальної сфери як невід'ємної складової соціально-економічного розвитку України є недостатній рівень фінансування видатків соціального спрямування з бюджетів різних рівнів.

Проаналізувавши фінансування соціальної сфери на місцевих та державному рівнях, необхідно зазначити, що за 2010-2017 рр. найбільший обсяг коштів спрямовувався на фінансування освіти, соціальний захист та медицину.

Видатки на соціальний захист з місцевих бюджетів в 2017 р. становлять 30% загального обсягу фінансування у порівнянні з 2010 р – 24%, відповідно з державного бюджету – 5% у 2017 р. та 4,6% у 2010 р. Це свідчить про децентралізацію коштів та передачу більшості повноважень, пов'язаних із соціальним захистом, до органів місцевої влади. Зокрема, у державному бюджеті протягом 2017 р., порівняно з 2016 р., частка видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення знизилася з 59,4% до 45,55%, що пояснюється тим, що частину фінансування соціальних функцій державних органів влади було передано на місцевий рівень [3]

Зміни у плануванні видатків місцевих бюджетів на освіту відбулись в 2015 р. після прийняття постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання надання освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам» [2]. У 2018 році запроваджено нову формулу, в основу якої покладено розрахункову кількість ставок педагогічних працівників, визначену на підставі навчального навантаження, розрахункової наповнюваності класів та навчальних планів. Якщо протягом 2010-2016 рр. спостерігалася негативна тенденція до скорочення частки видатків Зведеного бюджету України на освіту (як відносно обсягу ВВП (з 7,4% у 2010 р. до 5,4% у 2016 р.), так і обсягу видатків зведеного бюджету України (з 21,1% у 2010 р. до 15,5% у 2016 р.), то у 2017-2018 рр. Міністерству освіти і науки України разом з урядом вдалося її змінити – видатки на освіту порівняно з 2016 р. суттєво збільшилися у 2017 р. У Зведеному бюджеті України на 2018 р. заплановано обсяг освітніх видатків 5,9% від ВВП та 16,6% від загального обсягу видатків Зведеного бюджету України.

Найбільш вагомим джерелом фінансування закладів охорони здоров'я є кошти державного і місцевих бюджетів. З 2018 року проходять структурні зміни, пов'язані із запуском реформи охорони здоров'я, на що у державному бюджеті було виділено 13 млрд. грн. Однак, з липня бюджетні видатки було зменшено до 7 млрд. грн. внаслідок уповільнення реформи. Тому, медична субвенція зменшилась з 2% ВВП до 1,7%. Утримання приміщень, оплата комунальних послуг лікарень та енергоносіїв – це відповідальність місцевих бюджетів, минулого року їх видатки складали 0,6% від ВВП, цього року закладається 0,9% від ВВП. Проте після переведення всієї медицини на нову систему фінансування (після 2021 року) кошти більше не будуть виділятися у вигляді субвенції місцевим бюджетам, НСЗУ виділятиме їх лікарням за виконання послуг [1].

Найменше фінансуються комунальне господарство та культурний розвиток – 5% загального обсягу фінансування у 2010 р. та 3,5 % – 2017 р.

з державного бюджету, а також 8% у 2010 р. та 9% у 2017 р. з місцевих бюджетів. Їх обсяг залишається на критичному рівні не зважаючи на всі зусилля влади модернізувати дані структурні елементи (напрями) соціальної сфери [1].

Необхідність наближення рівня та якості життя населення України до світових стандартів вимагає якісних змін у реалізації соціальної політики, вдосконалення процесу планування та здійснення соціальних видатків. Більшість галузей соціальної сфери в Україні є безплатною, а мережа установ соціальної сфери (переважно державної та комунальної форм власності) розрахована на повне соціальне забезпечення всіх верств населення. Як наслідок, держава здійснюючи бюджетне фінансування соціальної сфери, реалізує свої соціальні гарантії та забезпечує надання населенню гарантованого обсягу послуг у сфері освіти, охорони здоров'я, культурного обслуговування та соціального захисту, визначає показники матеріального добробуту працівників соціальної сфери, непрацевдатних осіб та інших пільгових категорій.

Література:

1. Видатки. Ціна держави. URL: <http://cost.ua/budget/expenditure/>.
2. Закон України «Про Державний бюджет України на 2016 рік». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/928-19>.
3. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

Склінар Остап Володимирович

ст. гр. ФЗМ-21, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Квасниця О.В.

СТИМУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

В сучасних умовах реформи місцевого самоврядування та децентралізації з'являються як нові можливості, так і нові загрози соціально-економічного розвитку регіонів та територіально-суспільних систем різних рівнів, в тому числі, і в результаті передачі частини повноважень та відповідальності з центру в регіон – на рівень органів місцевого самоврядування територіальних громад базового рівня. Забезпечення збалансованого соціально-економічного розвитку регіонів та формування міжбюджетних відносин з метою підвищення рівня фінансової самодостатності територіальних громад досягається шляхом впровадження бюджетної децентралізації, яка не лише дозволяє збільшити

алокативну ефективність, стимулювати горизонтальну і вертикальну бюджетну конкуренцію, а це, в свою чергу, сприятиме покращенню якості наданих послуг, але й підвищує ефективність функціонування бюджетної системи загалом. Вдало проведена бюджетна децентралізація сприяє нарощенню фінансового потенціалу території, активізації інвестиційної діяльності, стимулюванню підприємницької активності, що в підсумку зміцнює економічний потенціал та забезпечує основу для росту і розвитку.

Реалізація першого етапу децентралізації влади в Україні результувалась формуванням вітчизняної моделі децентралізації, яка характеризується передачею територіальним громадам соціальних функцій держави (що відповідає світовій практиці), однак, без створення важелів впливу та фінансового ресурсу для забезпечення економічного зростання громад.

Всі ці процеси безперечно змушують по новому оцінювати та обґрунтовувати інструментарій реалізації ефективної політики стимулювання соціально-економічного розвитку як територіальних громад, так і регіонів загалом в умовах фінансової децентралізації.

Децентралізація є процесом, мета якого полягає у створенні ефективної структури органів місцевого самоврядування з ознаками відкритості та гнучкості, що сприятиме зміцненню представницьких систем прийняття рішень на рівні громад. Надаючи змогу місцевим громадам управляти власними справами, а також за рахунок поглиблення співпраці між центральними і місцевими органами влади, ефективна система місцевого самоврядування дозволить більш адекватно реагувати на потреби та пріоритети людей тієї чи іншої громади, тим самим гарантуючи, що уряд здатний врегулювати велике коло економічних та соціальних питань, у тому числі, проблему подолання бідності, створення нових робочих місць, гендерної рівності, захисту навколишнього середовища та ін. Більше того, впровадження повноцінного місцевого самоврядування європейського зразка забезпечить державі змогу повноцінного інтегрування в євроспільноту.

Використання ефективних інструментів стимулювання сприяє соціально-економічному розвитку регіонів. Серед таких інструментів особливе значення мають бюджетні, за допомогою яких збільшується економічна активність суб'єктів господарювання, формуються доходи місцевих бюджетів, залежить забезпечення територіальних громад суспільними благами. Використовуючи такі інструменти, держава встановлює форми та методи створення необхідних фінансових ресурсів, розвиває або стримує окремі економічні та соціальні процеси в регіонах [1]. Тому, в сучасних умовах реформування бюджетно-податкового законодавства оцінка їх ефективності в контексті стимулювання соціально-

економічного розвитку сприяє встановленню якості фінансового забезпечення регіонів в Україні.

Зарубіжний досвід щодо стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів за допомогою фінансових інструментів свідчить про те, що в багатьох розвинених країнах світу реформи в частині перерозподілу повноважень і функцій між державними і місцевими органами влади та управління на користь останніх і відповідно надання їм належного фінансового забезпечення є корисними для прискорення соціально-економічного розвитку їх регіонів [2].

Література:

1. Иванова О.Ю. Налогово-бюджетные инструменты обеспечения конкурентоспособности регионов: разграничение сфер применения. *Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право)*. 2013. №1 (60). 80 – 86.

2. Яфінович О. Місцеві бюджети та міжбюджетні відносини: досвід європейських країн та проблеми України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2015. №2 (167). С. 92 – 100.

Смаль Іван Андрійович

ст. гр. Фзм-21, ТНЕУ

Дем'янишин Василь Григорович

д.е.н., професор кафедри фінансів ім. С.І. Юрія

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Державний бюджет виступає інститутом економічного суверенітету держави, який забезпечує не лише акумулювання коштів, необхідних для фінансування держави, використовується не тільки для часткового перерозподілу доходів з метою підтримання сприятливого соціального становища у державі, а й активно впливає на економічні, соціальні, національні, регіональні процеси у суспільстві і впровадження вищими органами влади відповідної національної стратегії розвитку, спрямованої на зміцнення державної безпеки [2, с. 27].

На нашу думку, перспективними напрямками удосконалення формування доходів державного бюджету можуть бути:

– забезпечення дієвості існуючих засобів податкового стимулювання економіки, оскільки традиційні інструменти не спрацьовують через адміністративні бар'єри. Так, упродовж економічної

історії України зниження ставок податків (ПДФО у 2004-2006 рр. з 15 до 13 %; податку на прибуток підприємств з 25 % у 2010 р. до 18 % дотепер), надання податкових пільг різним галузям/регіонам, відмова від прогресивної системи ПДФО в 2004 та 2015 рр., яка вважається більш справедливою, не позначилося на детінізації економіки та/або мультиплікативним розширенням інвестиційно-інноваційного процесу;

– зміна існуючого механізму оподаткування прибутку підприємств для відновлення інвестиційно-інноваційного процесу. В умовах високої вартості кредитних ресурсів та обмеженості іноземних інвестицій, єдиним джерелом фінансування розширення діяльності є власний прибуток підприємства. Критичний стан основних засобів зі ступенем зносу на кінець 2016 р. у 83,5 % вимагає безпрецедентних заходів. Одним з таких заходів може стати добровільний перехід на модифіковану естонську модель оподаткування розподіленого прибутку/податку на виведений капітал, яка покликана одночасно вирішити ряд поточних викликів: 1) активізація внутрішнього інвестиційного ресурсу як передумова залучення зовнішніх інвестицій – звільнення від оподаткування реінвестованого прибутку доцільно апробувати для невеликих платників, що за попередній звітний (податковий) рік сплатили податку на прибуток обсягом, наприклад, менше 1 млн. грн.; 2) убезпечити бюджет від втрат податкових надходжень – у випадку, коли протягом 3-х років розподіл прибутку не здійснюється, то 5 % задекларованого прибутку вважатиметься умовно розподіленим та підлягатиме сплаті до бюджету. Розширення надходжень до бюджету, як очікується, відбудеться також за рахунок ПДВ та ПДФО. Компенсатором у перспективі можуть виступити акцизні та майнові податки; 3) спростити адміністрування, облікову політику та документообіг. Динаміка надходжень податку на прибуток підприємств в Україні в останні роки економічної кризи є спадною, планові показники здебільшого не виконуються, у структурі надходжень значним є обсяг переоплат;

– розвиток механізмів оподаткування доходів фізичних осіб з розширенням сфери податкової соціальної пільги після медичної реформи, податкове стимулювання запровадження недержавної накопичувальної пенсійної системи у середньостроковій перспективі;

– зростання ставок акцизного оподаткування до рівня країн-членів ЄС у середньостроковій перспективі. Анонсування таких планів підвищення є вкрай важливим для стабільної діяльності виробників та постачальників підакцизної продукції, які традиційно очолюють рейтинги TOP-100 найбільших платників податків [3; 4];

– налагодження процесу оцінки (моніторингу) ефективності податкових пільг (втрат) бюджету за європейськими зразками;

– підтримка фіскальних заходів монетарними інструментами: здешевлення вартості та збільшення обсягів кредитування реального сектору економіки, подальшої лібералізації валютного регулювання та контролю, зменшення попиту на готівку та розвитку безготівкових розрахунків;

– дотримання принципів стабільності бюджетно-податкового законодавства. Упродовж останніх років рішення у податній сфері нерідко приймалися та скасовувалися з недостатнім фінансово-економічним обґрунтуванням, в основному з метою досягнення поточної фіскальної збалансованості. Так, вже на початку 2016 р. виник прецедент судового скасування податкового повідомлення-рішення сплати транспортного податку в сумі 25 тис. грн. через порушення термінів ухвалення законодавчих змін. Серед економічно необґрунтованих рішень упродовж останніх років були: акцизний податок на операції з відчуження цінних паперів, запровадження та подальша відмова від прогресивної системи оподаткування ПДФО, раптовість скасування галузевих пільг, запровадження і подальше зниження 70 % ренти на видобуток природного газу, стягнення військового збору при обміні валют та ін. Ухвалення законодавчих змін поспіхом також призводить до помилкових рішень у підзаконних актах, роз'ясненнях та консультаціях. Наприклад, включення до бази оподаткування ПДФО вартості виготовлення роботодавцем візитних карток для найманих працівників та ін. Перспективне планування покликане надати виваженості та обґрунтованості управлінським податковим рішенням. Означене дозволить сформувати суб'єктами господарювання раціональні очкування для розширення горизонту планування реалізації власних та спільних з державою проектів інвестиційно-інноваційної діяльності. Інструментом позитивних змін стане трирічна бюджетна резолюція / декларація;

– запровадження мораторію на зміни податкових ставок у частині бюджетоутворюючих податків та ЄСВ (за виключенням індексації акцизних, рентних та майнових податків). На рівні платників слід активно протидіяти агресивному податковому плануванню удосконаленням процедур контролю трансфертного ціноутворення відповідно до міжнародних тенденцій – запровадженням нового трирівневого формату звіту, налагодженням автоматичного обміну податковою інформацією між податковими органами іноземних держав, а також поступовою лібералізацією валютного законодавства України;

– посилення відповідальності працівників ДФС за втрати, понесені платниками податків через їх незаконні дії або бездіяльність;

– підвищення відкритості та прозорості роботи ДФС. На порталі відкритих даних оприлюднено 710 наборів даних у розділі «Податки» [1].

Водночас вони потребують доповнення для здійснення аналітичної роботи. Наприклад, корисними стали б систематизовані показники галузевих та регіональних податкових надходжень, податкового боргу, переplat податків, втрат від податкових пільг. Збільшення співставних даних у динаміці у відкритому доступі зменшить кількість запитів про надання публічної інформації, а отже, зменшить навантаження на працівників.

Таким чином, основною запорукою економічного відновлення разом із вдосконаленням податкової системи мають стати паралельні процеси детінізації, дерегуляції та демонополізації з подоланням проявів корупції. Важливими є реформи прокуратури та судової системи для захисту прав власності та гарантування невідворотності покарання за вчинені правопорушення. Посилення співпраці між усіма органами державної влади посилить результативність державної фінансової політики.

У процесі підвищення ефективності механізмів податкової системи першочерговим є спрощення та автоматизація податкового адміністрування. Вона надасть дієвості податковому регулюванню, підвищить цілеспрямованість податкового контролю та зменшить навантаження на податковий менеджмент. Синергетичний ефект паралельного вдосконалення роботи всіх податкових механізмів сприятиме відновленню соціально-економічного розвитку для зміцнення національної безпеки держави у стратегічній перспективі.

Література:

1. Набор даних «Податки», розпорядник – Державна фіскальна служба України / Єдиний державний веб-портал відкритих даних. URL: <http://data.gov.ua/datasets/%D0%9F%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%BA%D0%B8>.

2. Пасічник Ю.В. Бюджетна система України та зарубіжних країн: навч. посіб. – 2-ге вид., перероб. і доп. Київ: Знання – Прес, 2003. 523 с.

3. ТОП-100 налогоплательщиков Украины. Бизнес. – 29.02.2016. URL:

http://www.business.ua/companies/top_100_nalogoplatelshchikov_ukrainy-

4. ТОП-100. Рейтинг налогоплательщиков Украины. Экономическая правда. – 07.09.2015. URL: http://www.epravda.com.ua/cdn/cd1/top_100_reiting_platnykiv_podatkiv.

Сович Христина Іванівна
ст. гр. Фзм-21, ТНЕУ
Савчук Світлана Василівна
к.е.н., доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ

ВПЛИВ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНІВ

В Україні загострення диференціації соціального та економічного розвитку регіонів є однією з найважливіших проблем становлення ринкової економіки на засадах інтеграції в європейський цивілізаційний простір. Воно характеризується поширенням негативних тенденцій регіонального розвитку через неналежне розмежування адміністративно-організаційних повноважень, непродуктивний розподіл та перерозподіл доходів і видатків між державою і регіонами. Тому в контексті євроінтеграційних процесів одним з найважливіших напрямів вирішення вказаної проблеми є формування ефективної регіональної політики через вдосконалення стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів в умовах зміни формату управління територіальними громадами.

Процес делегування повноважень місцевому самоврядуванню щодо прийняття рішень у сфері стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів розкриває сутність децентралізації. З таких позицій основними її формами є адміністративна та фінансова. Адміністративна децентралізація реалізується через передання владних повноважень від державного органу структурам місцевого самоуправління у регіонах. Але в умовах становлення регіону як самодостатнього особливе значення має децентралізація міжбюджетних відносин. Вона може виражатися у фінансовій незалежності органів місцевого самоврядування стосовно прийняття рішень.

Процеси децентралізації, що відбуваються сьогодні в Україні, охоплюють майже усі сфери суспільних відносин, у тому числі фінанси. При цьому бюджетна децентралізація реалізується достатньо активно, що приносить свої позитивні результати, перш за все – у вигляді значного збільшення доходів місцевих бюджетів. Успіхом реформи стало і суттєве зростання доходів місцевих бюджетів. Завдяки бюджетній децентралізації власні доходи місцевих бюджетів усіх рівнів зросли в 3,4 рази – з 68,6 млрд. грн. в 2014 році до 231 млрд. грн. в 2018 році. Згідно поданого до парламенту проекту бюджету – 2019 доходи місцевих бюджетів наступного року виростуть до 291 млрд. гривень [1]. Реформа дає нові фінансові можливості для розвитку українських міст і сіл, для посилення

спроможності громад, а отже й для поліпшення рівня послуг мешканцям [2].

Фінансова децентралізація визначається в рамках фінансової політики держави. Вона виражає процес розподілу функцій, фінансових ресурсів і відповідальності за їх мобілізацію і використання між центральним і місцевими органами влади й управління. У зарубіжних країнах часто замість фінансової використовують поняття фіскальної децентралізації. Однак необхідно відзначити, що фінансова децентралізація ширша за бюджетну та фіскальну децентралізацію, тому що базується на розподілі повноважень між органами влади та управління в рамках державної фінансової політики з оподаткування, митних зборів, регулювання цін тощо. Також вона виражається у передачі місцевим органам влади повноважень з формування бази оподаткування, визначення ставок відповідних місцевих податків та зборів, введення податкових стимулів для галузей економіки на регіональному рівні, а також формування структури видатків для надання суспільних благ населенню.

Стимулювання регіонального розвитку в умовах фінансової децентралізації відбувається за такими напрямками [3]:

1) децентралізація видатків: надання органам місцевого самоврядування фінансових ресурсів на виконання завдань і функцій щодо соціально-економічного розвитку регіону;

2) децентралізація доходів: закріплення за органами місцевого самоврядування доходів, достатніх для належного і якісного виконання відповідних завдань і функцій, а також надання прав самостійно встановлювати їх розміри;

3) процесуальна та організаційна самостійність: надання прав самостійно, під відповідальність органів, посадових осіб місцевого самоврядування формувати, затверджувати, виконувати фінансові плани, кошториси, бюджети, забезпечувати звітність і контроль тощо.

В сучасних умовах стимулювання регіонального розвитку найбільш затребуваною формою економічних відносин між органами державної влади й управління та органами місцевого самоврядування є така фінансова децентралізація, яка враховує ступінь закріплення фінансових ресурсів та організаційної функціональної самостійності за органами місцевого самоврядування і регіонами.

Література:

1. Зубко розповів, як на місцеві бюджети вплинула децентралізація.
URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2018/09/22/640845/>.

2. Ярощук О. Рубікон децентралізації – успіхи головної реформи останніх 4 років. URL: <https://agropolit.com/spetsproekty/425-rubikon-detsentralizatsiyi-uspihi-golovnoyi-reformi-ostannih-4-rokiv>.

3. Бориславська, О.М., Заверуха, І.Б., Школик, А.М. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України. К.: ТОВ «Софія». 2012.

Стрільчук Ірина Василівна

ст. гр. ФМ-22, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Русін В.М.

РОЛЬ МІСЦЕВИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ У ФІНАНСОВОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Одним з ефективних способів залучення додаткових фінансових ресурсів та джерелом фінансового забезпечення розвитку місцевого самоврядування є боргове фінансування, зокрема у формі місцевих позичок та місцевих запозичень. Боргове фінансування виступає не лише як засіб досягнення ефективної поточної діяльності органів місцевого самоврядування чи досягнення їх фінансової самостійності, а й як інструмент для здійснення інвестиційних та інноваційних програм, реалізації місцевих ініціатив, розширення зв'язків на внутрішньому та міжнародному рівнях.

Здійснення місцевих запозичень визначається Бюджетним кодексом України [1] та Порядком здійснення місцевих запозичень [2]. Відповідно до Бюджетного кодексу України місцеві запозичення визначені як вид доходу бюджету розвитку місцевого бюджету, з відповідними обмеженнями щодо їх здійснення:

- щодо форми існування – у вигляді укладення прямих договорів позики та шляхом випуску облігацій місцевих позик;
- щодо мети залучення – виключно з метою фінансування бюджету розвитку міських бюджетів.

Згідно з твердженням Петриків А.В. місцеві запозичення є одним із основних інструментів фінансування програм і проектів, що направлені на покращення соціально-економічного стану територіальної громади [3].

Пастернак М.М. дає наступне визначення місцевих запозичень – це сукупність суспільних відносин, які виникають внаслідок виконання органами місцевого самоврядування своїх функцій та завдань із залучення грошових коштів у місцевий бюджет [4].

Місцева або муніципальна позика як економічне явище, процес має власний життєвий цикл. Такий цикл, у свою чергу, складається з окремих процедур:

1. Підготовка (прийняття рішення про позику, рейтингування).
2. Емісія та первинне розміщення цінних паперів (акумуляція коштів, отриманих від випуску облігацій) або оформлення кредиту.
3. Освоєння отриманих коштів (фінансування та реалізація конкретних програм і проектів).
4. Обертання позики на біржовому та позабіржовому ринках, обслуговування кредитного рейтингу.
5. Відшкодування отриманих від позики коштів — повернення вкладених коштів і отримання доходу (у разі реалізації рентабельного проекту) або нагромадження бюджетних коштів для погашення заборгованості за позикою (у разі реалізації некомерційної, соціально значимої програми).
6. Погашення позики або рефінансування, реструктуризація в разі необхідності.

Використання місцевих запозичень для залучення додаткових фінансових ресурсів на місцевому рівні характеризується такими перевагами:

1. Вигоди від здійснення місцевих запозичень, що спрямовуються на фінансування інвестиційних проектів, поширюються в часі, тобто результатами здійснених інвестицій мають можливість користуватися не лише теперішнє, а й майбутнє покоління певної адміністративно-територіальної одиниці.

2. Муніципальні запозичення є інструментом розширення фінансової автономії місцевих органів влади, що забезпечує самостійний вибір необхідних напрямів інвестування, їх пріоритетності. Така особливість здійснення місцевих запозичень сприяє розвитку процесів децентралізації та є каталізатором стимулювання економічного зростання на місцевому рівні.

3. Позички, надані місцевим бюджетам, попереджують можливі затримки в наданні місцевих публічних послуг, що спричинені тимчасовою невідповідністю місцевих доходів та потреб у видатках, забезпечуючи тим самим синхронізацію потоків доходів та видатків.

4. Вихід місцевих органів влади на ринок муніципальних запозичень підвищує їхню ринкову дисципліну, забезпечує прозорість управління та публічність інформації, а розширення інструментів здійснення місцевих запозичень сприяє розвитку та поглибленню структури фінансового ринку [5, с. 28].

Отже, в сучасних умовах розвитку держави місцеві запозичення можуть стати ефективним фінансовим інструментом формування ресурсної бази для органів місцевого самоврядування.

Література:

1. Бюджетний Кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.

2. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку здійснення місцевих запозичень» від 16.02.2011 р. №110. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/110-2011-п>.

3. Петриків А.В. Напрями та заходи з удосконалення системи місцевих запозичень в Україні. *Наукові розвідки з державного та муніципального управління*. 2013. №1. С. 213 – 227.

4. Пастернак М.М. Місцеві позики як інструмент фінансування соціально-економічних програм органів місцевого самоврядування: автореф. дис. ... кандид. екон. наук: 08.04.01 / Науково-дослідний фінансовий ін-т при Міністерстві фінансів України. Ірпінь. 2001.

5. Кореняко М.Г. Муніципальні запозичення як інструмент підтримки економічного розвитку регіонів. *Регіональна економіка*. 2008. № 4. С. 32 – 37.

Суша Христина Володимирівна

ст. гр. Фм -21, ТНЕУ

Науковий керівник - к.е.н., доцент Машко А.І.

ДОМІНАНТИ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ

Питання державного боргу стало основним об'єктом дослідження багатьох економістів ще на початку XVI століття. Так, меркантилісти, розглядали державу, як «головного підприємця». Вони були прихильниками значного державного втручання в економічний розвиток суспільства. Найважливішим джерелом фінансування державного бюджету меркантилісти вважали кредити, а додаткове надходження грошей у національну економіку розглядали виключно, як позитивне явище.

Разом із меркантилістами питання державного боргу досліджували і фізіократи. Проте, на протипагу меркантилістам, основним об'єктом їх дослідження була виробнича сфера, оскільки основним джерелом багатства нації вони вважали сільське господарство, а державні кредити

характеризували виключно, як негативне явище, так як вони «примножують непродуктивний клас населення» [1].

Погляди фізіократів підтримували і представники класичної економічної школи. Так, А. Сміт писав, що безмірне нарощування боргів може призвести до краху всіх великих націй [3]. Він також стверджував, що при збільшенні державного боргу зростають і податки, а це в свою чергу спричиняє значний відтік капіталу. Виходячи з цього, класики стверджували, що фінансування державних видатків за рахунок кредитів, може призвести до значного погіршення її економічного становища.

Погляди А. Сміта підтримував і Д. Рікардо. Він вважав, що система державних запозичень не є найбільш доцільною, для покриття державних витрат, оскільки саме така системи робить людей менш заощадливими та не показує реальне фінансове становище в якому знаходиться нація. Дослідник стверджував, що внаслідок запозичень країна стає біднішою, адже уряд та приватні особи не використовують кредитні кошти з максимальним ступенем ефективності [4, с. 204].

Разом з тим, вчений вважав, що відсоткові платежі, які мають бути сплачені майбутніми поколіннями, не є для них тягарем, оскільки вони розглядаються як внутрішні трансферти.

А. Сміт та Д. Рікардо мали однакову точку зору стосовно наслідків запозичень, оскільки критично ставилися не до самого факту існування боргу, а до його негативного впливу на накопичення капіталу.

Кардинально інші погляди представляв у свої працях Т. Мальтус. Він розглядав державний борг, як досить ефективний спосіб збільшення попиту, оскільки, на його думку, наявність державного боргу стимулює усунення непотрібних товарів з ринку та сприяє нарощуванню обсягів виробництва. У випадку погашення всіх боргів Т. Мальтус прогнозував значне скорочення споживання. В своїх наукових працях вчений впевнено стверджував, що між зростанням національного виробництва та збільшенням боргового тягара існує пряма залежність [4].

Таким чином, більшість «пізніх» класиків притримувались думки, що державні запозичення не є виключно негативним явищем, оскільки набагато важливішим є не проблема наявності чи відсутності державного боргу, а напрями використання коштів, що були позичені.

Питання державного боргу залишається надзвичайно важливим і сьогодні, оскільки величина державного боргу, його динаміка та темпи зміни відображають економічне становище держави та ефективність функціонування відповідних державних структур.

Основною проблемою, яка існує сьогодні, є те, що вже протягом багатьох років Україна стикається з хронічним бюджетним дефіцитом та дефіцитом платіжного балансу, при цьому не враховуються об'єктивні

закономірності управління зовнішнім боргом, що в свою чергу, може спричинити загострення фінансової кризи та розвалу фінансової системи нашої держави [5].

Державний борг виникає через те, що обсяг коштів, які необхідні для виконання державою її основних функцій є набагато більшим за обсяг її реальних доходів, тому держава змушена мобілізувати додаткові фінансові ресурси, для покриття своїх видатків. Виходячи з цього, можна сказати, що між державним боргом та бюджетним дефіцитом існує пряма залежність, оскільки державні позики є головним економічно виправданим джерелом покриття бюджетних дефіцитів.

Найчастіше основними кредиторами держави виступають: громадяни, які придбали цінні папери емітовані урядом (резиденти), фізичні та юридичні особи, що є резидентами інших країн, міжнародні фінансові інститути та іноземні держави.

Процес залучення фінансування, розміщення та погашення державного боргу характеризує політику уряду, щодо управління державним боргом.

Система управління державним боргом країни складається з таких етапів:

- аналіз кредитоспроможності (можливість країни позичати кошти);
- оцінка платоспроможності (можливість обслуговувати борг);
- контроль рівня заборгованості;
- контроль за складом внутрішнього та зовнішнього боргу.

Потрібно зазначити, що основною загрозою для боргової безпеки нашої держави є не розмір боргу, а терміни його погашення, оскільки більшість запозичень є короткостроковими, тому з метою їх погашення та обслуговування держава вимушена брати нові позики.

Незважаючи на скорочення частки державного боргу в загальному обсязі ВВП сальдо залучень-виплат залишається негативним. Це свідчить про те, що нові позики спрямовуються на погашення вже існуючих боргових зобов'язань. Більше того, через недостатність позичкових коштів, на обслуговування зовнішніх зобов'язань спрямовувалась частина ресурсів внутрішнього споживання та інвестування (позитивне сальдо платіжного балансу та профіцит державного бюджету). Це стало причиною відсутності позитивного ефекту для економічного розвитку держави від зовнішніх та внутрішніх запозичень.

Прийнятна величина державного боргу України дає можливість здійснювати нові внутрішні та зовнішні запозичення. Проте, слід враховувати, що такі запозичення здатні позитивно вплинути на всю економіку країни, тільки якщо вони спрямовані на вирішення важливих

стратегічних завдань економічного розвитку нашої держави, а не на покриття уже існуючих запозичень.

Література:

1. Башко В.Й. Напрями вдосконалення механізму надання державних гарантій в Україні. *Фінанси України*. 2013. № 6. С. 72 – 78.

2. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. Москва: Эксмо, 2007. 960 с.

3. Рикардо Д. Начало политической экономии и податного обложения. Москва: Государственное издательство, 1929.

4. Новосьолова О.С. Державний борг: діалектика теоретичних уявлень та оцінка сутності. URL: <http://esj.oa.edu.ua/articles/2013/n23/33.pdf>. (дата звернення: 01.11.2018).

5. Жукова Н., Рибак С. Державний борг та його вплив макроекономічний розвиток України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2012. Вип. 138. С. 34 – 38.

Ткаченко Анастасія Олександрівна

ст. гр. Фзм-21, ТНЕУ

Булавинець Вікторія Михайлівна

к.е.н., доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ

ОСОБЛИВОСТІ БЮДЖЕТНОГО ПЛАНУВАННЯ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Планування є важливою складовою бюджетного процесу як в Україні, так і в зарубіжних країнах. Однак зарубіжна практика бюджетного планування містить окремі елементи, які суттєво відрізняють її від вітчизняної. Зокрема, на місцевому рівні в багатьох зарубіжних країнах бюджетне планування включає розробку двох основних документів – довгострокового фінансового плану та щорічного бюджету. Розробка цих двох документів місцевими органами влади є законодавчо встановленою вимогою, оскільки без якісного бюджетного планування на довго- і середньостроковий період неможливо досягти ефективного використання бюджетних коштів, адже воно забезпечує взаємозв'язок між стратегічними пріоритетами державного розвитку і тактичними заходами, що реалізуються органами влади в поточному фінансовому році. Тому необхідність перспективного бюджетного планування (на період 3-5 років) є загально визнаною в більшості зарубіжних країн: фінансовий план

в Новій Зеландії розробляється на два роки; в Австралії, Швеції, Іспанії перспективне бюджетне планування охоплює три роки; у Нідерландах органи місцевого самоврядування зобов'язані розробляти фінансовий план на чотири роки; в Німеччині бюджетне прогнозування здійснюється на п'ятирічний період; місцеві органи США розробляють шестирічні програми комунальних послуг, капіталовкладень і фінансової політики. Перспективне планування у розвинених зарубіжних країнах забезпечує прозорість бюджетних відносин і слугує основою проведення стабільної бюджетної політики.

В Німеччині, Канаді, Австрії, Іспанії перспективні фінансові плани складаються за укрупненими показниками та надаються органами виконавчої влади з довідково-аналітичною метою до законодавчих органів одночасно з проектом бюджету на черговий фінансовий рік. Слід зазначити, що в окремих країнах ряд показників, що відносяться до перспективного фінансового планування, затверджуються законодавчо. Так, частина проектних показників (доходів, витрат, дефіциту бюджету, витрат, що направляються на оборону) у бюджеті США розробляється на кожен рік п'ятирічного періоду. У Швеції параметри перспективного фінансового плану встановлюються законом про фіскальну політику при одночасному затвердженні річного бюджету.

У прогнозних фінансових планах передбачаються можливі джерела й обсяги надходжень фінансових ресурсів, а також розробляються довгострокові цільові програми, за якими здійснюються видатки. Бюджет на рік, на відміну від довгострокового фінансового плану, є нормативним актом обов'язкового характеру. При цьому, його показники тісно пов'язані з показниками фінансового плану. Щороку після ухвалення нового бюджету здійснюється уточнення показників фінансового плану, тобто відбувається поєднання поточного і перспективного бюджетного планування.

Особливістю бюджетного планування в зарубіжних країнах є те, що фінансовий рік місцевих органів влади і фінансовий рік центрального уряду не збігаються в часі. Це дає можливість місцевим органам влади в процесі бюджетного планування мати повну інформацію про розміри фінансової допомоги центрального уряду. Так, у США фінансовий рік центрального уряду триває з 1 жовтня до 30 серпня, а місцеві органи влади самостійно встановлюють межі власного фінансового року. У Франції бюджет

центрального уряду має бути обов'язково прийнятим до 31 грудня, а бюджет комуни – до 31 березня поточного року [1].

Ще однією умовою бюджетного планування в окремих зарубіжних країнах є вимога повної збалансованості доходів і видатків місцевих бюджетів, однак вона не стосується бюджету центрального уряду.

У бюджетному процесі зарубіжних країн широко використовується програмно-цільовий метод формування бюджету, застосування якого дає можливість передбачити результати виконання кожної бюджетної програми, а також оцінити ефективність використання державних коштів на усіх етапах. Моніторинг та оцінка бюджетних програм включають, насамперед, порівняння результатів і витрат на їх досягнення, аналіз тривалості їх виконання, необхідності й відповідності цих програм вимогам часу. Застосування відповідних показників дає можливість порівнювати стан виконання бюджетних програм у динаміці, за роками та між головними розпорядниками бюджетних коштів, передбачати термін їх виконання та визначити найефективніші бюджетні програми при розподілі бюджетних коштів на середньострокову перспективу. Крім того, це допомагає здійснити оптимальний вибір пріоритетів бюджетної політики на середньострокову перспективу та забезпечити досягнення позитивних результатів при використанні бюджетних коштів [2, с. 78].

Як бачимо, державна політика у сфері бюджетного планування у зарубіжних країнах здійснюється із врахуванням особливостей соціально-економічного розвитку країни, її адміністративно-територіальних устрою, а її метою є перетворення бюджетного планування на дієвий інструмент економічного зростання, узгодження бюджетно-податкової політики із основними завданнями стратегічного розвитку економіки.

Отже, як показує позитивний зарубіжний досвід, в Україні доцільним є використання системи фінансового планування, яка включає кілька складових: перспективне фінансове прогнозування і довгострокові програми інвестицій; середньострокове п'ятирічне фінансове планування; щорічні бюджети відповідних адміністративно-територіальних одиниць. Такі зміни у вітчизняній системі бюджетного планування з врахуванням відповідного світового досвіду сприятимуть дієвим інституційним перетворенням та виходу країни на якісно новий етап розвитку.

Література:

1. Коробко Г. О., Жолобнюк Н. В. Використання зарубіжного досвіду бюджетного планування в Україні. URL: http://www.rusnauka.com/11_EISN_2010/Economics/64534.do

2. Жибер Т. В. Удосконалення процесу бюджетування в Україні. *Фінанси України*. 2009. № 8. С. 76-81.

Фасовий Микола Миколайович

ст. гр. ФМ-22, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Квасниця О.В.

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Фінансова політика є вагомим інструментом економічного розвитку країни. Визначення пріоритетних напрямів фінансової політики на середньо- і довгостроковий періоди сприятиме підвищенню результативності структурних перетворень в економічній та соціальній сферах, розвитку людського капіталу.

Виважений підхід до формування і реалізації фінансової політики потребує врахування впливу екзогенних та ендогенних факторів на економічну систему.

Розробляючи основні напрями економічної політики, держава повинна виходити із необхідності забезпечення фінансової стабільності. Від якісного рівня впровадження інституційних механізмів фінансової політики достатньою мірою залежить динамічність системи економічного розвитку країни. На сучасному етапі трансформаційних перетворень важливим є підвищення дієвості фінансово-економічної політики держави з урахуванням циклічності економіки.

Сьогодні головною метою фінансової політики нашої держави є стабільний соціально-економічний розвиток. І ця мета повинна бути єдиною для всіх рівнів влади, для всіх суб'єктів економіки. Реалізація фінансової політики повинна передбачати зростання фінансових ресурсів, що перебувають у розпорядженні суб'єктів господарювання, сприяти створенню міцної фінансової основи діяльності органів влади для реалізації завдань і функцій, покладених на державу, забезпечувати стабільність суспільного виробництва з метою поліпшення економічного становища держави і соціального захисту населення [1, с.570].

Головними проблемами фінансової політики є забезпечення динаміки зростання, конкурентоспроможності економіки України,

утвердження оновленої моделі фінансового розвитку. Саме такий шлях дозволить Україні зберегти і найефективніше використовувати наявний науково-технічний потенціал для здійснення структурних змін та зайняти належне місце у світовому просторі. Поглиблення курсу ринкових реформ на інноваційних засадах та їх прискорення, радикалізація системних перетворень можуть забезпечити прогресивний розвиток держави [2].

Невід'ємною основою реалізації фінансової політики є визначення основних елементів, щодо яких вона розробляється та функціонує. У центрі фінансової політики знаходяться вирішення проблем, щодо забезпечення соціально-економічного розвитку суспільства, налагодження механізму його регулювання та системи організації фінансових відносин [3]. Для ефективного досягнення поставлених задач та вирішення необхідних проблем потрібно враховувати найважливіші умови, щодо результативності фінансової політики:

- зважати на дії об'єктивних економічних законів розвитку суспільства;
- аналізувати та застосовувати досвід господарської діяльності попередніх органів правління та інших держав;
- вивчати специфіку умов сьогодення та враховувати зміни, що відбуваються у внутрішній і зовнішній політиці;
- використовувати комплексні підходи, щодо розробки заходів, методів та інструментів поліпшення і удосконалення фінансових відносин.

Ефективність фінансової політики залежить не лише від правильного вибору цілей та засобів їхнього досягнення, а також пов'язана із багатьма труднощами практичного характеру та залежить від чинників, які відображають умови її застосування. До них можна віднести часові лаги фіскальної та монетарної політики, асиметричність економічної інформації, мінливість економічних очікувань чи неточність прогнозування, неоднозначність історичних аналогій або політичну кон'юнктуру.

Ефективність фінансової політики країни визначається тенденціями доходів бюджету держави та співвідношенням даного показника до величини валового внутрішнього продукту, що дає змогу оцінити фактичний рівень бюджетної централізації, віднести тип бюджетної політики до однієї з існуючих моделей та розробити комплекс заходів стосовно пом'якшення чи посилення рівня централізації.

Ефективність фінансової політики також суттєво залежить від скоординованості грошово-кредитної та бюджетно-податкової політики, дій уряду та НБУ як на рівні вироблення політики, так і на рівні проведення поточних операцій, їх взаємоузгодженості, підпорядкованості короткострокових вигод та інтересів довгостроковим загальнодержавним

цілям. На різних рівнях влади, у тому числі на найвищому, порушується питання посилення координації грошово-кредитної та бюджетно-податкової політики. Нові підходи до координації цих двох видів політики повинні бути спрямовані на забезпечення стійкого економічного зростання, з огляду на довгострокові перспективи державної економічної та фінансової політики.

Література:

1. Рубаха М. В. Бредень Н. І. Фінансова політика держави в умовах активізації євроінтеграційних процесів. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. Випуск 21. С.567-571.
2. Малишко В. В., Пучко А. О. Фінансова політика України на сучасному етапі. *Траектория науки*. 2017. Т.3, №1.
3. Фінанси (теоретичні основи): підручник / М. В. Грідчина, В. Б. Захожай, Л. Л. Осіпчук та ін.; під кер-вом і за наук. ред. М. В. Грідчиної, В. Б. Захожая. 2-ге вид., випр. і допов. К.: МАУП, 2004. 312 с.

Хаблюк Христина Василівна

ст. гр. Фм-21, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Машко А. І.

МАЛЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ТА ЙОГО РОЛЬ В ЕКОНОМІЦІ

Підприємництво відіграє важливу роль в розвитку економіки кожної держави, воно виконує ряд функцій, як економічного, так і соціального характеру. Економічна роль підприємництва полягає в тому, що воно мобілізує фінансові і виробничі ресурси населення, сприяє розвитку конкуренції, є двигуном науково-технічного прогресу, забезпечує поповнення державного і місцевого бюджету за рахунок надходжень від податків та зборів тощо. У соціальному значенні підприємництво сприяє створенню нових робочих місць, забезпечує ринок потрібними товарами та послугами, намагаючись найповніше задовольнити потреби населення. Воно відіграє визначальну роль також в соціально-економічному прогресі будь-якої країни світу. Проте, важливим структурним елементом

діяльності середніх і великих підприємств, а також корпорацій є мале підприємництво.

Мале підприємництво передбачає вибір діяльності на власний розсуд, залучення на добровільних засадах для підприємництва майна і коштів юридичних осіб і громадян; самостійне формування програм діяльності (виробничої та інших видів), вибір постачальників матеріальних ресурсів і споживачів виробленої продукції; самостійне ціноутворення товарів та послуг відповідно до діючого законодавства України; вільний найм працівників для проведення бізнесу; залучення і використання природних, матеріально-технічних, трудових й інших видів ресурсів, якщо це не заборонено українським законодавством; користування на власний розсуд прибутком, який залишається у розпорядженні підприємства після сплати податків та інших платежів; самостійне провадження підприємцем чи юридичною особою зовнішньоекономічної діяльності; використання на власний розсуд підприємцем належної йому частки виторгу [1, с. 11].

Зауважимо, що малі підприємства впливають на створення конкурентного середовища. Функціонування великої кількості малих суб'єктів господарювання створює несприятливі умови розвитку монополізму, адже, як показує історія окремих країн, лише однієї антимонопольної політики не вистачає для того, щоб забезпечити конкурентні відносини між підприємствами. Тому необхідним є створення малих підприємств лише задля забезпечення виконання згаданої функції. Ще однією функцією, яку мимоволі виконують малі підприємства, є стабілізація ринкового середовища завдяки тому, що вони є гнучкими, а тому легко і без додаткових витрат можуть реагувати на зміни попиту.

За словами В. Усика, роль малого і середнього бізнесу визначається класичними завданнями, які вирішуються цим сектором економіки у розвинутих країнах. Насамперед, сюди відносять “згладжування коливань економічної кон'юнктури, розвиток здорового конкурентного середовища економіки, формування диверсифікованої і якісної системи побутових, організаційних і виробничих послуг, створення значної кількості нових робочих місць, формування найважливішого прошарку суспільства – середнього класу, розвиток інноваційного потенціалу економіки, впровадження нових форм організації, виробництва, збуту і фінансування” [2, с. 156].

Отже, мале підприємництво: 1) мобілізує фінансові і виробничі ресурси населення; 2) слугує могутнім антимонопольним бар'єром, сприяючи розвитку конкуренції; 3) сприяє розвитку науки, є чинником структурної перебудови і забезпечення проривів науково-технічного прогресу, оскільки легше піддається нововведенням, впроваджує нові

товари та послуги; 4) вирішує проблему зайнятості, а, разом з тим, і проблему стабілізації ринку робочої сили, сприяючи створенню нових робочих місць; 5) забезпечує ринок потрібними товарами та послугами, швидко реагуючи на потреби споживача; 6) відіграє важливу роль при задоволенні попиту на товари та послуги, оскільки, шукаючи ту чи іншу нішу, підприємці намагаються вибрати таку, яка би найповніше задовольняла потреби споживачів; 7) відіграє важливу роль в утворенні середнього класу; 8) забезпечує швидку оборотність ресурсів, що сприяє ефективності діяльності цього сектору економіки.

З часом саме малий бізнес стане провідним чинником економічних перетворень перехідних економік, і не треба буде доводити, що підтримка малого бізнесу є вигідною не тільки суб'єктам малого підприємництва, але й усій економіці, суспільству в цілому.

Література:

1. Буряк Л.Д. Фінансовий менеджмент у малому бізнесі: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2007. – 423 с

2. Усик В. І. Розвиток поняття “сектор малого та середнього бізнесу” в Україні та ЄС. *Актуальні проблеми економіки*, 2009. № 4(94). С. 153-158.

Шара Віта Миколаївна

ст. гр. ФМ-22, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Савчук С. В.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ

В умовах дефіциту фінансових ресурсів країни державний борг, як результат руху позичкового капіталу, є іманентною складовою державних фінансів і важливим інструментом макроекономічного регулювання. Як економічна категорія державний борг виконує своє суспільне призначення – розширення фіскальних можливостей держави за рахунок використання кредитних інструментів, що реалізується, як правило, у контрольній функції.

Для використання державного боргу як ефективного інструменту економічного і соціального регулювання необхідно забезпечити належне управління ним.

Як свідчать дослідження, у навчальній та науковій літературі подаються достатньо різнопланові визначення щодо управління державним боргом. Зокрема, наведемо окремі з них. Так, вітчизняний науковець О. Прутська відзначає, що управління державним боргом – це «комплекс заходів, які приймаються державою у особі уповноважених нею органів стосовно визначення місць й умов розміщення та погашення державних позик, а також забезпечення гармонізації інтересів кредиторів, позичальників й інвесторів» [5, с. 19].

У підручнику «Фінанси» за редакцією професорів С. І. Юрія та В. М. Федосова вказано, що загальноприйнята у світі структура системи управління державним боргом об'єднує сукупність процедур і правил з приводу акумуляції, розміщення, погашення й обслуговування державних внутрішніх та зовнішніх запозичень [7, с. 265].

Як зазначає О. Р. Романенко, “ефективність використання запозичень значною мірою залежить від системи управління боргом”, під якою розуміє комплекс заходів, що здійснює держава в особі її уповноважених органів з визначення умов залучення коштів, їх розміщення і погашення, та забезпечення платоспроможності держави [6].

Російський економіст Г. Б. Поляк вважає, що під управлінням державним боргом слід розуміти сукупність дій держави, пов'язаних із вивченням кон'юнктури на ринку позикових капіталів, випуском нових кредитів і розробку умов випуску, з виплатою відсотків по кредитах, здійсненням конверсії і консолідації кредитів, визначенням курсу облігацій на грошовому ринку, сукупністю міроприємств по визначенню ставок відсотків по державному кредиту [3, с. 406].

На думку О. Д. Василика, мета політики управління боргом полягає в одержанні найвищого ефекту від фінансування за рахунок запозичених коштів та уникнення макроекономічних труднощів і проблем платіжного балансу в майбутньому [4, с.310].

Відповідно до чинного законодавства управління державним (місцевим) боргом визначається як сукупність дій, пов'язаних із здійсненням запозичень, обслуговуванням і погашенням державного (місцевого) боргу, інших правочинів з державним (місцевим) боргом, що спрямовані на досягнення збалансованості бюджету та оптимізацію боргового навантаження [1].

Оскільки державний борг вважається істотним важелем впливу на економічні процеси у країні, а також об'єктом управління, що вимагає належного механізму здійснення і використання державних запозичень, й відповідно, погашення та обслуговування вже нагромадженого боргу. Тому, у фінансовій науці управління державним боргом розглядається з двох основних позицій. У широкому розумінні, управління державним

боргом є одним із напрямів фінансової політики держави в частині формування і реалізації боргової політики, що потребує узгодження і координації діяльності органів державної влади, а також всіх суб'єктів управління державним боргом. З іншої сторони, у вузькому розумінні, управління державним боргом являється сукупністю дій органів державної влади, в межах наданих повноважень, стосовно здійснення державних запозичень, забезпечення процесу обслуговування та погашення боргових зобов'язань.

Таким чином, зважаючи на те, що загалом поняття «управління» означає вплив керуючого суб'єкта на керований об'єкт з метою досягнення певного результату, під управлінням державним боргом доцільно вважати взаємоузгоджену діяльність системи державних органів стосовно укладення кредитних угод, обслуговування і погашення державних боргових зобов'язань, в тому числі гарантованих кредитів.

Література:

1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI. Дата оновлення: 01.01.2018. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
2. Бюджетна система : підруч. / За ред. С. І. Юрія, В. Г. Дем'янишин, О. П. Кириленко. – Тернопіль: ТНЕУ, 2013. – 624 с.
3. Бюджетная система России : уч. для вузов / под. ред. Г. Б. Поляка. М. – ЮНИТИ-ДАНА, 1999. 550 с.
4. Василик О. Д. Теорія фінансів: підручник. К.: НІОС. 2000. 416 с.
5. Прутська О.О., Сьомченков О. А., Гарбар Ж. В. Управління державним боргом: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2010. 216 с.
6. Романенко О. Р. Фінанси: підруч. К.: Центр навч. л-ри, 2004. 312 с.
7. Фінанси: підручник / за ред.. С. І. Юрія, В. М. Федосова. К.: Знання, 2008. 611 с.
8. Розвиток бюджетного процесу в умовах економічних перетворень : монографія / С.І. Юрій, В.Г. Дем'янишин, О.П. Кириленко та ін. ; за ред. С.І. Юрія, В.Г. Дем'янишина. Тернопіль : Економічна думка, 2012. 376 с.

Шикман Мар'яна Михайлівна
ст. гр. Фзм-21, ТНЕУ

УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ УКРАЇНИ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ФІНАНСОВУ БЕЗПЕКУ ДЕРЖАВИ

Державний борг є однією з складових фінансової системи, інструментом у механізмі макроекономічного регулювання та реалізації економічної стратегії держави, а його зростання може стати реальною загрозою для фінансової безпеки країни. Зростання державної заборгованості може призвести до втрати стратегічних об'єктів економіки та поглиблення економічної кризи в державі або ж, взагалі, до повної втрати державою свого суверенітету.

Формування державного боргу можна розглядати з двох позицій, з одного боку, державне запозичення сприяє економічному зростанню, з іншого – борг збільшує навантаження на Державний бюджет.

Основними індикаторами, що визначають боргову безпеку, є обсяги внутрішніх і зовнішніх боргів держави.

Важливим в аналізі боргової безпеки держави залишається відношення валового зовнішнього боргу до ВВП країни. В 2016 році співвідношення обсягу валового зовнішнього боргу до ВВП країни склало 122%, – а у 2017 році – 104% [1].

За оцінками експертів таке боргове навантаження є неприйнятним та ризиковим для країни з перехідною економікою та невисоким рівнем життя. Це підвищує ризики фінансової нестабільності, особливо за умов дії несприятливих чинників зовнішнього та внутрішнього характеру, які можуть активізуватися в умовах недостатнього забезпечення фінансових активів у корпоративному секторі економіки.

На основі досліджень сучасного стану державного боргу України можна виділити наступні явища, що посилюють загрозу для фінансової безпеки нашої країни: велика боргова залежність держави; критичні обсяги державного зовнішнього і внутрішнього боргів; «тонізація» державної економіки; доларизація економіки (що свідчить про недовіру громадян і підприємців до власної валюти, а також про відсутність довіри до монетарної політики уряду).

Питання управління та обслуговування державного боргу є особливо важливим у контексті тих економічних та політичних труднощів, які протягом останніх років переживає Україна. Розв'язання проблем управління державним боргом є одним із ключових факторів економічної стабільності в країні.

Одним із напрямків удосконалення управління державним боргом можна запропонувати зниження ліміту державного боргу України.

Відповідно до Маастрихтського договору, у країнах Європейського Союзу державний борг не повинен перевищувати 60% від ВВП. Проте вказана величина боргу є прийнятною для держав із розвиненими внутрішніми фінансовими ринками та високими міжнародними кредитними рейтингами. В Україні ж орієнтація на граничний рівень державного боргу, відображений у Бюджетному кодексі і становить теж 60%, не сприяє відповідальному управлінню державним боргом і несе ризик фінансової дестабілізації. Задля забезпечення платоспроможності держави у середньостроковій перспективі та стабільної ситуації у валютно-фінансовій сфері ліміт державного боргу України варто знизити до рівня 35% від ВВП. Такі обмеження можуть позитивно вплинути на рівень відсоткових ставок в економіці, динаміку приватного інвестування, створюватимуть надійні підвалини для зниження темпів інфляції та перешкоджатимуть виникненню ускладнень у галузі платіжного балансу.

Також подальшого вдосконалення потребують система управління державним боргом та існуюче законодавче поле регулювання відносин, що виникають у процесі управління державним боргом. А саме питання пов'язані з компетенцією органів влади щодо державного боргу, регламентуванням операцій щодо управління державним боргом та визначенням величини, складу та структурних параметрів державного боргу, на які повинна орієнтуватись відповідна політика. Тому повинна бути створена законодавча основа, яка б враховувала передові досягнення боргової теорії та практики здійснення боргової політики, а саме Закон України «Про Державний борг».

Також в управлінні державним боргом, корисно було б застосувати метод «цільових орієнтирів», котрий позитивно використовується в зарубіжних країнах. На основі даного методу може здійснюватися неупереджена оцінка ефективності боргової політики.

Між тим, його застосування передбачає проведення активної політики в частині як здійснення запозичень, так і операцій із державним боргом на основі застосування дострокового викупу, використання деривативів при емісії боргових зобов'язань, хеджування та сек'юритизації боргу [2, с. 154].

Сьогодні в Україні гостро постає проблема відвернення зростання бюджетних видатків на обслуговування зовнішнього боргу внаслідок знецінення національної валюти. Тому необхідно обмежити можливості банків щодо здійснення операцій за власний

рахунок (тобто заборонити їм підтримувати відкриту валютну позицію). Підстави для купівлі іноземної валюти доцільно обмежити виключно потребами проведення поточних операцій із зарубіжними партнерами. Слід також створити перешкоди для нелегального вивезення з України іноземної валюти.

Також для мінімізації ризиків боргового фінансування та покращення стану національної валюти повинна відбутись переорієнтація позичкової діяльності уряду із зовнішнього на внутрішній фінансовий ринок.

Отже, з огляду на вищезазначене, формування й обслуговування ринку державних запозичень має базуватися на науково обґрунтованих засадах. Структура і розмір державного боргу мають прогнозуватися на часовому інтервалі в декілька років та навіть десятиліть з тим, щоб забезпечити збалансований бюджет, економічне зростання, потужну фінансову систему й стабільну національну валюту. Завдяки вмілому управлінню державним боргом Україна може здобути постійне джерело додаткових фінансових ресурсів, що прискорить економічний розвиток та зміцнить фінансову безпеку.

Література:

1. Валовий зовнішній борг. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/foreigndebt/>
2. Кучер Г. В. Управління державним боргом: підручник. К.: КНТЕУ, 2009. 342 с.

Штангрет Любов Володимирівна
ст. гр. Фзм-21, ТНЕУ
Сидорчук Анатолій Андрійович
к.е.н., доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЗАОЩАДЖЕНЬ ДОМОГОСПОДАРСТВ В ІНВЕСТИЦІЙНІ РЕСУРСИ УКРАЇНИ

Залучення інвестиційних ресурсів для вітчизняної економіки є одним з найважливіших питань сьогодення. Джерелом цих ресурсів є заощадження, що займають особливе місце в системі економічних процесів, оскільки зачіпають інтереси багатьох економічних суб'єктів: домашніх господарств, кредитно-банківської системи, підприємств, держави .

У країнах з ринковою економікою сукупні заощадження домогосподарств відіграють велику роль, оскільки стимулюють

економічне зростання і є важливою ознакою фінансового благополуччя та багатства будь-якої країни.

В Україні кризова ситуація у банківській системі та зниження довіри до неї з боку громадян послаблює інституційний захист заощаджень і створює своєрідні антистимули для залучення цих коштів в інституційні структури. Це може мати руйнівні наслідки для економіки та соціальної стабільності в країні, оскільки за таких умов держава посилює вплив на діяльність банківських установ через підтримку ліквідності банків, створення державної системи гарантування вкладів, а також вимоги до таких показників як ліквідність, капіталізація та максимальні значення ризиків у цій діяльності. Зміни, які відбуваються у банківській системі можуть істотно розширювати поле потенційних конфліктів, а нерідко і спричиняти фінансову нестабільність. Ці проблеми актуалізуються в умовах суспільно-політичної нестабільності, створення умов для маніпулювання інвестиційними й фінансовими ресурсами, що формує нові ризики у сфері формування, збереження та інвестування заощаджень населення як однієї зі складових інвестиційного капіталу будь-якої держави.

Актуальним проблемам формування заощаджень населення присвятили праці багато українських учених: М. Алексеєнко, В. Базилевич, О. Ватаманюк, Н. Дорофєєва, Т. Кізима, С. Панчишин, М. Савлук, та ін.

Заощаджувальною діяльністю можуть займатися усі групи економічних суб'єктів: домогосподарства, підприємства та держава. Для підприємств заощадження набувають форми амортизаційних відрахувань та частини нерозподіленого та не використаного на споживання прибутку. Для держави – це, перш за все, профіцит державного бюджету (що у сучасній економіці буває не часто). Тому, безумовно, саме домогосподарства виступають головним суб'єктом заощаджувального процесу, адже саме вони мають найбільшу свободу у визначенні шляхів використання наявного доходу, а їх діяльність у цій сфері значно менше регулюється відповідними нормативними актами.

Разом з тим, далеко не всі заощадження домогосподарств перетворюються на інвестиційні ресурси. Частина з них зберігається у вигляді готівкових заощаджень, які не потрапляють до фінансових інститутів та не перетворюються на інвестиційний ресурс. Лише у тому випадку, коли населення приймає рішення про перетворення своїх заощаджень на якийсь об'єкт підприємницької діяльності або на фінансовий інструмент (навіть якщо це робиться тимчасово з

метою накопичення необхідної суми для майбутніх споживацьких витрат) заощадження стають інвестиційним ресурсом. Не слід забувати, що доходність та ризикованість фінансових активів може бути одним з факторів, що впливають не тільки на спосіб розміщення заощаджень, але й на сам їх розмір [2, с. 90].

Аналізуючи заощадження домогосподарств у 2017 р. приріст заощаджень домогосподарств склав 68919 млн грн. Заощадження, які здійснюються домогосподарствами у кожному році, упродовж останнього часу незначно коливаються, хоча у 2017 р. і спостерігалось збільшення приросту заощаджень порівняно з 2016 р. на 2 237 млн грн.

Разом з тим, хоча протягом останніх трьох років абсолютне значення заощаджень зростає, однак їх питома вага у загальних доходах домогосподарств має стійку тенденцію до зменшення. Якщо порівнювати 2017 р. навіть з кризовим 2009 р., то питома вага заощаджень у загальних доходах населення зменшилася у 2,2 рази. [3]

Це свідчить про те, що зростання цін, яке спостерігається в останні роки, значно підвищує величину так званого автономного споживання (споживчі витрати, які забезпечують мінімальний рівень, необхідний для виживання). Як наслідок, можливості населення у поділі наявного доходу на споживання та заощадження різко скоротилися. Незважаючи на це, накопичені заощадження є досить значними, а тому їх мобілізація як інвестиційних ресурсів залишається актуальною.

Сучасний механізм залучення заощаджень населення у процес економічного зростання в Україні характеризується такими особливостями: у той час як господарюючі суб'єкти здійснюють пошук доступних джерел фінансування інвестицій, значна частина заощаджень накопичується у формі національної та іноземної валюти. На цьому етапі провідну роль в акумуляції заощаджень населення відіграють банки, ресурсна база яких майже на третину складається з коштів фізичних осіб [4, с. 77].

Найголовнішим аспектом реформування поточного фінансового механізму трансформації заощаджень населення має стати інтенсифікація зусиль держави та бізнесу в сегменті захисту прав міноритарних акціонерів, реформування системи загально корпоративного управління, розробка моделі страхового забезпечення прямих та портфельних інвестицій населення. Низка дій, зазначених вище, маючи на меті розширення інвестиційного спрямування заощаджень населення також матиме і загальний ефект на економіку України, покращуючи інвестиційний клімат в країні та роблячи її більш привабливою для іноземних інвестицій.

Стратегічним напрямом є створення потужної системи інституційного захисту заощаджень домогосподарств є досягнення стабільного розвитку фінансово-кредитної системи України з відновленням нормального функціонування банківського сегменту економіки. З цією метою доцільно використати досвід європейських країн, в яких саме органи державного управління ініціювали угоди злиття і поглинання, орієнтовані на зміцнення банківської системи.

Отже, протягом останніх років питома вага заощаджень у сукупних доходах населення має тенденцію до зменшення, що свідчить про фактичне зменшення реальних доходів населення. Окрім того, значна частина заощаджень набуває форми приросту готівкових коштів, також а фіксується навіть від'ємне значення показника приросту фінансових активів населення, що на практиці означає відтік коштів з фінансових інститутів. Тому розв'язання завдання формування інвестиційних ресурсів для прискорення економічного розвитку має включати як заходи зі збільшення доходів домогосподарств, так і їх заохочення до заощаджень у формі приросту фінансових активів.

Література:

1. Аналітичний огляд банківської системи України за результатами 2017 року. URL: <http://rurik.com.ua/ourresearch/branch-reviews/1187>
2. Кізіма Т., Кізіма А. Домогосподарства на фінансовому ринку України: поведінково-мотиваційний аспект. *Світ фінансів*. 2016. № 3(48). С. 89–101
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Ціщик Р. В. Аналіз динаміки та структури заощаджень населення України. *Економічний аналіз*. 2015. Т. 20. С. 71–75.

Ямелинець Андрій Ігорович, Оленюк Ольга Андріївна
ст. гр. Ф-41, ТНЕУ
Науковий керівник – к.е.н., доцент Гупаловська М.Б.

ПРОБЛЕМИ ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

Актуальність даної теми полягає у тому, що розвиток та здійснення державного фінансового контролю (ДФК) в Україні відбувається досить повільно, зазнаючи певних перешкод у зв'язку із впливом багатьох змін, економічних тенденцій й наслідків соціально-економічної кризи в Україні,

яка відбувалася протягом 2014-2016 рр., що і зумовлює необхідність у вирішенні важливого питання – удосконалення ДФК.

Дослідження стану ДФК в Україні засвідчує про наявність окремих проблем у вітчизняній системі органів ДФК.

Ми підтримуємо думку І. А. Ангеліні, що такими проблемами є: переважання наступного контролю, не надання значущості внутрішньому контролю, велика кількість порушень у сфері використання бюджетних коштів та інші [1].

Також, цікава ідея подається А. І. Бондаренко, який стверджує про відсутність в Україні єдиної концепції здійснення ДФК. Він вважає, що координація діяльності не може бути здійснена без виокремлення єдиного підходу та мети в контрольних органах [2].

На нашу думку, відсутність єдиної концепції ДФК пов'язане із відсутністю єдиного підходу до трактування сутності ДФК, що чинить негативний вплив на діяльність органів контролю автономно і в загальному на систему здійснення контролю.

Також, незважаючи на тривалий історичний досвід розвитку контролю, слід зазначити, що в Україні система фінансового контролю сформувалася на фундаменті командно-адміністративного устрою, де державний контроль функціонував тільки у формі ревізії, тобто діяв принцип – «виявити і покарати» [3].

Основними органами, що здійснюють ДФК в Україні є: Державна аудиторська служба України та Рахункова Палата України. У 2017 році ДАСУ було виявлено фінансових порушень, що призвели до втрат фінансових і матеріальних ресурсів на суму 2,281 млрд. грн.[4], РПУ – на суму 23 млрд. грн.[5]. У відсотковому співвідношенні до видатків зведеного бюджету України це становить – 1,95%. Цей показник свідчить про значне незаконне, неефективне та нецільове використання бюджетних коштів.

Отже, провівши дане дослідження, ми виявили ряд вищезазначених проблем і можемо запропонувати наступні шляхи їх вирішення:

- виокремлення єдиного підходу до трактування сутності державного фінансового контролю та єдиної концепції в розрізі всієї вітчизняної практики;
- чітке розмежування функцій між органами контролю;
- створення ефективної системи попереднього контролю, здійснення профілактичних заходів щодо недопущення правопорушень;

Література:

1. Ангеліна І. А. Система органів державного фінансового контролю і нагляду України: проблеми формування. *Economic annals* – XXI, 2013, С.11-12 (1).
2. Бондаренко А. І. Напрями вдосконалення координації діяльності органів державного фінансового контролю URL: <http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/index> (Дата звернення: 18.10.2018)
3. Гупаловська М. Б. Державний фінансовий аудит: проблеми і перспективи. *Методологічні проблеми фінансової теорії і практики в умовах проведення системних реформ*: матер. загальноунівер. наук. конф. проф. - викл. складу URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/12626/1/Збірник%20викладацької%20конференції%20ТНЕУ%20-%202013-023-026.pdf>
4. Державна аудиторська служба України URL: <http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/index> (Дата звернення: 18.10.2018)
5. Звіт Рахункової палати за 2017 рік URL: http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16755497/Zvit_RP_2017.pdf?subportal=main (Дата звернення: 18.10.2018)

Ямнюк Віталій Володимирович
ст. гр. ФМ-21, ТНЕУ
Тулай Оксана Іванівна
д.е.н., професор кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСУВАННЯ ОСВІТНЬОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ

Повноцінне функціонування сфери освіти передбачає достатній рівень її фінансового забезпечення з боку держави. Ще у 2002 р. в Україні була затверджена Національна доктрина розвитку освіти, у якій фінансування освіти було визначено пріоритетним напрямом видатків бюджетів усіх рівнів. Також у ній зазначено, що його обсяги повинні задовольняти потреби особистості й суспільства в якійсій освіті, а держава для цього збільшуватиме видатки на освіту до рівня середніх європейських показників [1]. Однак сьогодні у складних економічних умовах на фоні політичної кризи загострилися проблеми, пов'язані зі стабільним та достатнім фінансуванням освітньої сфери, що негативно позначилося на діяльності навчальних закладів.

Відповідно до Бюджетного кодексу України [2], з Державного бюджету України здійснюються видатки на:

1) загальну середню освіту (загальноосвітні спеціалізовані школи (школи-інтернати, ліцеї-інтернати, гімназії-інтернати) державної власності згідно з переліком, визначеним Кабінетом Міністрів України; загальноосвітні школи соціальної реабілітації);

2) професійно-технічну освіту (на оплату послуг з підготовки кваліфікованих робітників на умовах державного замовлення у професійно-технічних навчальних закладах соціальної реабілітації та адаптації державної власності);

3) вищу освіту (на оплату послуг з підготовки фахівців, наукових та науково-педагогічних кадрів на умовах державного замовлення у вищих навчальних закладах державної власності);

4) післядипломну освіту (на оплату послуг з підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів на умовах державного замовлення у навчальних закладах державної власності);

5) позашкільні навчальні заклади та заходи з позашкільної роботи з дітьми згідно з переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України;

6) інші заклади та заходи в галузі освіти, що забезпечують виконання загальнодержавних функцій, згідно з переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України.

Відповідно, з бюджетів міст республіканського АР Крим та обласного значення, районних бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад, здійснюються видатки на:

1) дошкільну освіту;

2) загальну середню освіту: загальноосвітні навчальні заклади (загальноосвітні навчальні заклади усіх ступенів, спеціалізовані школи (школи-інтернати), ліцеї (ліцеї-інтернати), гімназії (гімназії-інтернати), колегіуми (колегіуми-інтернати), окрім тих, що фінансуються за рахунок Державного бюджету, бюджету АР Крим та обласних бюджетів); вечірні (змінні) школи); навчально-виховні комплекси «дошкільний навчальний заклад – загальноосвітній навчальний заклад», «загальноосвітній навчальний заклад – дошкільний навчальний заклад»;

3) навчальні заклади для громадян, які потребують соціальної допомоги та реабілітації: загальноосвітні школи-інтернати, загальноосвітні навчальні заклади для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, дитячі будинки, навчально-реабілітаційні центри (якщо не менше 70% від кількості учнів загальноосвітніх шкіл-інтернатів, загальноосвітніх навчальних закладів для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, дитячих будинків, навчально-

реабілітаційних центрів припадає на територію відповідного міста чи району), дитячі будинки сімейного типу та прийомні сім'ї;

4) інші державні освітні програми;

5) вищу освіту (на оплату послуг з підготовки фахівців, наукових та науково-педагогічних кадрів у вищих навчальних закладах I-IV рівнів акредитації державної та комунальної власності відповідно до програм соціально-економічного розвитку регіонів);

б) позашкільну освіту.

У свою чергу, з бюджету АР Крим і обласних бюджетів здійснюються видатки на:

1) загальну середню освіту для громадян, які потребують соціальної допомоги та реабілітації: спеціальні загальноосвітні навчальні заклади для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, загальноосвітні санаторні школи-інтернати; загальноосвітні школи-інтернати, загальноосвітні навчальні заклади для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, дитячі будинки, навчально-реабілітаційні центри (крім загальноосвітніх шкіл-інтернатів, загальноосвітніх навчальних закладів для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, дитячих будинків, навчально-реабілітаційних центрів, що фінансуються з бюджетів міст республіканського АР Крим та обласного значення, районних бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад);

2) загальну середню освіту: спеціалізовані школи (школи-інтернати) державної власності (крім шкіл, що фінансуються за рахунок Державного бюджету), а також загальноосвітні навчальні заклади: спеціалізовані школи-інтернати, ліцеї-інтернати, гімназії-інтернати, колегіуми-інтернати, якщо не менше 70% від кількості учнів, які здобувають освіту у відповідному загальноосвітньому навчальному закладі, є жителями населених пунктів, розташованих на території АР Крим чи області (крім населеного пункту, де розташований такий заклад);

3) професійно-технічну освіту (на оплату послуг з підготовки кваліфікованих робітників на умовах державного замовлення у професійно-технічних та інших навчальних закладах державної та комунальної власності);

4) вищу освіту (на оплату послуг з підготовки фахівців, наукових та науково-педагогічних кадрів на умовах регіонального замовлення у вищих навчальних закладах комунальної власності, а також на умовах державного замовлення у вищих навчальних

зкладах державної власності за переліком, визначеним Кабінетом Міністрів України);

5) післядипломну освіту (на оплату послуг з підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів на умовах регіонального замовлення);

б) позашкільну освіту (заходи і заклади національного, державного, республіканського АР Крим та обласного значення з позашкільної роботи з дітьми);

д) інші державні освітні програми.

Якщо розглядати динаміку кількості закладів освіти різних рівнів за останні вісім років, то найбільша їх кількість спостерігалася на початок 2010 р. і складала 37,94 тис. закладів освіти, а на початок 2017 р. – 33,14 тис. закладів.

Основним джерелом фінансування закладів освіти державної форми власності виступають бюджетні кошти. У 2017 р. з Державного бюджету України на сферу освіти передбачено 93101041,6 тис. грн, що становить 3,6% ВВП, з яких кошти головних розпорядників коштів становлять 40248473,6 тис. грн (за загальним фондом 27437963,8 тис. грн) та обсяг освітньої субвенції місцевим бюджетам – 52852568,0 тис. гривень. У 2016 р. ці показники склали 75053963,5 тис. грн, що становило 3,31% ВВП, з яких кошти головних розпорядників коштів становили 30269986,3 тис. грн (за загальним фондом 19378469,7 тис. грн), а обсяг освітньої субвенції місцевим бюджетам – 44783977,2 тис. гривень [3, с. 56].

Щодо участі держави у фінансуванні середньої освіти в Україні у 2018 р. слід вказати на окремі нововведення, які стосуються насамперед визначення обсягів освітньої субвенції. Розрахунки освітньої субвенції на 2018 р. здійснено на основі нової формули, виходячи з таких складових, як: розрахункова кількість ставок педагогічних працівників, яка визначена на підставі навчального навантаження; розрахункова наповнюваність класів; навчальні плани; прогнозний рівень середньої заробітної плати вчителя в умовах 2018 р.; кількість учнів, які здобувають загальну середню освіту в різних типах закладів; фінансовий норматив бюджетної забезпеченості.

Безумовно, державне фінансування освіти сприяє підвищенню конкурентоспроможності людського потенціалу країни. Разом із цим, основними завданнями органів місцевого самоврядування на сучасному етапі є розширення джерел фінансування освітньої сфери шляхом запровадження організаційно-економічних стимулів для представників місцевого бізнесу, що допомагають закладам освіти; сприяння просуванню глибоких секторальних реформ у цій царині та розвиток економіки знань [4, с. 182–183; 5, с.20].

Література:

1. Національна доктрина розвитку освіти від 17.04.2002 р. №347/2002 URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>. (дата звернення: 15.09.2018).

2. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення: 12.09.2018).

3. Кучеренко С. Ю. Сучасний стан, тенденції та проблеми розвитку освіти в Україні. 2018. *Економічний вісник університету*. Випуск № 36/1. С. 51–59.

4. Тулай О. І. Державні фінанси і сталий людський розвиток: концептуальні домінанти та діалектична єдність : монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2016. 416 с.

5. Тулай О. І. Державне фінансування освіти: роль та значення в умовах формування засад сталого людського розвитку. *Академічний огляд*. 2015. № 2 (43). С. 13–23.